

Pomorskie
tu się pływa

Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2024 r.

Materiał powstał na podstawie wydawnictwa „Kajakiem przez Pomorze”, 2013 r., Pomorskie Szlaki Kajakowe 2023 r. Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, powielanie lub wykorzystywanie w inny sposób całości lub fragmentu niniejszej publikacji dozwolone wyłącznie za zgodą wydawcy.

Opisy: Euro Pilot sp. z o.o., Monika Boczarzka, Łukasz Magrian, Rafał Wasil, Adam Wołosz, Jacek Zdrojewski

Projekt graficzny: Adam Wołosz | www.wolosz.pl, Euro Pilot sp. z o.o

Mapy i schematy: zawartość merytoryczna - Jacek Zdrojewski, opracowanie graficzne - Adam Wołosz, Euro Pilot sp. z o.o.

Jak korzystać z publikacji	2
Gdzie na spływ?	4
Łatwe szlaki kajakowe	5
Szlaki kajakowe o średniej trudności	6
Szlaki kajakowe o wysokim stopniu trudności	7

Zestawienie rzek województwa pomorskiego, opisanych w przewodniku

Wieprza i Pokrzywna	8
Studnica	12
Słupia	14
Skotawa	18
Kamienica	20
Bytowa	22
Łupawa	24
Bukowina	28
Łeba	30
Chełst	34
Czarna Woda (Wda)	35
Piaśnica z Jeziorem Żarnowieckim	36
Reda	38
Czernica	42
Biała	44
Brda	46
Kuśnia i Ruda	50
Młotyna	51
Zbrzyca	52
Kłonecznica	54
Wielki Kanał Brdy	55
Chocina	56
Wda	58
Kanał Wdy	62
Niechwaszcz	63
Pilica, Graniczna i Trzebiocha	64
Wierzyca	68
Wietcisa	72
Liwa	74
Radunia	76
Kółko Jezior Raduńskich	78
Motława	80
Martwa Wisła, Wisła Śmiała	82
Pętla Gdańska	85
Nogat	88
Szkarpawa	90
Wisła Królewiecka	92
Tuga i Święta	94

Zwiedzanie elektrowni wodnych	96
Rzeki – nasze wspólne dobro	97
Dekalog kajakarza	98
Jak przygotować się do spływu?	99

Oznakowanie szlaków kajakowych w województwie pomorskim	100
---	-----

W niniejszym przewodniku opisane są w zasadzie wszystkie, nadające się dla turystyki kajakowej, szlaki wodne województwa pomorskiego. Uporządkowano je w następującej kolejności:

1. rzeki główne i ich dopływy, wpadające do Bałtyku, kolejno od zachodu (od Wieprzy z Pokrzywną i Studnicą przez Słupię z Kamienicą, Bytową i Skotawą, Łupawę z Bukowiną, Łebę, Piaśnicę i Czarną Wodę po Redę). Te rzeki płyną głównie w kierunku północnym, z serca regionu wprost do Morza Bałtyckiego,
2. rzeki główne i ich dopływy, płynące w kierunku południowym i wschodnim, do Gwdy tj. Czernica z Białą, do Wisły tj. kolejno od zachodu: Brda z licznymi dopływami, w tym Zbrzycą i Chociną, Wda z dopływami, Wierzyca z Wietcisą, Radunia z Kółkiem Raduńskim i Motławą,
3. rzeki Żuława i Powiśla, po których również możliwe jest pływanie kajakiem: Martwa Wisła oraz wody Gdańska, Szkarpa, Wisła Królewiecka, Tuga i Święta oraz Liwa.

Każdy ze szlaków został opisany w przewodniku oraz przedstawiony na schemacie, pomagającym zaplanować spływ kajakowy. Schemat pokazuje trudność danego szlaku, jego dopływy oraz zagospodarowanie (w formie piktogramów). Szlaki podzielono też na rekomendowane, jednodniowe etapy spływów.

	Początek szlaku		Przystań kajakowa
	Koniec szlaku		Przystań żeglarska
	Początek/koniec dziennego odcinka szlaku		Stacja wodna
	Niebezpieczne miejsce		Miejsce wodowania
	Elektrownia		Przenoska, przewózka
	Jaz, spiętrzenie, próg		
	Zakaz pływania		

Samorząd Województwa Pomorskiego, jako inspirator i koordynator rozwoju turystyki kajakowej w województwie pomorskim, od lat wspiera zagospodarowanie tych szlaków dla kajakarzy. Dzięki wsparciu funduszy unijnych, do r. 2023 powstało na nich około 230 nowych inwestycji. Są to przystanie, pola biwakowe i przenoski przez przeszkody, takie jak jazy, czy elektrownie wodne. Znacznie zwiększy to wygodę i dostępność szlaków dla kajakarzy. Nowa, zbudowana obecnie infrastruktura, została również ujęta na schematach rzek.

Spływy realizować można dzięki kompleksowej ofercie, jaką posiadają pomorscy operatorzy turystyki kajakowej. W miejscowościach, takich jak Swornegacie – stolica pomorskiego kajakarstwa – działa nawet kilkanaście wypożyczalni sprzętu wodnego i organizatorów spływów. Oferta wynajmu kajaków i pomocy przy spływach dostępna jest na wszystkich, opisanych w niniejszym przewodniku, szlakach kajakowych. Baza operatorów znajduje się również na stronie:

www.kajaki.pomorskie.eu

Pomorskie
tu się pływa

Pomorskie Szlaki Kajakowe

Wśród pasjonatów kajakarstwa panuje opinia, że Pomorskie to najlepsze miejsce do uprawiania turystyki kajakowej w naszym kraju. Pod względem atrakcyjności i długości tych szlaków, Pomorskie jest bezkonkurencyjne. Na terenie województwa znajduje się 40 niezwykłych szlaków kajakowych, liczących łącznie blisko 1600 km. Są wśród nich zarówno trasy o leniwym nurcie, idealne na początek przygody z kajakiem, jak i trudne odcinki o charakterze górskim, rekomendowane bardziej doświadczonym wodniakom.

Spływy kajakowe dają możliwość aktywnego odpoczynku wśród nieskażonej przyrody. Cisza, spokój, wszechobecna zieleń i piękne krajobrazy są największymi atutami pomorskich szlaków kajakowych. Różnorodne i cenne ekosystemy dolin rzecznych i jezior, przez które prowadzą te szlaki, chronione są w licznych parkach krajobrazowych i rezerwach przyrody. Nad brzegami pomorskich rzek wznoszą się majestatyczne, ceglane zamki i kościoły oraz prastare grodziska, które stanowią dodatkową atrakcję na spływie. Szlaki kajakowe prowadzą też często rzekami, płynącymi przez centra zabytkowych miast i miasteczek. Niektóre budowle hydrotechniczne na szlakach, jak młyny, kanały, czy elektrownie wodne, liczą sobie ponad sto lat i są wyjątkowymi zabytkami techniki. Część z nich udostępniona jest do zwiedzania. Takie, jak i wiele innych atrakcji czeka na wszystkich miłośników kajakarstwa, którzy zapragną zapoznać się z pomorskimi rzekami.

Do zobaczenia w kajaku!

fol.: Paweł Dmochewicz

Trudność i uciążliwość szlaków kajakowych

Charakter szlaku kajakowego zależy jest od dwóch elementów: jego trudności i uciążliwości.

Trudność wynika przede wszystkim z szybkości nurtu rzeki, liczby drzew, gałęzi i innych przeszkód koniecznych do pokonania kajakiem, występowania płycizn, bystrych i potencjalnie niebezpiecznych miejsc jak pale, podwodne głazy itp.

Natomiast **uciążliwość** to parametr, który określa liczbę i niewygodę przenosek na szlaku. Występują one najczęściej przy elektrowniach wodnych, młynach, jazach itp. obiektach hydrotechnicznych i wymagają zwykle wysiadania z kajaka i jego przenoszenia (przewózki). Dodatkowo, odrębne parametry mają górskie szlaki kajakowe.

Podział rzek zgodnie z tymi parametrami stosuje Polski Związek Kajakowy i PTTK, jednak jest on dość skomplikowany. Na potrzeby tego przewodnika połączono więc oba parametry, tworząc i opisując graficznie trzy kategorie szlaków kajakowych: szlaki łatwe, średnio trudne i trudne.

	szlaki łatwe
	szlaki średnio trudne
	szlaki trudne
	rzeka niespławna
	pozostałe rzeki

Informacja ta ujęta jest w opisie każdej z rzek. Ponadto, tak ujęta trudność szlaku przedstawiona jest w formie graficznej na schematach rzek, a także na zbiorczej mapie – wkładce do przewodnika. Podano także czas spływu etapu, który został oszacowany dla spływu turystycznego, przy średnim stanie wody, na nie zarośniętej rzece oraz przy sprzyjających warunkach pogodowych m.in. brak silnego wiatru i opadów.

fol. Paweł Dmochewicz

Kajakowa wyprawa dla całej rodziny

Łatwe szlaki kajakowe to odcinki rzek niemal pozbawione przeszkód w nurcie i uciążliwych przenosek. Zwykle ich nurt jest spokojny, tylko miejscami zdarzają się miejsca wymagające szczególnej ostrożności. Płynąc rozsądnie i zachowując zasady bezpieczeństwa na wodzie, kajakarze na takich szlakach raczej nie ryzykują wywrotki czy kąpieli.

Takie szlaki są rekomendowane osobom początkującym, które dopiero zaczynają swoją przygodę w kajaku, dużym grupom zorganizowanym oraz – w szczególności – rodzinom z dziećmi. Są dostępne dla wszystkich rodzajów kajaków oraz dla kanadyjek.

fol. Paweł Dmochewicz

Szlaki łatwe na rzekach Pomorza to:

- **Chocina, Zbrzyca, Młosina, Wielki Kanał Brdy, Pilica, Graniczna, Trzebiocha, Niechwaszcz, Kanał Wdy, Piaśnica, Czarna Wda, Kółko Jezior Raduńskich, Motława, Tuga i Święta, Martwa Wisła, Szkarpawa, Wisła Królewiecka, Nogat:** cały, opisany w przewodniku odcinek rzeki
- **Brda:** odcinek środkowy i dolny (za Rezerwatem Przytoń)
- **Liwa:** odcinek dolny (od Kwidzyna)
- **Łeba:** odcinek dolny (od Łęczyc)
- **Łupawa:** odcinek górny (Obrowo – Kozin) i dolny (Smołdzino – Retowo)
- **Radunia:** odcinek górny (do Somonina), odcinek dolny (Pruszcz Gdański – Krępiec)
- **Reda:** odcinek górny (Zamostne – Wejherowo) i dolny (Reda – Mrzezino)
- **Stupia:** odcinek środkowy (Gałąźnia Mała – Leśny Dwór) i dolny (Bydlińo – Ustka)
- **Wda:** odcinek środkowy (od Lipusza) i dolny
- **Wieprza:** odcinek dolny (od Korzybia)

Przygoda na wodzie

Średnio trudne szlaki kajakowe to fragmenty rzek, które dają mnóstwo zabawy uczestnikom spływów. Zwykle prowadzą po mniejszych i bardziej krętych rzekach, które od czasu do czasu zaskoczą przeszkodą w postaci przewężenia, zwalonego w nurt drzewa czy wartkiego, kamienistego odcinka – bystrza. Takie miejsca wymagają od kajakarzy odrobiny gimnastyki, a czasem niewprawne pokonywanie przeszkód zakończyć się może małą lub większą kąpielą. Zdarzają się na takich szlakach również przenoski, od czasu do czasu wymuszające wysiadanie z kajaka.

Wskazane jest, aby przynajmniej część kajakarzy w grupie płynącej takim szlakiem miała chociaż podstawowe doświadczenie wodniackie. Warto też wybrać „komandora spływu”, czuwającego nad jego przebiegiem i bezpieczeństwem. Należy też szczególnie zadbać o nieletnich i nie umiejących pływać uczestników spływów. Szlaki tego typu dostępne są dla wszystkich typów kajaków oraz dla kanadyjek.

fot. Paweł Dmochewicz

Do średnio trudnych odcinków szlaków kajakowych Pomorza należą:

- **Bytowa, Czernica i Biała, Kuśnia i Ruda, Kłonecznica, Pokrzywna:** cały, opisany w przewodniku odcinek rzeki
- **Brda:** odcinek górny (Świeszyno – Rezerwat Przytoń)
- **Liwa:** odcinek środkowy (Prabuty – Kwidzyn)
- **Łeba:** odcinek górny (Sianowo – Tłuczewo) i częściowo środkowy (Paraszyno – Łęczycze)
- **Łupawa:** odcinek dolny (Damno Młyn – Smołdzino)
- **Radunia:** odcinek środkowy (Żukowo – Pruszcz Gdański)
- **Reda:** odcinek środkowy (Wejherowo – Reda)
- **Skotawa:** odcinek środkowy (Jawory/Budowo – Jamrzyno)
- **Słupia:** większość odcinka górnego i środkowego (Gowidlino – Bydlino)
- **Wda:** odcinek górny (Jezioro Wiecko – Lipusz)
- **Wieprza:** odcinek środkowy (ujście Pokrzywniej – Korzybie)
- **Wierzycza:** cały, opisany w przewodniku odcinek rzeki

Spływy z adrenaliną

Trudne szlaki kajakowe to fragmenty rzek Pomorza, polecane raczej doświadczonym kajakarzom. Liczne „zwałki”, wąskie, przełomowe odcinki o szybkim nurcie wymagają od uczestników spływów dobrej techniki i kondycji. Umiejętności wykonywania „żółwika” czy „eskimoski” można na takich szlakach poćwiczyć w praktyce. Najlepiej sprawdzą się tu górskie kajaki jednoosobowe.

Planując spływ takim szlakiem liczyć się trzeba z dużym prawdopodobieństwem wywrotki i kąpieli, czyli tzw. „kabiny”. Jest to wręcz nieodłączna część takich wypraw, przysparzająca jednocześnie dużo emocji i śmiechu. Na taki spływ należy jednak zarezerwować dość czasu, aby nie zakończyć go w ciemnościach. Jest to niezwykle niebezpieczne, nawet dla doświadczonych kajakarzy. Również udział osób nie umiejących pływać, obawiających się wody oraz małych dzieci w takiej wyprawie należy szczególnie przemyśleć. Warto również wyposażyć się w specjalny, wodoodporny strój i rękawice, szczególnie w chłodniejszej porze roku.

fot. Paweł Dmochewicz

Trudne szlaki na rzekach Pomorza to:

- **Bukowina, Kamienica, Studnica, Więcisa:** cały, opisany w przewodniku odcinek rzeki
- **Łeba:** odcinek środkowy (Tłuczewo – Paraszyno)
- **Łupawa:** odcinek środkowy (Kozin – Damno Młyn)
- **Skotawa:** odcinek dolny (Jamrzyno – Skarszów Dolny)
- **Słupia:** Rynna Sulęczyńska koło Sulęcyna

Tu kończy się świat, a zaczyna raj

Długość szlaku Wieprzy i Pokrzywnej:
58,2 km (łącznie 109 km)

Liczba dni:
w województwo pomorskim
5 (łącznie 6-7)

Liczba przenosek:
4 (w tym 1 w województwie zachodniopomorskim)

Liczba przystani kajakowych:
6 (w tym 1 w województwie zachodniopomorskim)

Rekomendowana trasa spływu:
Glewnik (na Pokrzywnej, km 8,6) – Pomitowo (województwo zachodniopomorskie, km 51,3) – Darłówek (ujście do morza, km 0,0)

Trudność:
województwo pomorskie – szlak trudny i uciążliwy powyżej Biesowic,
szlak średnio trudny i średnio uciążliwy od Biesowic do Korzybia;
województwo zachodniopomorskie – szlak łatwy i nieuciążliwy od Korzybia do Darłówka

J. Obleskie | fot. Paweł Dmochewicz

Wieprza to jedna z najpiękniejszych i najbardziej dzikich rzek Pomorza, zachwyca bezcenną przyrodą i malowniczymi krajobrazami. Swoje źródła ma na Pojezierzu Bytowskim, przepływa przez obszary leśne, urokliwe rozlewiska i starorzecza, a w dolnym biegu rozległe pola i łąki, by ostatecznie po 140 kilometrach, wpłynąć do Morza Bałtyckiego w nadmorskiej dzielnicy Darłowa – Darłówka. Dla kajakarzy spławny jest jej stukilometrowy fragment, od ujścia do niej Pokrzywnej. Ta ostatnia rzeka stanowi najczęściej początek spływów kajakowych Wieprzą, dzięki czemu długość szlaku kajakowego wynosi około 110 km. Wieprza jest szlakiem dość dobrze zagospodarowanym, jest tu kilka nadrzecznych pól namiotowych i przystani, a urządzone przenoski wokół elektrowni wodnych ułatwiają przenoszenie kajaków. Szlak Wieprzy dzieli się na trzy części, mające odmienny charakter, krajobraz oraz specyfikę.

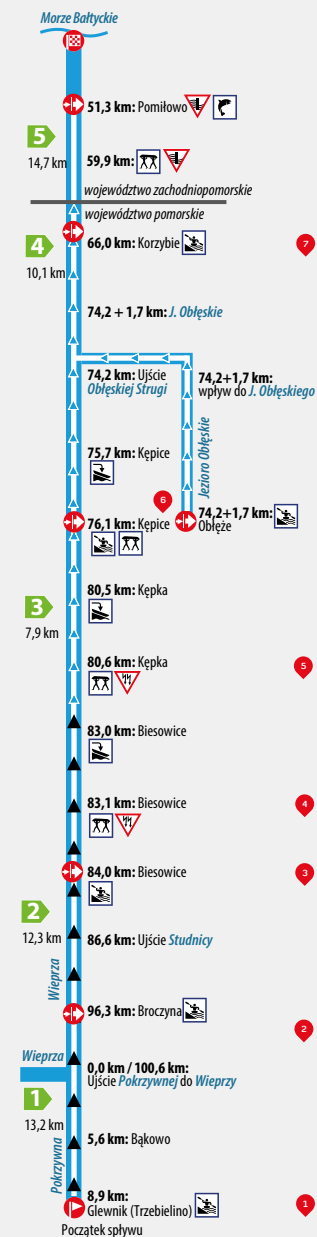
Propozycja etapów spływu:

1. Glewnik (na Pokrzywnej) – Broczyna (na Wieprzy, 13,2 km; 5,5 h)
2. Broczyna – Biesowice (12,3 km; 5,0 h)
3. Biesowice – Kępcice (7,9 km; 3,0 h)
4. Kępcice – Korzybie (10,1 km; 3,5 h)
5. Korzybie - Pomitowo (14,7 km; 5,0 h)

Wieprza | fot. Paweł Dmochewicz

Górny odcinek, od ujścia Pokrzywnej do miejscowości Biesowice, jest szlakiem trudnym i dość uciążliwym. Wieprza jest tu najbardziej urokliwa, ale i najtrudniejsza. Liczne są długie bystrza, płycizny i ogromna liczba leżących w nurcie rzeki drzew, których pokonywanie jest wyzwaniem nawet dla bardziej doświadczonych kajakarzy. Jest to jednocześnie najpiękniejszy i największy odcinek tej rzeki, praktycznie pozbawiony śladów bytności ludzkiej. Odcinek od Biesowic do Korzybia jest już spokojniejszy. Wieprza płynie szeroką doliną, w otoczeniu lasów. Atrakcją, ale i utrudnieniem, są trzy elektrownie wodne w Biesowicach, Kępcach i Kępicach. Jest to nadal ciekawy i urozmaicony, leśny odcinek szlaku kajakowego. Poniżej Korzybia rzeka uspokaja się, choć nie oznacza to, że jest pozbawiona przeszkód i bystrzy. Płynięcie niedaleko średniowiecznego miasta Sławno, przecinając lasy Puszczy Sławskiej. Ostatnie kilkanaście kilometrów szlaku rzeka płynie wśród pól i łąk, otoczona przez nadrzeczne zarośla. W Darłowie przepływa przez zabytkowe centrum i uchodzi do morza.

Trudność szlaku

Szlak łatwy

Szlak średnio trudny

Szlak trudny

Birczyna - miejsce i czas na zastawiony odpoczynek
 fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Bystrze na Wieprzy
 fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Warto zobaczyć na szlaku:

- 1 **Trzebielino** to niewielka wieś położona wśród lasów Puszczy Słupskiej. Niegdyś stanowiła własność zamożnego, pruskiego rodu Puttkamerów, którzy mieli tu pałac. We wsi warto zobaczyć kościół z końca XVII wieku. Nad Jeziorem Trzebielińskim znajduje się teren rekreacyjny i promenada spacerowa.
- 2 **Rezerwat „Torfowisko Potoczek”** chroni dobrze zachowany zespół wilgotnego boru sosnowego i śródlęsnych torfowisk.
- 3 **Biesowice** to duża wieś, która pierwotnie stanowiła część posiadłości pomorskiego rodu von Zitzewitz. Rodzina ta w drugiej połowie XIX wieku wybudowała neogotycki pałac, zachowany wraz z parkiem do dnia dzisiejszego, jednak niedostępny do zwiedzania. We wsi warto zobaczyć neogotycki kościół, plebanię oraz pozostałości zabudowy folwarcznej, a także zlokalizowane w lesie mauzoleum z początku XX wieku upamiętniające pochodzących z Biesowic żołnierzy poległych w czasie I wojny światowej.
- 4 **Elektrownia wodna Biesowice** zbudowana w 1905 r. to jeden z ciekawszych tego typu obiektów na Pomorzu. Ceglany obiekt z potężną wieżą przypomina nieco zamek krzyżacki.

- 5 **Elektrownia wodna Kępka** zbudowana została w 1911 r. Niewielki, ceglany budynek elektrowni znajduje się w lesie około 2 km na południe od Kępic, nieco poniżej elektrowni w Biesowicach.
- 6 **Kępice**, otoczone lasami Puszczy Słupskiej, były na przełomie XIX i XX wieku ważną osadą przemysłową zawdzięczającą rozwój inwestycjom Otto von Bismarcka, który założył tu papiernię produkującą między innymi fałszywe dolary i funty dla niemieckich szpiegów. Do miasta doprowadzono linię kolejową, na Wieprzy wybudowano cztery elektrownie. W dawnej papierni po wojnie uruchomiono garbarnię, funkcjonującą do dziś. Nad Jeziorem Obłęskim znajduje się ośrodek wypoczynkowy z przystanią kajakową.
- 7 **Korzybie**, to duża wieś położona wśród lasów Puszczy Słupskiej, dawniej ważny węzeł kolejowy. Nad Jeziorem Korzybskim, blisko centrum znajduje się urządzone kąpielisko i okrężna ścieżka edukacyjna. W pobliżu znajduje się też kąpielisko nad Jeziorem Łętowskim.

Krótki odpoczynek przy elektrowni wodnej Biesowice
 fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Wejście do portu w Darłównie | fot. ekajaki.pl

Po prostu dzika rzeka

Długość szlaku Studnicy:
35,1 km

Liczba dni:
2

Liczba przenosek:
4 (ewentualnie 5)

Liczba przystani kajakowych:
4

Rekomendowana trasa spływu:
Miastko (km 32,5) – Kawka (km 0,0 + 2,6)

Trudność:
szlak trudny i uciążliwy

Stalowa zakolach Studnicy
fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Studnica to trudny szlak kajakowy, rekomendowany wyłącznie doświadczonym kajakarzom. Ta dzika, rwąca rzeka z licznymi przeszkodami w nurcie dostarczy adrenaliny każdemu miłośnikowi spływów kajakowych. Płynie wąską doliną i odludnymi lasami, z Miastka w kierunku północnym. Na długości ponad 30 km brak przy niej osad i miejscowości, więc spływ Studnicą stanowi prawdziwą ucieczkę od cywilizacji. Wyzwaniem są liczne bystrza, progi, głazy i powalone w nurcie drzewa oraz mocno zarośnięte, niedostępne brzegi czy pozostałości po mostach oraz przenoski. Na szlaku znajdują się zagospodarowane pole biwakowe w Kawczynie i przystanie kajakowe w Miastku, Kawczynie i Ciecholubiu. Na Studnicę polecane są wyłącznie kajaki jednoosobowe. Spływ najlepiej zakończyć na Wieprzy, w miejscowości Kawka.

Studnickie katarakty
fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Propozycja etapów spływu:

1. Miastko – Kawczyn (15,4 km; 8,0 h)
2. Kawczyn – Kawka (19,7 km; 10,0 h)

Studnica, fot. ekejakipil

Warto zobaczyć na szlaku:

1. **Miastko.** To największa miejscowość zachodniej części powiatu bytowskiego, dawniej ważny ośrodek przemysłu włókienniczego i drzewnego. To także początek szlaku kajakowego Studnicy. Dawniej brzegi rzeki łączył tu potężny most kolejowy, który został zniszczony w 1945 r. Ruiny przyczółków do dzisiaj podziwiać można w dolinie Studnicy, nieco poniżej przenoski w Miastku.
2. **Kawczyn.** Niewielka osada, położona w dolinie Studnicy. Znajdują się tu dwie przenoski i stary młyn. To jedyne zagospodarowane dla potrzeb kajakarzy miejsce na całym szlaku Studnicy pomiędzy Miastkiem a Kawką.
3. **Ciecholub.** W tej niewielkiej miejscowości, położonej w pobliżu ujścia Studnicy do Stupi, znajduje się zabytkowa elektrownia wodna. Jej budynek o konstrukcji szachulcowej zbudowano w latach 20. tych XX wieku.

fot. Paweł Dmochewicz

Kajakiem do morza najpiękniejszą z rzek

Długość szlaku Słupi:
133,6 km

Liczba dni:
7

Liczba przenosek:
6 i 2 przewózki

Liczba przystani kajakowych:
23

Rekomendowana trasa spływu:
Gowidlino (km 133,4) – Ustka (km 0,0 + 0,2)

Trudność:
szlak **średnio trudny** i **średnio uciążliwy**,
szlak **trudny** (km 121,4–119,8; Rynna Sulęczyńska),
szlak **łatwy** (km 112,0–106,0 Parchowo – Bylina)

Propozycja etapów spływu:

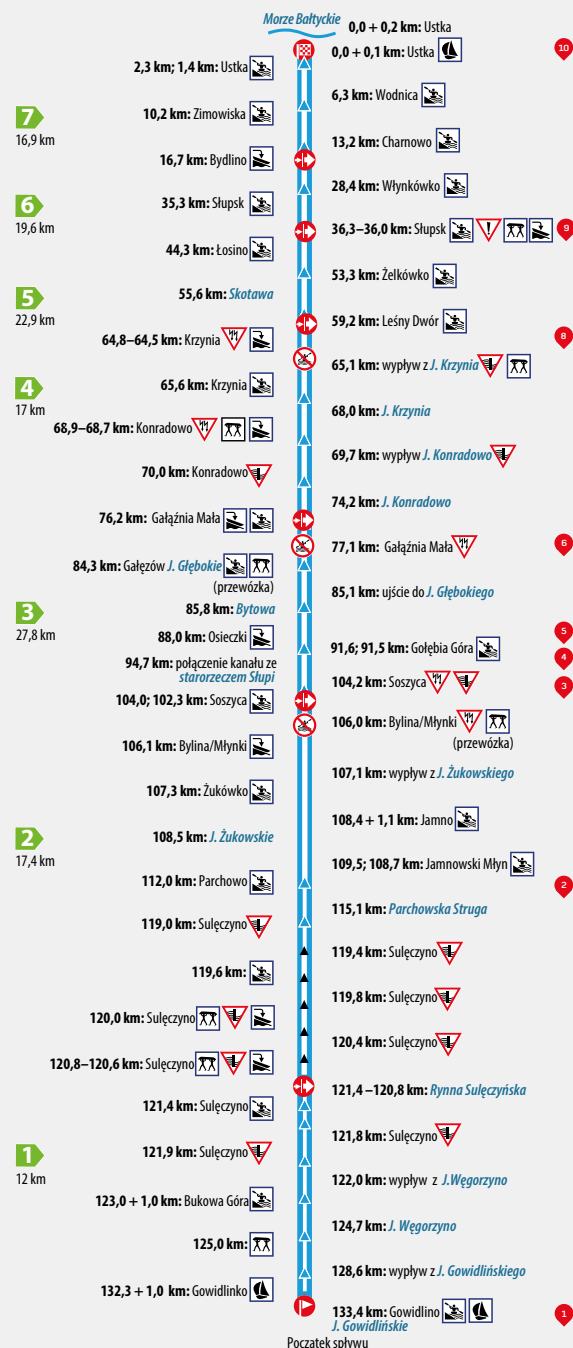
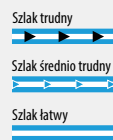
1. Gowidlino – Sulęcyno (12 km; 4,0 h)
2. Sulęcyno – Bylina / Młynki (17,4 km; 6,0 h, przewózka do Soszycy)
3. Soszyca – Gołębia Góra – Jezioro Głębokie (27,8 km; 8,0 h, przewózka do Gałąźnia Małej)
4. Gałąźnia Mała – Leśny Dwór (17 km; 5,0 h)
5. Leśny Dwór – Słupsk (22,9 km; 6,0 h)
6. Słupsk – Bydlińno (19,6 km; 6,0 h)
7. Bydlińno – Ustka (16,9 km; 5,0 h)

To, co ma do zaoferowania kajakarzom Słupia, posiada niewiele polskich rzek. Zachwyca niezwykle pięknymi, długimi, śródleśnymi odcinkami oraz różnorodnością nadrzecznych krajobrazów, a także zabytkowymi elektrowniami wodnymi i malowniczymi jeziorami. Wyjątkowości dodaje jej także niecodzienny finał spływów, które zakończyć można w usteckim porcie, w pobliżu bałtyckiej plaży.

Wszzechobecna cisza i uczucie niezwyklego kontaktu z naturą na szlaku Słupi są magnesem dla kajakarzy. Znaleźć tu można odcinki zarówno łatwe (szczególnie w jej końcowym biegu), jak i trudniejsze, stanowiące prawdziwe wyzwanie. Przoduje wśród nich Rynna Sulęczyńska, najbardziej zbliżony do górskich rzek odcinek szlaku kajakowego na Pomorzu, z rwącą wodą, rozbijającą się o kamienie w dnje koryta. Na Słupi kajakarze mogą również doświadczyć niezwyklej samotności na szlaku i w pełni zbratać się z naturą, korzystając z leśnych biwaków.

Szybki nurt i zabytkowe elektrownie wodne w Soszycy, Gałąźnia Małej, Konradowie i Krzyni tworzą unikatowy w skali Europy, ponad 100-letni system hydroenergetyczny. Sprawiają one, że o Słupi mówi się czasem żartobliwie „Rzeka z Prądem”. Szczególnie godne uwagi są dwa obiekty: najstarszej elektrowni wodnej w Polsce – Struga w Soszycy oraz największej na Słupi elektrowni wodnej – w Gałąźnia Małej. Budowa tych dwóch zespołów hydrotechnicznych w znaczący sposób zmieniła bieg rzeki i sprawiła, że kajakarzy na szlaku czekają dwie dłuższe przewózki kajaków: pomiędzy Byliną a Soszycą oraz pomiędzy Jezioro Głębokim a Gałąźnia Małą.

Trudność szlaku

Poranek na polubiwakowym w Gałęzowie, nad Jeziorem Głębokim
 fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Warto zobaczyć na szlaku:

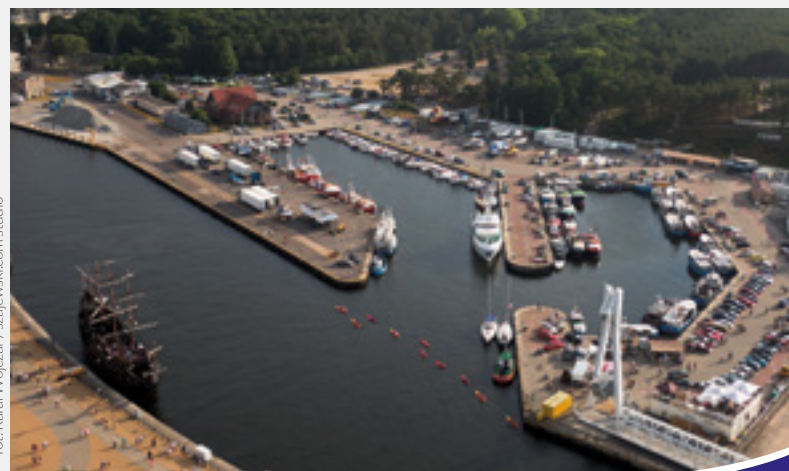
- 1 **Jeziro Gowidlińskie**, przez które Stupia przepływa w swoim górnym biegu, jest przepływowym akwenem rynnowym, o urozmaiconej linii brzegowej, półwyspem, dwiema dzikimi wyspami, z których większa nosi nazwę Ostrów.
- 2 **Papieski Szlak Kajakowy** rozpoczyna się w Gowidlinie. Ustanowiono go na pamiątkę 1964 r., kiedy Karol Wojtyła z grupą trzynastoorga przyjaciół spłynął Stupią. Na trasie rozmieszczono 10 tzw. kamieni papieskich w miejscach ich prawdopodobnego biwakowania. Obejmuje on większość biegu rzeki do Słupska.
- 3 **Elektrownia Wodna Struga** w Soszycy powstała w 1896 r. i ma moc 250 kW. Uchodzi za najcenniejszy i najstarszy zabytek techniczny tego typu w Europie. W 2008 r. zakład przeszedł gruntowną modernizację, polegającą na unowocześnieniu urządzeń i systemów pomiarowych. Wewnątrz elektrowni została zachowana część wystawowa, dzięki której można zobaczyć od środka, jak działa turbina czy regulator. Elektrownia jest udostępniona do zwiedzania dla grup turystycznych. Wizyta wymaga wcześniejszego umówienia w spółce Energa Wytwarzanie.
- 4 **Park Krajobrazowy „Dolina Stupi”** obejmuje obszar środkowego i dolnego biegu Stupi i jej zlewni. 72% jego powierzchni zajmują lasy, głównie bór sosnowy świeży i mieszany. Ośią parku jest rzeka Stupia, która wraz z dopływami reprezentuje cenne siedlisko przyrodnicze. W krajobrazie na uwagę zasługują jeziora, zwłaszcza lobeliowe z reliktoową roślinnością i starorzeczca. W parku dla kajakarzy jest dostępnych 5 ścieżkach przyrodniczych. Przez park przebiega Szlak Elektrowni Wodnych.
- 5 **Rezerwat Przyrody „Gołębia Góra”** chroni swoiste cechy krajobrazu środkowego biegu Stupi. Można go zwiedzić korzystając ze ścieżki przyrodniczej.
- 6 **Elektrownia wodna Gałęźnia Mała** to największa elektrownia wodna na Stupie, której wybudowanie skróciło bieg rzeki o kilkanaście kilometrów. Inżynierowie prusczy wykopali sztuczny kanał, kierując Stupię do Jeziora Głębokiego, skąd woda wielkimi rurami, przez dwa „zamki wodne”, prowadzi do pięciu turbin elektrowni.

Takie rozwiązanie dało wyjątkowo dużą różnicę poziomu wody, pozwalającą na uzyskanie mocy szczytowej aż 3500 kW. Malowniczo położony i posiadający ciekawą architekturę budynek, w którym mieści się elektrownia, jest udostępniony do zwiedzania dla grup turystycznych. Wizyta wymaga wcześniejszego umówienia w spółce Energa Wytwarzanie.

Rytna Sulęczyńska, fot. Paweł Dmochewicz

- 7 **Elektrownia Wodna Strzegomino** powstała w latach 1922–1924, po wybudowaniu w 1923 r. na Stupie zapory ziemnej, dzięki której powstał zbiornik Konradowo. Z jeziora doprowadzono wodę kanałem do elektrowni z trzema turbozespołami.
- 8 **Elektrownia Wodna Krzynia** powstała w latach 1925–1926. Znajduje się przy niej początek ścieżki przyrodniczej „Krzynia”, a nad zbiornikiem położna jest przystań kajakowa.
- 9 **Słupsk** to liczące ponad 90 tysięcy mieszkańców miasto, będące obok Koszalina najważniejszą miejscowością Pomorza Środkowego. Stupia płynie przez historyczne centrum miasta, gdzie mimo poważnych zniszczeń wojennych zachowało się kilka interesujących zabytków. Szczególnie godny uwagi jest Zamek Książąt Pomorskich, w którym znajduje się największa w Polsce kolekcja dzieł Stanisława Ignacego Witkiewicza (Witkacego). Rzeka przepływa przez piękne parki miejskie, w pobliżu dawnego młyna zamkowego i odnowionego Spichlerza Richtera.
- 10 **Ustka**. Szlak kajakowy Stupi kończy się w Ustce – popularnej, turystycznej miejscowości nadmorskiej. Miasto posiada status uzdrowiska, a w jego herbie znajduje się syrenka, której pomnik zobaczyć można na falochronie wschodnim. Ozdobą miejscowości jest też znajdująca się w porcie latarnia morska. Największym walorem Ustki są piękne, szerokie bałtyckie plaże, w pobliżu których (w usteckim porcie) można zakończyć spływ kajakowy. Przed wypłynięciem na wody portowe należy jednak uzyskać zgodę Kapitanatu Portu (tel. 59 814 44 30).

Końcowy kilometr Stupi w Ustce
 fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Uroki kajakarstwa zwątkowego

 Długość szlaku Skotawy: 33 km

 Liczba dni: 2

 Liczba przenoszek: 4

 Liczba przystani kajakowych: 1

 Rekomendowana trasa spływu: Jawory/Budowo – Dębica Kaszubska (28 km)

 Trudność: rzeka trudna i „zwałkowa” poniżej Jamrzyna, odcinek górny, pomiędzy Jaworami/Budowem a Jamrzynem, nieco łatwiejszy

Skotawa w okolicach Dębicy Kaszubskiej | fot. Rafał Wasil

Skotawa to słabo znana, jednak bardzo urokliwa rzeka, będąca prawym dopływem Stupii. Jest praktycznie niezagospodarowana i niezbyt uczęszczana przez kajakarzy. Docenią ją przede wszystkim osoby, poszukujące szlaków mało popularnych i wymagających doświadczenia kajakarskiego. Na rzekę polecane są zdecydowanie kajaki jednoosobowe.

Skotawa spławna jest od miejscowości Jawory i Budowo. Początkowo płynie przez rozległe pola i łąki, jednak najciekawszy jest środkowy fragment rzeki, od Jamrzyna do Dębicy Kaszubskiej. Na odcinku tym kajakarze spotkają wiele przeszkód, przede wszystkim powalonych drzew i gałęzi. Ich pokonanie wymaga wysokich umiejętności oraz dobrej kondycji.

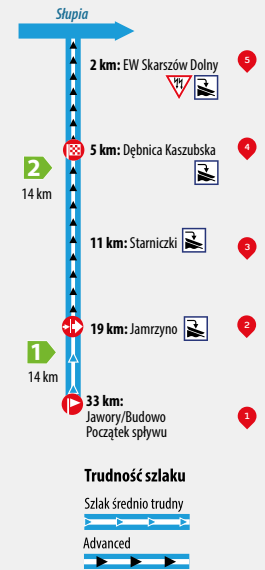
Spływ najlepiej zakończyć przy moście w Dębicy Kaszubskiej, z uwagi na dwie długie i niewygodne przenoski: przy garbarni w Dębicy Kaszubskiej oraz przy elektrowni wodnej Skarszów Dolny.

Propozycja etapów spływu:

1. Jawory / Budowo – Jamrzyno (14 km; 4,5 h)
2. Jamrzyno – Dębica Kaszubska (14 km; 5,5 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

- **Jawory** to kaszubska wieś nad Skotawą. Na południe od niej znajdują się pozostałości grodziska obronnego z IX wieku. Piękne zielone tereny otaczają elektrownię wodną i pozostałości dawnych młynów.
- **Jamrzyno** to kaszubska osada w sołectwie Motarzyno. W czasie pruskiej administracji był tu majątek rycerski z dworem i rozległymi lasami. Dziś w dawnej szkole działającej do 1932 r. mieści się leśniczówka. W lesie na wschód od wsi, przy drodze do nieistniejącego dworu, widać ewangelicki cmentarz jej niemieckich mieszkańców. Na cmentarzu na planie kwadratu, otoczonego drewnianym płotem, zachowały się fragmenty różnorodnych nagrobków, kamiennych postumentów, w tym w kształcie dębowych pni, dawniej z żeliwnymi lub drewnianymi krzyżami, żeliwnych ażurowych ogrodzeń i kamiennych obramowań. Takie rozwiązanie dało wyjątkowo dużą różnicę poziomu wody, pozwalającą na uzyskanie mocy szczytowej aż 3500 kW. Malowniczo położony i posiadający ciekawą architekturę budynek, w którym mieści się elektrownia, jest udostępniony do zwiedzania dla grup turystycznych. Wizyta wymaga wcześniejszego umówienia w spółce Energa Wytwarzanie.
- **Starniczki** to osada w sołectwie Starnice z pozostałością dawnego młyna.
- **Dębica Kaszubska** to duża wieś, dawny ośrodek przemysłowy w dolinie Stupii, nad rzeką Skotawą, w pobliżu Parku Krajobrazowego Dolina Stupii. Znajduje się tu neogotycki murowano-szachulcowy kościół świętego Jana Chrzciciela z 1584 r. zbudowany jako świątynia protestancka, przebudowywany w 1781 r. i powiększony w 1830 r. Ze średniowiecznej budowli, wznoszącej się na wzgórzu wśród starych drzew, zachowała się wieża z głazów polnych i cegły, nawa jest późniejsza. W latach 90 XX wieku kościół powiększono o nawy boczne i zmieniono dach. Z tego okresu pochodzi też wyposażenie: tabernakulum, marmurowy ołtarz, posadzka, ławki, konfesjonały, włoskie organy, metaloplastyczne dekoracje (np. droga krzyżowa, świeczniki), obraz świętego Jana Chrzciciela oraz rzeźby świętego Jana Chrzciciela nad wejściem i figura Chrystusa przy kościele.
- **Skarszów Dolny** to osada w sołectwie Skarszów Górny. Znajduje się tu elektrownia wodna Skarszów Dolny, która pierwotnie była siłownią napędzającą maszyny w fabryce wyrobów żelaznych, od 1872 r. w papierni. Zakład sponął w 1894 r., a na jego fundamentach w 1922 r. zbudowano elektrownię zmodernizowaną w latach 1942–1943. Obiekt składa się z betonowego jazu z 1955 r., kanału długości 1200 metrów oraz estakady wlotowej na turbiny.

Młodsza siostra Słupi

Długość szlaku Kamienicy:
35,2 km

Liczba dni:
3

Liczba przenosek:
5 + 1 przewózka

Liczba przystani kajakowych:
5

Rekomendowana trasa spływu:
Tuchomie (km 35,6) – Gałąźnia Mała
(km 0,0 + 0,8; przystań kajakowa poniżej elektrowni)

Trudność:
szlak trudny i uciążliwy

Kamienica | fot. ekajaki.pl

Jedna z najpiękniejszych, najdzikszych i najmniej znanych rzek Pomorza. Szlak „zwałkowy”, z licznymi drzewami, bystrzami oraz kamieniami w nurcie. Rzeka nadaje się przede wszystkim dla doświadczonych kajakarzy, pływających w jednoosobowych kajakach górskich. Przeszkody na szlaku wymagają wysokich umiejętności technicznych oraz dają możliwość sprawdzenia się np. w chodzeniu kajakiem po drzewach. Rzeka płynie przez wspaniałe i dzikie lasy, a okolica obfituje w zwierzynę. Można tu spotkać sarnę, jelenia czy wydrę oraz rzadkie gatunki ptaków. W ujściowym odcinku rzeki zobaczyć można malowniczy wąwóz potoku Huczek, objęty ochroną jako rezerwat przyrody.

Przystań startowa szlaku kajakowego Kamienicy znajduje się w kaszubskiej miejscowości Tuchomie, na 33 kilometrze. Teoretycznie pływać kajakiem po Kamienicy można od długiego, rynnowego Jeziora Kamieniczno, nad którym leży urokliwa miejscowość Gliśno. Jednak na górnym odcinku Kamienicy (powyżej Kamieńca) występują często problemy z niskim poziomem wody, jest też tam kilka uciążliwych przenosek.

Z tego powodu najpopularniejszy jest odcinek szlaku z Kamieńca do Gałąźni Małej (12,5 km). Ten odcinek Kamienicy wykorzystuje dawne koryto Słupi, której cały niemal nurt poprowadzono blisko 100 lat temu przez Jezioro Głębokie, wprost do Gałąźni Małej. Zarośnięte, stare koryto Słupi, którym płynie dziś tylko niewielki strumień, widoczne jest na samym początku spływu w Kamieńcu, po prawej stronie. Szlak kończy się poniżej mostu, a jeszcze przed rezerwatem „Dolna Huczka”, gdzie nie ma dogodnych warunków do podjęcia kajaków. Stąd należałoby przewieźć kajaki do przystani w Gałąźni Małej. Wcześniej jednak należy uzgodnić pozwolenie od Nadleśnictwa Leśny Dwór na dojazd drogą leśną.

Propozycja etapów spływu:

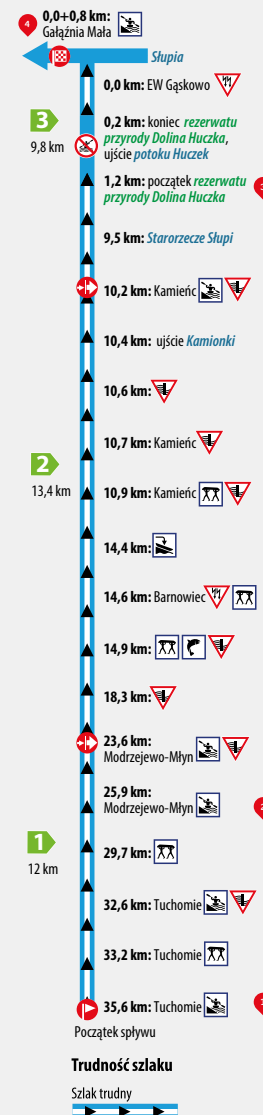
1. Tuchomie – Modrzejewo Młyn (12 km; 4,5 h)
2. Modrzejewo Młyn – Kamieńc (13,4 km; 6,0 h)
3. Kamieńc – Gałąźnia Mała (9,8 km; 5,0 h)

Płynąc Kamienicą pracujemy całym ciałem | fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Warto zobaczyć na szlaku:

1. **Tuchomie:** duża wieś kaszubska o średnio-wiecznym rodowodzie, na dawnej linii kolejowej Miastko – Bytów (obecnie rowerowy szlak „Zwiniętych Towrów”), zabytki budownictwa wiejskiego.
2. **Park Krajobrazowy Dolina Słupi:** jedyny w regionie pomorskim park krajobrazowy typu dolinnego, chroniący różnorodne ekosystemy przyrodnicze środkowej części silnie zalesionej doliny Słupi pomiędzy Soszycą a Słupskiem.
3. **Rezerwat „Dolina Huczka”:** rezerwat w pobliżu ujścia Kamienicy do Słupi. Chroni unikalny zespół przyrodniczy zalesionej doliny rzecznej. W rezerwacie wyznaczono ścieżkę dydaktyczną, prowadzącą częściowo po drewnianych pomostach i schodach.
4. **Elektrownia wodna Gałąźnia Mała:** największa na Słupi, zabytkowa elektrownia wodna. Jej wybudowanie skróciło bieg rzeki o kilkanaście kilometrów, przez co stare koryto Słupi wiedzie obecnie (od Kamieńca) niemal wyłącznie wody Kamienicy. Malowniczo położony i posiadający ciekawą architekturę budynek, w którym mieści się elektrownia, jest udostępniony do zwiedzania dla grup turystycznych. Wizyta wymaga wcześniejszego umówienia w spółce Energa Wytwarzanie.

Zamek krzyżacki i „zamki wodne”

Długość szlaku Bytowej:
22,6 km

Liczba dni:
1

Liczba przenosek:
0

Liczba przystani kajakowych:
1

Rekomendowana trasa spływu:
Bytów (most przy ulicy Tartacznej, km 20,4) – Gałęzów (Jezioro Głębokie) – przystań na Słupi (km 0,0 + 2,2)

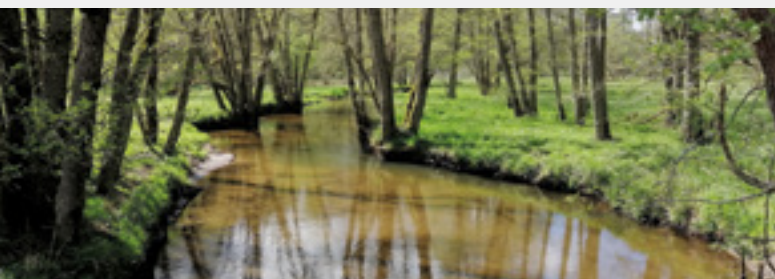
Trudność:
szlak średnio trudny i uciążliwy

Zamek wodny nad J. Głębokim
fot. Paweł Dmochewicz

Bytowa to lewostronny dopływ Słupi, spławny od centrum Bytowa – największego ośrodka miejskiego Ziemi Bytowskiej. To szlak o średnim poziomie trudności, dobrze nadający dla kajakarzy szukających wyzwań, a jednocześnie niezwykle dziki i malowniczy. Ciekawostką są także obecne na szlaku pozostałości po próbach regulacji koryta – zniszczone przez wodę progi wodne oraz umocnienia brzegów.

Początkowa Bytowa płynie przez łąki i ma formę uregulowanego kanału, staje się jednak ciekawsza w drugiej części szlaku. Tam rzeka wpływa w rozległe lasy doliny Słupi. Atrakcją jest Zalew Bytowy – sztucznie powstałe, śródlądne jezioro. Dawniej w tym miejscu Bytowa wpadała do Słupi, której dawne koryto przegrodzono tamą w czasie budowy elektrowni w Gałęzniu Małym. Od tego momentu szlak Bytowej prowadzi w przeciwnym kierunku, niż kiedyś płynęła Słupia, by spotkać się z nią w pobliżu Jeziora Głębokiego. Obie rzeki płyną razem do tego jeziora sztucznym przekopem. Spływ zakończyć należy po kolejnych 2 kilometrach, na przystani w pobliżu Gałęzowa, na północnym brzegu jeziora.

Bytowa | fot. Rafał Wasil

Propozycja spływu:

Bytów – Gałęzów (Jezioro Głębokie) – przystań na Słupi (22,6 km; 5,0 h)

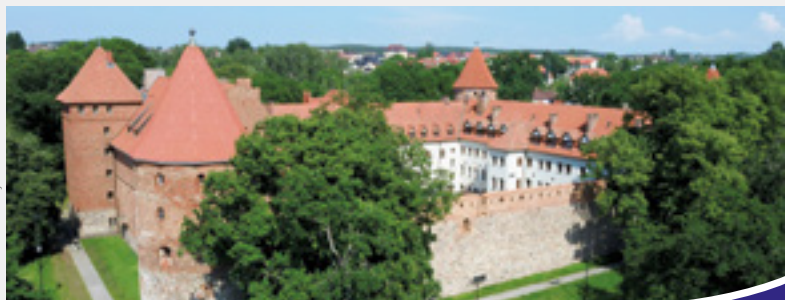

Zalew rzeki Bytowy | fot. AGERON Polska

Warto zobaczyć na szlaku:

- 1 Bytów:** doskonale zachowany zamek krzyżacki, zabytkowy zespół miejski, ruiny kościoła św. Katarzyny, dawny młyn, most kolejowy nad rzeką Borują.
- 2 Zalew rzeki Bytowy:** śródlądne jezioro zaporowe w dolinie Słupi, powstałe po przegrodzeniu biegu Słupi tamą. Od tego miejsca aż do Kamieńca stare koryto Słupi nie prowadzi wody, natomiast Bytowa płynie dawną doliną Słupi w przeciwnym kierunku, aż w pobliżu Jeziora Głębokiego. Wody Bytowej i Słupi zasilają następnie elektrownię wodną Gałęznia Mała.
- 3 Jezioro Głębokie:** rozległe jezioro rynnowe, do którego, dzięki wykonaniu przekopu przy budowie elektrowni, wpadają Słupia i Bytowa. Nad jeziorem Głębokim, na jego północno-zachodnim krańcu, znajduje się „zamek wodny”, regulujący dopływ wody do rur elektrowni wodnej Gałęznia Mała.

Park Krajobrazowy Dolina Słupi: jedyny w regionie pomorskim park krajobrazowy typu dolinnego, chroniący różnorodne ekosystemy przyrodnicze środkowej części silnie zalesionej doliny Słupi pomiędzy Soszycą a Słupskiem.

Obowiązkowy punkt spływu – zamek krzyżacki w Bytowie
fot. Jacek Zdrojewski

Trudność szlaku

Szlak średnio trudny

Dziki oblicze przygody

Długość szlaku Łupawy:
94,5 km

Liczba dni:
6

Liczba przenosek:
12 (+1 w przypadku płynięcia kanałem prowadzącym do pstrągarni w Podkomorkach)

Liczba przystani kajakowych:
13

Rekomendowana trasa spływu:
Obrowo (Jezioro Obrowo Duże; km 100,5) – Retowo (Jezioro Gardno; km 6,0)

Trudność:
szlak **średnio trudny i średnio uciążliwy**

Łupawa zimą | fot. ekajaki.pl

O Łupawie krążą legendy. Połamane kajaki na drzewach, opowieści o sponiewieranych kajakarzach... Ile w nich prawdy? Dzika, pełna wyzwań, długich i szybkich, głównie kamienistych bystrzy, przełomów i trudnych do pokonania drzew – oto środkowa Łupawa. Jeśli zostanie wybrana jako kierunek spływu, gwarantuje ekstremalne przeżycia i to jedyne w swoim rodzaju uczucie, gdy nurt rzeki przelewa się przez burty kajaka. Mnogość alternatywnych dróg, dzięki pojawiającym się wysepkom, połączona z fragmentami starej puszcy przez którą płynie rzeka, nadaje jej krajobrazom magiczny wygląd. Taki charakter posiada zwłaszcza odcinek między miejscowościami Kozin i Damno Młyn, polecany wyłącznie doświadczonym kajakarzom. Dostarcza niezapomnianych wrażeń i pozwala skosztować prawdziwego szaleństwa na rzece o górskim charakterze.

Rzeka uchodzi do morza w Rowach, ale spływ należy zakończyć w Gardnie Małej. Na jeziorze Gardno, położonym na terenie Słowińskiego Parku Narodowego (w strefie na północ od linii prostej, łączącej ujście Łupawy do Jeziora Gardno z ujściem rzeki Grabownica), obowiązują zakaz pływania kajakiem. Jedyne południowa część jeziora, ograniczona ww. linią, udostępniona jest dla rekreacji.

Na Łupawie znajduje się sześć elektrowni wodnych oraz wiele jazów, zastawek i progów wymagających przenoszenia kajaków. W ostatnich latach powstały liczne przystanie kajakowe i pola biwakowe.

Propozycja etapów spływu:

1. Obrowo – Kozin (15,5 km; 5,5 h)
2. Kozin – Łupawa (19,5 km; 6,5 h)
3. Łupawa – Damno (23,9 km; 8,0 h)
4. Damno – Żelkowo (16,2 km; 6,0 h)
5. Żelkowo – Smołdzino (12,4 km; 3,5 h)
6. Smołdzino – Retkowo (7 km; 2,0 h)

Łupawa – Łabien | fot. Paweł Dmochewicz

Towarzystwi spływ Łupawą | fot. Gmina Polęgowo

Trudność szlaku

Szlak łatwy

Szlak średnio trudny

Szlak trudny

Płyniemy aż do zachodu słońca
 fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

Warto zobaczyć na szlaku:

1 Jezioro Jasień to jedno z największych jezior na Pojezierzu Kaszubskim o powierzchni 577 ha i długości prawie 8 km. To rynnowe jezioro tworzą właściwie dwa akweny – Jasień Północny i Jasień Południowy, przedzielone wąskim pasem łądu, przez który pod mostem drogowym, przepływa Łupawa. Jezioro posiada urozmaiconą linię brzegową, znajduje się na nim siedem niezamieszkałych wysp, przy jednej z nich można zobaczyć wrak drewnianego kutra rybackiego. Głębokość jeziora sięga 32 metrów, mieści się nad nim kilka miejscowości turystycznych. Do najpopularniejszych należą Jasień i Łupawsko.

2 Kozin to niewielka miejscowość w pobliżu Czarnej Dąbrówki. Znajduje się tu ujście Bukowiny. Most drogowy to początek wsi, dalej rzeka przepływa pod malowniczymi ruinami ceglanych mostów kolejowych na szlaku „Zwiniętych Torów” Bytów – Łębork, za którymi znajduje się przystań kajakowa. We wsi wznosi się neogotycki kościół z 1928 r., elektrownia wodna na Bukowinie oraz arboretum i duża pstrągarnia.

3 Łupawa to jedna z ciekawszych miejscowości na szlaku, z rokokowym kościołem z XVIII wieku, dużym parkiem otaczającym odbudowany dwór pozostający w rękach prywatnych oraz wspomnianą wcześniej elektrownią wodną funkcjonującą w starym młynie. Niewątpliwie jednak najbardziej tajemniczym obiektem Łupawy jest cmentarzysko grobów megalitycznych a w pobliskim lesie – największe z odkrytych w Polsce. Zachowało się aż 48 grobowców długości średnio 20–30 m, których wiek naukowcy datują na lata 2800–2500 p.n.e. a nawet 5000 rok p.n.e. Stanowiska megalitów znajdują się w lesie na północ i wschód od wsi, po prawej stronie rzeki.

Kierunek przez las do Poganic | fot. ekajaki.pl

Elektrownia Łebień
 fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

Elektrownie wodne na Łupawie w Łupawie, **4** Poganicach, **5** Łebieniu, **6** Drzeżewie, **7** Żelkowie i Smołdzinie. Energię wody niesionej przez wartką Łupawę wykorzystuje aż sześć elektrowni wodnych. Do najciekawszych należą obiekty w Poganicach i w Żelkowie. Obok Elektrowni Wodnej w Poganicach mieści się „klimatyczny” zajazd i restauracja. Natomiast w przypadku Elektrowni Wodnej w Żelkowie, wyjątkowa, eleganckim bryła jej budynku przypomina raczej dworzec kolejowy lub pałacyk. To jeden z najstarszych zabytków hydrotechniki na Pomorzu powstały w 1906 r.

8 Smołdzino to gminna wieś położona na Pobrzeżu Słowińskim, na skraju Słowińskiego Parku Narodowego. Mieści się tu dyrekcja Parku z Muzeum Przyrodniczym, elektrownia wodna i liczne kwatery turystyczne. Krajobraz okolicy warto obejrzeć z wieży widokowej na szczycie Wzgórza Rowokół (115 m n.p.m.) – dawniej świętej góry Słowińców, które już od czasów pogańskich była miejscem kultu. Z punktu widokowego rozpościera się panorama jezior Gardno i Łebsko, Morza Bałtyckiego oraz wydmowego pasa mierzei z ruchomymi wydhami – unikatowego w skali Europy. We wsi warto zwrócić uwagę na kościół Trójcy Świętej z XVII wieku.

9 Jezioro Gardno, płytkie, przymorskie jezioro o powierzchni prawie 2,5 tysiąca ha, leżące na terenie Słowińskiego Parku Narodowego. Jest udostępnione dla kajakarzy tylko w południowej części.

Górna Łupawa | fot. Rafał Wasił

Jak na Łupawie, tylko trudniej

Długość szlaku Bukowiny:
19,4 km

Liczba dni:
1

Liczba przenosek:
3

Liczba przystani kajakowych:
1

Rekomendowana trasa spływu:
Skrzeszewo (km 19,4) – Kozin (km 0,3)

Trudność:
szlak średnio trudny i uciążliwy

Piękna i mało znana, urokliwa rzeka, będąca najdłuższym z dopływów Łupawy. Stanowi samodzielny, trudny i wymagający szlak kajakowy, idealny dla doświadczonych kajakarzy, lubiących pływanie zwałkowe. Spływ Bukowiną zajmie z pewnością cały dzień, który obfitować będzie we wrażenia i przygody. Liczne drzewa w nurcie, przeszkody i bystrza nie pozwolą na chwilę nudy.

Często spływ Bukowiną, kończący się przed najciekawszym fragmentem Łupawy w Kozinie, stanowi pierwszy etap spływu Łupawą. Pozwala to ominąć duże jezioro Jasień, z którego wypływa ta rzeka. Na Bukowinę rekomendowane są kajaki jednoosobowe. Spływ najlepiej zacząć poniżej jazu w Skrzeszewie.

Bukowina to wymagająca rzeka | fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

Propozycja spływu:

Skrzeszewo – Kozin (19,1 km; 7,5 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

- Jezioro Święte** o ogólnej 23,44 ha i głębokości dochodzącej do 5 metrów znajduje się na Pojezierzu Kaszubskim, na krańcu Kaszubskiego Parku Krajobrazowego. Należy do zespołu jezior potęgowskich. Do początku II wojny światowej w 1 września 1939 r., przez zbiornik przebiegała granica polsko-niemiecka.
- Oskowo** to wieś, w której atrakcją jest nie tylko dwór z XIX wieku, ale przede wszystkim największa na świecie (fakt ten potwierdza wpis w księdze rekordów Guinnessa) replika „Konia Trojańskiego” o wysokości 15 metrów oraz rekonstrukcja obozu rzymskich legionistów otoczonego drewnianą palisadą. Inspirację dla obu przedsięwzięć zaczerpnięto z antycznego dzieła Homera – „Iliada”. To świetne miejsce zabawy dla całej rodziny z labiryntem, placem zabaw i wieloma atrakcjami. W okolicy odkryto też cmentarzyska ludności kultury łużyckiej sprzed ponad trzech tysięcy lat.
- Kozin** to wieś, o której pierwsza wzmianka pochodzi z 1305 r. Pod koniec XIX stulecia w Kozinie zwanym wówczas Koziańskim Młynem, osiedlili się katolicy Kaszubi. Z uwagi na nieprzychylną postawę zarządcy majątku, w którym pracowali Kaszubi, zbudowali kościół. Obiekt, który zachował się do naszych czasów, stanął na śródleśnym wzgórzu – ponad 3 km od wsi. W Kozinie funkcjonuje również elektrownia wodna oraz leśne arboretum przy leśniczówce. Miejscowość znana jest miłośnikom wspinaczki skałkowej ze względu na wykorzystywane przez nich pozostałości ceglanych mostów, będących pamiątką po przebiegającej dawniej przez wieś linii kolejowej.

Przeprawa przez bystrza | fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

Z serca Kaszub do krainy Słowińców

Długość szlaku Łęby:
103,5 km

Liczba dni:
7

Liczba przenosek:
14

Liczba przystani kajakowych:
8

Rekomendowana trasa spływu:
Sianowo (Jeziro Sianowskie, km 121,0) – Gać (km 17,5)

Trudność:
zróżnicowane stopnie trudności i uciążliwości zależnie od odcinka

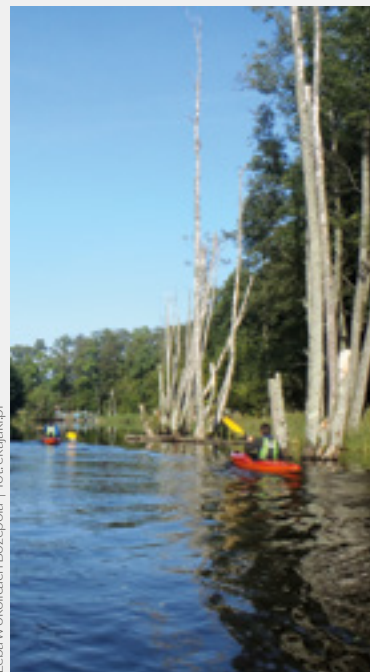
Łeba | fot. ekajaki.pl

Łeba zachwyca swoją różnorodnością. Każdy z etapów spływu jest inny. W górnym odcinku, prowadzącym wśród kaszubskich wzgórz, rzeka jest wąska i wymagająca. W korycie znajduje się wiele przeszkód: zwalonych drzew, wszędobylskich gałązek i krzaków, gałęzi wystających nad taflę wody lub sterczących na brzegu. Są też liczne przenoski. Woda płynie raczej spokojnie, tylko od czasu do czasu pojawia się szybszy nurt. Od miejscowości Tłuczewo szlak się zmienia. Pokonując środkowy wawóz rzeka przyspiesza i zaczyna się przetomowy, najbardziej ekstremalny odcinek. Duży spadek terenu, kamieniste dno i liczne głazy na dnie rzeki tworzą bardzo mocne i długie bystrza, które dostarczają wspaniałych emocji. Trzeba jednak uważać na niski stan wody, który może być dużym problemem, zwłaszcza latem. Przy wysokiej wodzie będzie to jednak odcinek wspaniałej zabawy i nie lada wyzwanie, nawet dla doświadczonych i wytrwałych kajakarzy.

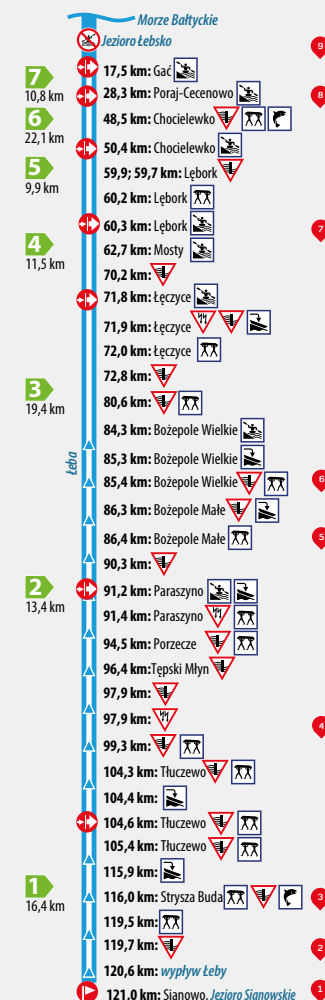
Od Łęczycy, wraz z początkiem rozległej pradoliny, charakter rzeki zmienia się całkowicie. Ta część szlaku jest łatwa, idealna dla spływów jednodniowych i dla osób początkujących. Jest to znakomity odcinek na rodzinne wyprawy i rekreacyjnego spędzania czasu na wodzie. Rzeka wpada do morza w Łebie, jednak spływ należy zakończyć przy moście drogowym w miejscowości Gać. Obowiązuje zakaz pływania kajakiem po Jeziorze Łebsko, gdyż jest to teren parku narodowego. Ciekawostką jest możliwość popływania kajakiem w turystycznym mieście Łeba, gdzie kanał Chełst łączy płytkie Jezioro Sarbsko z portem na rzece Łebie. Miasto Łeba jest też znanym ośrodkiem kajakarstwa morskiego.

Propozycja etapów spływu:

1. Sianowo – Tłuczewo (16,4 km; 7,0 h)
2. Tłuczewo – Paraszyno (13,4 km; 5,0 h)
3. Paraszyno – Łęczycze (19,4 km; 7,0 h)
4. Łęczycze – Łębork (11,5 km; 4,5 h)
5. Łębork – Chocielewko (9,9 km; 2,5 h)
6. Chocielewko – Poraj (22,1 km; 5,0 h)
7. Poraj – Gać (10,8 km; 3,0 h)

Łeba w okolicach Bożepola | fot. ekajaki.pl

Warto zobaczyć na szlaku:

1. Sianowo kaszubska wieś malowniczo położona wśród wzgórz morenowych nad Jeziorem Sianowskim to turystyczna miejscowość, znana ze znajdującego się tu sanktuarium Matki Boskiej Królowej Kaszub.

Ten szachulcowy kościół, zbudowany na początku XIX wieku w miejscu poprzedniej świątyni, to tradycyjne miejsce pielgrzymek. Obiektem kultu jest tu nie wielka figurka Maryi datowana na przełom XIV i XV wieku. Nieduże, rynnowe Jezioro Sianowskie, położone w Kaszubskim Parku Krajobrazowym, otaczają atrakcyjne krajobrazowo pagórkowate tereny.

2. Rezerwat „Staniszewskie Zdroje” to jeden z ciekawszych rezerwatów północnej Polski. Chroni on cenne i dobrze zachowane źródlika położone na zboczach doliny Łęby w Lasach Mirachowskich. Występuje tu wiele rzadkich gatunków roślin, w tym gatunki podgórskie.

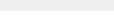
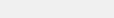
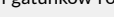
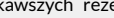
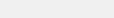
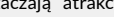
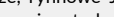
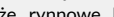
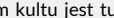
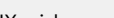
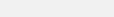
Początek spływu

Trudność szlaku

Szlak łatwy

Szlak średnio trudny

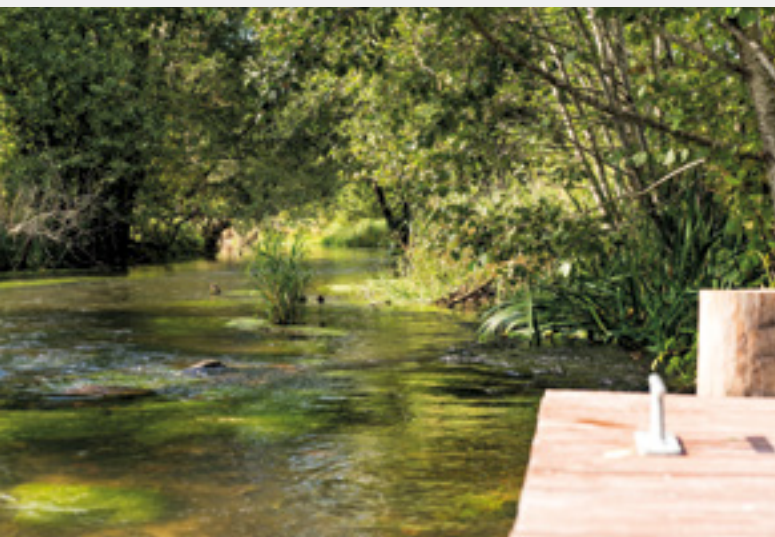

Czas pognać z nurtem rzeki
 fot. Rafał Wojczal / szajewskistudio

3 **Stryśza Buda** to miejscowość znana z atrakcji dla najmłodszych. Najstarszą jest Kaszubski Park Miniatur, w którym można zobaczyć kilkadziesiąt makiet rozpoznawalnych budowli z całego świata, wszystkie pomniejszone 25 razy. Jest tu londyński Big Ben, egipski Sfinks, a także zamek w Bytowie czy gdański Żuraw. Jest też „Bajkowa Kraina”, „zamek strachu”, sala śmiechu i mini-zoo. Drugą atrakcją jest Park Gigantów, w którym królują zwyczajne przedmioty powiększone do ogromnej skali, a także gigantyczne owady, ryby i prawdziwy samochód „Monster Truck”. Najnowszy jest Kaszubski Gracik pełen replik pojazdów znanych z bajek i filmów. Wszystkie dokładnie odwzorowane w naturalnej wielkości. Niedaleko stąd do Mirachowa, w którym warto zobaczyć neoromański kościół świętego Jana Chrzciciela zbudowany w 1862 r. oraz drewniany dwór szlachecki z XVIII wieku, posiadający drewniany, rzeźbiony ganek i okiennice. Dwór stoi w otoczeniu pozostałości dawnego sadu.

4 **Przełom Łeby** między Tłuczewem a Paraszynem gdzie rzeka płynie przez las w głębokim jarze o stromych, niedostępnych brzegach. Zwalone drzewa, gałęzie i bobraże tamy dodatkowo utrudniają spływ. Przełomowy odcinek rzeki przecina tu wzniesienia wysoczyzny kaszubskiej. Przy wyższej wodzie rzeka ma charakter górski.

5 **Bożepole Małe** i **6** **Bożepole Wielkie** to dwie wsie położone nad Łebą w pobliżu miejsca, w którym wypływa ona spomiędzy morenowych wzgórz i staje się niziną rzeką,

Łeba wokółlicz Paraszyna | fot. Bartłomiej Szaro

pokonującą płaskie tereny Pradoliny Łeby i Redy. Miejscowość Bożepole istniała już w XIII wieku i do XVII wieku była to jedna osada należąca do lokalnych rodów szlacheckich, którą później podzielono na dwa majątki. W każdej z miejscowości stał dwór, przebudowany w XVIII wieku na pałac. Majątki upaństwowione po II wojnie światowej uległy dewastacji. Z Bożegopola Wielkiego pochodzi zabytkowy kościół z połowy XVIII wieku, przeniesiony do skansenu we Wdzydzach.

7 **Łębork** to największe miasto nad Łebą, położone na Pomorskiej Drodze świętego Jakuba. Prawa miejskie otrzymał w 1341 r. z rąk Wielkiego Mistrza Zakonu Krzyżackiego Dietricha Burgaffa von Altenburgha. Jego długie i burzliwe dzieje pozostawiły po sobie wiele atrakcyjnych pamiątek. Do najstarszych zabytków należą zachowane fragmenty murów obronnych z okresu lokacji miasta, z Basztą Bluszczową z 1363 r. w pierwotnym kształcie. Średniowieczny rodowód ma monumentalny zamek krzyżacki, dziś siedziba Sądu Rejonowego oraz kościół świętego Jakuba Apostoła z tabernakulum z kości słoniowej z XVIII wieku. Gotycka świątynia jest siedzibą klasztoru franciszkanów i znajduje się na szlaku pielgrzymkowym do Santiago de Compostella. W obrębie dawnego przedzamcza znajduje się średniowieczny młyn z przełomu XIV i XV wieku oraz Dom Młynarza z XIX wieku i spichlerz solny z XVI wieku, dziś siedziba zboru zielonoświątkowców. Na uwagę zasługuje neogotycki kościół Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski wzniesiony jako ewangelicki w 1870 r., neogotycki ratusz miejski z 1900 r. oraz eklektyczne i secesyjne mieszczkańskie kamienice z przełomu XIX i XX wieku. Charakterystycznym punktem widokowym jest wieża ciśnieniowa z 1912 r., stojąca na szczycie Góry Parkowej w Parku Chrobrego.

8 **Pałac Poraj**, położony nad rzeką Łebą, w starym parku z wyspą i trzema stawami, zbudowano pod koniec XIX wieku na potrzeby stacji badawczej upraw na bagnach wysokich. Dziś mieści pensjonat i restaurację.

9 **Słowiński Park Narodowy** to „Kraina wody, wiatru i piasku” znana z unikatowego w Europie pasa ruchomych wydym. Powołano go do życia dla ochrony krajobrazu wydymowego i dla zachowania w niezmiennym stanie systemu przymorskich jezior, bagien, torfowisk, łąk i nadmorskich borów. W Parku występuje około 260 gatunków ptaków, w tym około 170 lęgowych, pozostałe są zimujące lub przelotne. Wiele jest gatunków ptaków chronionych i rzadkich. Park ma wybitne walory przyrodnicze i znajduje się na Liście Światowych Rezerwatów Biosfery UNESCO. Funkcjonuje też w ramach międzynarodowej sieci obszarów chronionych HELCOMBSPA i jako obszar wodnołotny Ramsar. Jedynie niecałe 30% terenów znajduje się na lądzie, resztę zajmują wody śródlądowe i przybrzeżne wody morskie. Do największych atrakcji należą: ruchome wydmy koło Łeby, Wydma Czołpińska z latarnią morską, Muzeum Latarnictwa i Wzgórze Rowokół oraz Skansen Wsi Słowińskiej w Klukach. Na terenie znajduje się kilka rezerwatów, w tym rezerwat „Rowokół” ze „świętą górą Słowińców” z wieżą widokową, z której rozpościera się panorama na jeziora Gardno i Łebsko, ruchome wydmy i Bałtyk. Na turystów czeka ponad 150 km szlaków umożliwiających dotarcie do ciekawych zakątków, a także siedem ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych.

Ruchome wydmy w Słowińskim Parku Narodowym
 fot. Adam Wolosz

Wzdłuż Mierzei Sarbskiej

Długość szlaku Chełst: 13,4 km

Liczba dni: 1

Liczba przenosek: 1

Liczba przystani kajakowych: 4

Rekomendowana trasa spływu: Stilo (most, km 12,9) – Łeba (km 0,0 + 0,5)

Trudność: szlak łatwy, średnio uciążliwy

Propozycja spływu:

Stilo – Łeba (13,4 km; 3,5 h)

Chełst to mało znana rzeka, która wypływa z bagien w okolicach Lubiatowa na wschód do Łeby. Przepływa przez przybrzeżne, płytkie jezioro Sarbsko i uchodzi do rzeki Łeba w łebskim porcie. Dość nietypowe jest to, że płynie ona wzdłuż brzegu morza, oddzielona od niego pasem zalesionych, wydmych wznieścień. Od miejscowości Stilo jest spławna dla kajakarzy, którzy w ostatnich latach odkrywają tę rzekę, jako cel jednodniowych spływów kajakowych. Na krótkim, liczącym zaledwie 13,5 kilometra długości, szlaku kajakowym, od mostu w Stilo do mariny w Łebie, najładniejszy jest pierwszy odcinek do Jeziora Łebsko.

Pierwszy, pięciokilometrowy odcinek szlaku, od Stilo do ujścia Chełstu do jeziora Sarbsko zaskakuje swoją urodą. Rzeka jest tu wąska, przeciska się między trzcinowiskami oraz starymi drzewami, które pochylają się nad wodą. Szlak jest łatwy, choć mniej doświadczeni kajakarze pewnie nie raz będą musieli się przedzierać przez trzciny lub ćwiczyć manewrowanie na wąskiej rzece. Kolejne sześć kilometrów to spływ Jezioro Sarbsko, co oznacza – w zależności od tempa i wiatru – około półtorej do dwóch godzin wiosłowania. W przypadku złej pogody, schronić się można na przystani w Przybrzeżu lub w Nowęcino, obie znajdują się na południowym brzegu jeziora. Przy bezwietrznej wodzie jezioro Sarbsko urzeka spokojem. Gdy wiatr jest silniejszy, może zaskoczyć falowaniem. Ostatni odcinek szlaku od wypływu z jeziora, to kanał płynący do centrum Łeby, poprzecinany licznymi mostkami i rurami. Dalej Chełst łączy się z rzeką Łebą w centrum miejscowości, za głównym mostem, po którym prowadzi ulica Kościuszki (promenada miejska). Spływ można zakończyć w jednej z przystani kajakowych w mieście lub dalej w marinie przy porcie rybackim. Na tym odcinku należy uważać na ruch statków, których w sezonie po łebskim porcie pływa bardzo dużo, a wpłynięcie do portu w Łebie wymaga zgody kapitanatu.

Rodziny spływ Chełstem
fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Kajakiem przez Północne Kaszuby

Długość szlaku Czarnej Wody: 6,6 km

Liczba dni: 1

Liczba przenosek: 1

Liczba przystani kajakowych: 2

Rekomendowana trasa spływu: Czarny Młyn (km 6,6) – Ostrowo (km 0,0 ujście do Bałtyku)

Trudność: szlak łatwy i nieuciążliwy

Propozycja spływu:

Czarny Młyn – Ostrowo (6,6 km; 2,0 h)

Czarna Woda, zwana także Czarną Wdą, to mało znana, niewielka rzeka przymorska, z rzadko odwiedzana przez kajakarzy. Płynie przez Północne Kaszuby w okolicach Jastrzębiej Góry, głównie w podmokłej pradolinie, rozcinającej nadmorską wysoczyznę. Jej nazwa wywodzi się od brunatnego koloru wody, który rzeka zawdzięcza torfowiskom, przez które przepływa. Związki organiczne zawarte w gruncie przenikają do rzeki, przez co nabiera ona charakterystycznej barwy, przy jednoczesnym zachowaniu przezroczystości.

Jest to łatwy i pozbawiony przeszkód szlak kajakowy, nadający się na rodzinną wyprawę. Spływ zakończyć można w wyjątkowej scenerii, gdyż podobnie jak Piaśnica, rzeka wpada bezpośrednio do Morza Bałtyckiego, przecinając piaszczystą, wąską w tym miejscu plażę.

Warto zobaczyć na szlaku:

- 1 Czarny Młyn: zabytki budownictwa wiejskiego
- 2 Jastrzębia Góra: miejscowość turystyczna, promenada, klify
- 3 Ostrowo: Ujście Czarnej Wody (Wdy) do Bałtyku

Czarna (Wda) Woda | fot. Paweł Dmochewicz

Kajakiem do bałtyckiej plaży

Długość szlaku Piaśnicy:
14,2 km

Liczba dni:
1

Liczba przenoszek:
1

Liczba przystani kajakowych:
7

Rekomendowana trasa spływu:
Kartoszyno (Jeziro Żarnowieckie, km 14,2) – Dębki (km 0,0 ujęcie Piaśnicy do morza)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

Ujęcie Piaśnicy | Fot. Paweł Dmochewicz

Dla miłośników kajakarstwa, dla których sześciokilometrowy szlak Piaśnicy jest zbyt krótki, zaproponować można jego alternatywę wydłużającą przygodę w kajaku o akwen Jeziora Żarnowieckiego. Pozwoli to lepiej poznać krajobraz i atrakcje tego ciekawego zbiornika. Należy jednak uważać na warunki pogodowe – jezioro jest spore, a położenie w bliskości Bałtyku sprawia, że często wieją tu silne wiatry, tworzące wysoką falę. Dlatego spływ po jeziorze polecany jest raczej przy bezwietrznej pogodzie, bezpieczniej jest też trzymać się blisko brzegów.

Piaśnica to niewielka, przymorska rzeka o długości niespełna 30 km, wypływająca na skraju Puszczy Darłubskiej, w okolicach wsi Mała i Wielka Piaśnica, przepływająca przez duże, rynnowe Jezioro Żarnowieckie. Odcinek Piaśnicy od wypływu z Jeziora Żarnowieckiego do ujścia do morza w Dębkach stanowi krótki, ale bardzo urokliwy szlak kajakowy. Jest on bardzo popularny, szczególnie w weekendy wakacyjne. Szlak jest łatwy i dostępny dla każdego, doskonały na pierwszą przygodę z kajakarstwem. Rzeka płynnie meandrując przez wysokie trzciny wśród nadmorskich łąk. Woda jest krystalicznie czysta, widać wyraźnie pływające w niej ryby.

Spływy na Piaśnicy rozpoczynają się zwykle za jazem i mostem drogowym, położonym na wypływie rzeki z Jeziora Żarnowieckiego i prowadzą wprost nad bałtycką plażę. Rzeka wpada do morza nieco poniżej Dębek.

Propozycja spływu:

Jeziro Żarnowieckie (przystanie w Nadolu, Lubkowie, Brzynie lub w Kartoszynie na wypływie Piaśnicy do jeziora) – Dębki (do 14,2 km; 4,5 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

1 **Jeziro Żarnowieckie** to duży akwen rynnowy, położone w pobliżu wybrzeża Bałtyku na Wysoczyźnie Żarnowieckiej. Ma ponad 14 km² powierzchni – 7,6 km długości i 2,6 km szerokości. Jego głębokość sięga 20 m, a dno znajduje się poniżej poziomu morza. Jezioro otoczone jest przez wysokie, porośnięte bukowymi lasami wzgórza, na których już w średniowieczu znajdowały się grody słowiańskie. Z uwagi na duże różnice wysokości, po II wojnie światowej, w południowej części jeziora w 1983 r. wybudowano największą w Polsce szczytowo-pompową Elektrownię Wodną Żarnowiec. Halę turbinową zbudowano nad jeziorem w Czymanowie. Ogromne rury doprowadzają wodę z jeziora do sztucznego, górnego zbiornika w Gniewinie. W pobliżu widać nieukończony zabudowania pierwszej w Polsce elektrowni atomowej Żarnowiec. Jej projekt przewidywał cztery reaktory chłodzone wodą z jeziora. W 1990 r. budowę zarzucono, a już powstałe obiekty uległy dewastacji.

2 **Nadole** to turystyczna wieś, której zabudowa ciągnie się wzdłuż brzegu Jeziora Żarnowieckiego. Powstała w średniowieczu jako część posiadłości zakonu cysterek. Mieszkańcami przez wieki byli rdzenni Kaszubi, którzy w latach międzywojennych w plebiscycie zagłosowali za przynależnością do Polski, mimo faktu, iż Nadole leżało po zachodniej stronie granicy, przebiegającej wzdłuż jeziora. Tak wieś stała się polską enklawą na terenie Niemiec. Z dawnych czasów w Nadolu zachowały się budynki gospodarskie z XIX wieku, tworzące niewielki skansen – Zagroda Gburska i Rybacka, będący filią Muzeum Ziemi Puckiej. Tutaj też pływa statek turystyczny „Nadolanin”.

3 **Dębki** to niewielka, nadmorska wieś, położona na wschód od ujścia Piaśnicy do morza, zajmuje płaski teren pokryty kanałami melioracyjnymi. Wodę z kanałów i okolicznych podmokłych łąk odprowadza przepompownia, chroniąca wieś przed zalaniem w czasie jesiennych i zimowych sztormów (cofka). Od morza wieś oddziela pas wydm szerokości 300 m, poprzeczany numerowanymi dojściami do szerokiej plaży pokrytej drobnym, jasnym piaskiem. Jest tu sezonowe, strzeżone kąpielisko. Część wschodnia przeznaczona jest dla osób z psami, a zachodnia za ujściem Piaśnicy, to plaża dla naturystów. Naturalne ujście Piaśnicy do morza po każdym zimowym sztormie wygląda inaczej. Ujściowy odcinek rzeki leży na terenie Nadmorskiego Parku Krajobrazowego i Natura 2000 Piaśnickie Łąki, gdzie chronione jest siedlisko ujścia rzeki (estuarium). Wieś od średniowiecza należała do klasztoru w Żarnowcu. W sezonie to gwarny i tłoczny, kameralny kurort rozwijający się od lat międzywojennych. W latach 30. XX wieku, gdy zaczęli zjeżdżać letnicy, zbudowano drewnianą kaplicę księży zmartwychwstańców Matki Boskiej Częstochowskiej z wnętrzem wykonanym przez kaszubskich rzeźbiarzy. W miejscowości zachowało się kilka rybackich chałup z XIX wieku. Usługi turystyczne koncentrują się wzdłuż biegnącej skrajem lasu promenady, przy której są bary, restauracje i kwatery noclegowe. Przy moście przy ujściu Piaśnicy do morza stoi granitowy obelisk „Kamień Wersalski”, replika kamienia granicznego z czasów II Rzeczypospolitej, gdy rzeką biegła granica między Polską a Niemcami. Kamień postawiony najbliżej morza o numerze 1, w latach międzywojennych stał się symbolem powrotu Polski nad Bałtyk.

Przystań kajakowa w Redzie
fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

3 **Wejherowo**, położone w samym sercu Kaszub, często określane jest mianem stolicy „Małego Kaszubskiego Trójmiasta”, które tworzy wraz z Redą i Rumią. Jego historia sięga połowy XVII wieku. Prawa miejskie, jako jedyne na Kaszubach miasto prywatne, Wejherowo otrzymało w 1650 r. Jego ówczesny właściciel Jan Wejher wznosił tu kościół farny Trójcy Przenajświętszej (dzisiaj w jego miejscu stoi kolegiata świętej Trójcy, pełniąca rolę sali koncertowej) i kościół klasztorny świętej Anny dla ojców franciszkanów. Wejher zainicjował również powstanie słynnej Kalwarii Wejherowskiej zwanej Kaszubską Jerozolimą, która została ukończona w XIX wieku, wraz z zakończeniem budowy ostatniej z 26 kaplic – tak zwanej Bramy Oliwskiej. Jest ona jednym z niewielu przykładów tego typu zespołów sakralnych wybudowanych w Europie w stylu barokowym. Do najstarszych zabytków miasta należy także znajdujący się tu obok głównego wejścia do kolegiaty, dom szczytowy o konstrukcji szachulcowej z tak zwaną wystawką, którego fundatorką była żona Jana Wejhera. W XIX i XX wieku powstały kolejne obiekty warte zobaczenia, w tym późnogotycki kościół świętego Stanisława Kostki wzniesiony na początku XX wieku jako ewangelicki oraz ratusz z tego samego okresu w stylu empire, w którym mieści się Sala tradycji i historii Wejherowa. Warto pospacerować po wejherowskim rynku i przystanąć przy pomniku założyciela miasta. Ważnym obiektem jest też Pałac Przebendowskich i Keyserlingków z XIX wieku, będący siedzibą Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej. Otacza go przepiękny Park Miejski łączący zabytkowe centrum miasta z Kalwarią Wejherowską. To doskonale miejsce na relaks w otoczeniu przyrody. W Wejherowie nie można pominąć Filharmonii Kaszubskiej. Budynek ma kształt łodzi, co nawiązuje do tradycji kaszubskiego rybołówstwa i położenia w pobliżu morza. W wielofunkcyjnych salach filharmonii odbywają się seanse filmowe, spektakle teatralne, koncerty, konferencje i kongresy. Gmach mieści też: dom kultury, salę chóru, studio nagrań i pracownię plastyczne.

Reda w Wejherowie | fot. Rafał Wasil

Reda woda i słonece | fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

4 Reda, położone w pradolinie rzeki Redy i Łeby miasteczko tworzące wraz z Rumią i Wejherowem „Małe Kaszubskie Trójmiasto”, zachwyca przede wszystkim bogatym środowiskiem przyrodniczym. Znajdując się częściowo w granicach Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego przyciąga turystów walorami wypoczynkowymi. Warto spacerować się po miasteczku i zobaczyć kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi i świętej Katarzyny Aleksandryjskiej, Panny i Męczennicy, dawną oberżę Kożyczkowskich czy ciekawe zabudowania dworca kolejowego. Atrakcją, zwłaszcza na niepokodę, jest nowoczesny Aquapark „Reda”.

5 Rezerwat przyrody „Beka” obejmuje deltowy odcinek Redy. Zachowały się w nim ślady dawnej osady rybackiej Beka. Obecnie znajdują się tu jedyne fundamenty kilku budynków przy ujściu kanału Beka, będącego pozostałością dawnego koryta rzeki Redy. Osadę opuszczono w połowie XX wieku po pożarze, który strawił większość zabudowań. Położony na Pobrzeżu Kaszubskim nad Zatoką Pucką rezerwat, to miejsce gniazdowania, migracji i odpoczynku wielu rzadkich gatunków ptaków. Gniazdują tu między innymi: czajki, krwawodzioby, kszuki, żurawie, gęgawy, pliszki cytrynowe i dziwonie. W okresie migracji obserwować można ogromne stada kaczek i gęsi, w tym gęsi białoczelnych, tundrowych i bernikli białoliczych, zaś zimą stada łysek, gągołów i łabędzi krzykliwych. Najcenniejszymi zbiorowiskami roślinnymi są stonawy i łąka turzycowa, okresowo zalewane wodami Zatoki Puckiej. W celu utrzymania ważnych dla ptaków niskich łąk, prowadzona jest czynna ochrona polegająca na ekstensywnym użytkowaniu rolniczym przez wypas zwierząt gospodarskich i koszenie łąk. Rezerwat włączony został w granice Nadmorskiego Parku Krajobrazowego. Przepływającą tu rzekę Redę, ze względów ochronnych objęto całkowitym zakazem uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania (zakaz obowiązuje też na rezerwatowych wodach Zatoki Puckiej i pozostałych wodach w jego granicach). Teren można zwiedzać pieszo lub rowerem wytyczonymi ścieżkami przyrodniczymi. Należy poruszać się jedynie po udostępnionych szlakach oraz stosować do innych zasad wynikających z potrzeb ochrony przyrody.

Długość szlaku Czernicy:
29,4 km (+0,7 lub + 5,3 km na Gwdzie)

Liczba dni:
2

Liczba przenoszek:
4

Liczba przystani kajakowych:
6

Rekomendowana trasa spływu:
Sporysz (km 29,4) – Lubnica (km 0,0 +0,7)
lub Domyśl (km 0,0 + 5,3 elektrownia wodna)

Trudność:
średnio trudny, miejscami nieco uciążliwy

Czernica | fot. Paweł Dmochewicz

Czernica to największy lewobrzeżny dopływ Gwdy. Ma 55 km długości i jest spławnym szlakiem kajakowym od miejscowości Sporysz na odcinku około 29 km. Przy wyższych stanach wody pływać się nią da od Pieniżnicy (40 km rzeki), ale raczej kajakami jednoosobowymi. Rzeka niemal na całej długości płynie przez rozległe lasy, z dala od ludzkich siedzib. Jedyną większą miejscowością na szlaku jest położone w jej dolnym biegu Czarne. Do Sarniaka – w górnym i środkowym odcinku, rzeka płynie szeroką doliną, na dnie której znajdują się łąki i pastwiska, a przy samej rzece zadrzewienia i zakrzaczenia. Od Sarniaka, a zwłaszcza poniżej Czarne, dolina zwęża się, a nurt przyspiesza. To najładniejszy i najciekawszy odcinek szlaku. Szczególnie dziki jest fragment płynący przez duży poligon wojskowy, znajdujący się na południe od miejscowości Czarne.

Szlak kajakowy rzeki Czernicy jest średnio trudny i nieco uciążliwy z uwagi na dużą liczbę przeszkód w nurcie, w postaci zwalonych drzew i zakrzaceń. Szlak jest zagospodarowany – przystanie kajakowe znajdują się w Sporyszu, Łuszczynie, Przyrzeczu i Czarne. Ładnie zagospodarowane pole zlokalizowane jest także w Dzikowie przy leśniczówce, w pewnym oddaleniu od rzeki. Utrudnieniem w spływie Czernica są dwie przenoski – w Przyrzeczu (przy pstragarni) i w Czarne na Wyspie Młyńskiej.

Propozycja etapów spływu:

1. Sporysz – Sarniak (18,6 km; 6,0 h)
2. Sarniak – Lubnica (11,6 km; 4,0 h) lub Domyśl (16,1 km; 5,5 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

1. Rezerwat „Cisy w Czarne” jest jednym z najciekawszych rezerwatów przyrody Pomorza Środkowego. Ukryty głęboko w lasach otaczających dolinę Czernicy jest jednym ze stanowisk cisa w Polsce, z około 460 drzewami, których wiek dochodzi do 300 lat. Występują tu też inne chronione gatunki roślin. Z przystani w Sporyszu do rezerwatu można dojść drogą na Sporysz.
2. Czarne, niewielkie, niespełna sześciotysięczne miasto, leżące na południowo-zachodnim skraju województwa pomorskiego, znane jest dziś z dużego zakładu karnego oraz jednostki wojskowej (wojska pancernie). Jego historia sięga jednak średniowiecza. Prawa miejskie osadzie zostały nadane w XIV wieku przez Krzyżaków, którzy wzniesli w Czarne zamek, chroniący zachodnią granicę Państwa Zakonnego. Miejscowość rozwinęła się dzięki położeniu na ważnym szlaku handlowym, łączącym Prusy i Pomorze z Rzeszą Niemiecką. Zamek nie przetrwał do dzisiejszych czasów, podobnie jak większość zabudowy. Miasto było wielokrotnie niszczone w czasie wojen i w wyniku pożarów. Ponad 40% zabudowy legła w gruzach podczas walk niemiecko-radzieckich w 1945 r. W Czarne, w XIX wieku, administracja niemiecka ulokowała duży obóz jeniecki oraz poligon wojskowy. W czasie I i II wojny światowej więziono tu dziesiątki tysięcy jeńców, z których około 30 000 zmarło i zostało pochowanych na cmentarzach jenieckich. To właśnie na terenie dawnych obozów mieści się dzisiejszy zakład karny i jednostka wojskowa. Obecnie Czarne to siedziba gminy miejsko-wiejskiej, węzeł komunikacyjny (stacja kolejowa na linii Człuchów – Szczecinek) oraz zaplecze dla okolicznych miejscowości. Nie zachowało się wiele zabytków, ale godny uwagi jest szachulcowy kościół z XVIII wieku, a w parku przy domu pomocy społecznej zobaczyć można fragmenty murów dawnego zamku krzyżackiego. W okolicznych lasach wyznaczono kilka tras spacerowych i tras rowerowych. W parku miejskim znajduje się pomnik czołgu T-34 z II wojny światowej, sławnego dzięki filmowi „Cztery pancerni i pies”. Przypomina on, że w wyzwaniu Pomorza i przełamywaniu Wału Pomorskiego uczestniczyły polskie jednostki pancernie, walczące w Armii Czerwonej. Dodatkowo nawiązuje do znajdującej się w mieście jednostki pancerniej i poligonu.

Czarne – przystanek Sarniak
fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Długość szlaku Białej:
22,2 lub 23,3 km
w zależności od wariantu spływu
(na terenie województwa pomorskiego)

Liczba dni:
1

Liczba przenosek:
1

Liczba przystani kajakowych:
4

Rekomendowana trasa spływu:
Jeziernik (km 21,4) – Dzików (km 0,0 + 0,8 most na Czernicy)
lub Przyrzecze na Czernicy (23,3 km; 6,5 h)

Trudność:
średnio trudny i średnio uciążliwy

Przeprawa pod nietypową kładką | fot. Jacek Zdrojewski

Rzeka Biała, leżąca na granicy województw pomorskiego i zachodniopomorskiego, jest prawostronnym dopływem Czernicy o długości 30 km. Płynie głównie przez lasy lub wśród łąk. Funkcjonujący na niej szlak kajakowy jest dość trudny i uciążliwy z uwagi na liczne przeszkody (zwalone drzewa) oraz płycizny. Dlatego polecany jest raczej doświadczonym kajakarzom, najlepiej w kajakach jednoosobowych. Rzeka jest też niezbyt zasobna w wodę przez co w okresie letnim może być niedostępna dla kajaków dwuosobowych. Na szlaku znajduje się tylko kilka małych miejscowości jak Bielica, Międzybórz czy Radzewo i tylko w tych dwóch pierwszych (poniżej Jeziernika) istnieje możliwość przenocowania lub zrobienia zakupów.

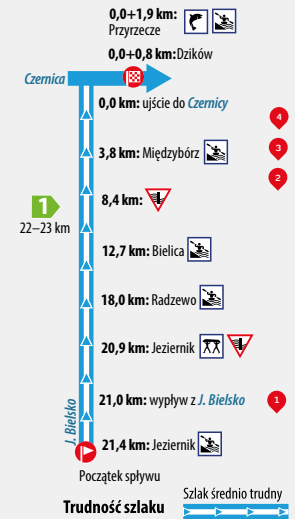
Rzeką Białą można spływać praktycznie od samego początku – od okolic Białego Boru, choć pierwsze 10 km szlaku to odcinek prowadzący głównie przez rynnowe jeziora Łobez, Cieszyńcino i Bielsko.

Propozycja spływu:

Jeziernik – Dzików (22,2 km; 6,5 h)
lub Przyrzecze na Czernicy (23,3 km; 6,5 h)

Ujście rzeki Białej z Jeziora Bielskiego
fot. Jacek Zdrojewski

Warto zobaczyć na szlaku:

- 1** Jeziora Bielsko to duże jezioro rynnowe o długości około 7 km i powierzchni 268 ha oraz głębokości sięgającej do 23 metrów. Nad jego brzegiem usytuowane są wsie gminne Jeziernik i Trzmielewo.
- 2** Rezerwat przyrody „Międzybórz” chroni fragment starego lasu o pierwotnym charakterze. Rosną w nim ponad 100. letnie buki, dęby i sosny. W runie występują gatunki chronione, jak: widłak jałowcowaty, konwalia majowa i zachyłka trójkątna.
- 3** Międzybórz to wieś będąca siedzibą sołectwa. Znajduje się w niej niewielka greckokatolicka cerkiew Podwyższenia Krzyża Pańskiego, wybudowana w 2009 r., będąca świadectwem zamieszkania w tej okolicy licznej ludności ukraińskiej. Pierwszy drewniany kościół zbudowany w 1818 r. pełnił funkcję zboru ewangelickiego, gdyż we wsi mieszkało wtedy dziesięciokrotnie więcej ewangelików niż katolików. Dzisiejszy murywany, neogotycki kościół Podwyższenia Krzyża Pańskiego wzniesiono w 1897 r., ale dopiero w 1946 r. przejęli go katolicy.
- 4** Rezerwat „Cisy w Czarnem” jest jednym z najciekawszych rezerwatów przyrody Pomorza Środkowego. Ukryty głęboko w lasach otaczających dolinę Czernicy jest jednym ze stanowisk cisa w Polsce, z około 460 drzewami, których wiek dochodzi do 300 lat. Występują tu też inne chronione gatunki roślin. Z przystani w Sporyszu do rezerwatu można dojść drogą na Sporysz.

Odpoczynek po spływie w Międzybórz
fot. Rafał Wojczal / szlajewski.com studio

Wypoczynek w labiryntach natury

Długość szlaku Brdy:
130 km w województwie pomorskim
(cały 244 km)

Liczba dni:
6 + 2 odcinki jeziorne

Liczba przenoszek:
2

Liczba przystani kajakowych:
54

Rekomendowana trasa spływu w województwie pomorskim:
Świeszyno (km 244,0) – Nadolna Karczma (km 114,1)

Trudność:
łatwy i nieuciążliwy (od Garbatego Mostu, km 208,2),
średnio trudny i średnio uciążliwy (powyżej Garbatego Mostu)

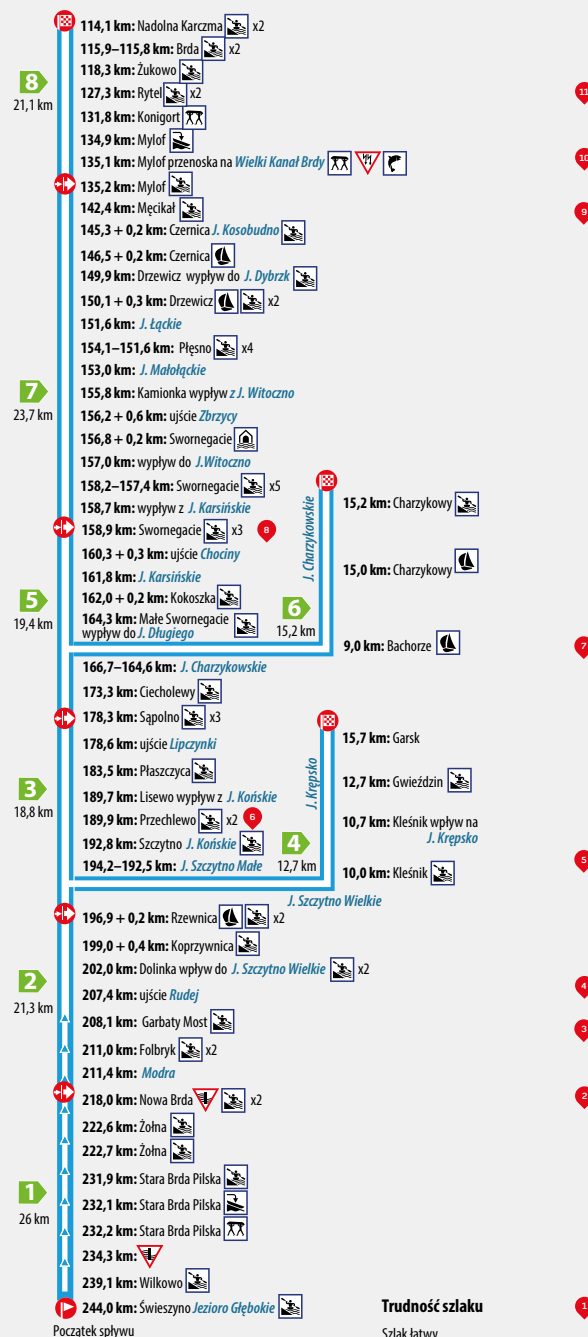
Propozycja etapów spływu:

1. Świeszyno – Nowa Brda (26 km; 10,5 h)
2. Nowa Brda – Rzewnica (21,3 km; 6,0 h)
3. Rzewnica – Sąpolno (18,8 km; 6,0 h)
4. J. Szczytno – J. Krępsko (12,7 km; 3,5 h)
5. Sąpolno – Swornegacie (19,4 km; 5,5 h)
6. J. Charzykowskie – J. Karsiańskie (15,2 km; 4,0 h)
7. Swornegacie – Mylof (23,7 km; 6,5 h)
8. Mylof – Nadolna Karczma (21,1 km; 6,0 h)

Brda należy do najbardziej znanych i najchętniej odwiedzanych szlaków kajakowych w Polsce. Nadaje się znakomicie dla osób, które dopiero zaczynają swoją przygodę z kajakiem. Zaletą jest nie tylko wolny nurt i brak przeszkód w wodzie, ale przede wszystkim piękno przyrody Borów Tucholskich. Na tej rzece nie sposób się nudzić. Jest niesłychanie urokliwa i zmienna. Leniwie meandruje wśród łąk i borów, by za chwilę zmienić się w wartki potok otoczony urwistymi brzegami.

W górnym odcinku, niemal w całości prowadzącym przez rozległe i dzikie lasy, od czasu do czasu pojawiają się łatwe do pokonania przeszkody. Nurt jest tu szybszy, ponieważ rzeka płynie wąskim korytem. Wyjątkową atrakcją jest przełom Brdy w rezerwacie Przytoń. Przed wpływieniem na jezioro Szczytno można obserwować czaple i kormorany, licznie występujące w okolicy. Środkowy (w sezonie mocno oblegany) odcinek pomiędzy Przechlewem a Mylofem (Zapora) jest idealny na spływy rodzinne i spokojny wypoczynek na wodzie. Rzeka płynie tu szeroko i wolno, pokonując sześć urokliwych jezior. Ostatni z etapów spływu, ze względu na większy spadek rzeki, charakteryzuje się nieco bayszniejszym nurtem, ale nadal jest to odcinek zaliczany do łatwych.

Brda jest świetnie oznakowana i posiada znakomicie rozwiniętą infrastrukturę turystyczną w postaci bazy noclegowej. To jedna z najlepiej zagospodarowanych rzek Polski. Jej liczne dopływy stanowiąc mogą zaś uzupełniający element spływu lub wyzwanie dla odrębnej wyprawy kajakowej. Do najciekawszych należą: Lipczynka, Chocina, Modra, Ruda oraz Zbrzyca.

Warto zobaczyć na szlaku:

- 1 **Jeziro Głębokie**, niemal w całości otoczone lasami i malowniczymi wzgórzami, to doskonałe miejsce nie tylko na rozpoczęcie spływu Brdą, ale również na wypoczynek. W jedynej położonej nad nim wsi – Świeszynie, znajduje się zagospodarowane, strzeżone kąpielisko miejskie.
- 2 **Nowa Brda** to osada, w której nad rzeką Brdą stoi obelisk Jana Pawła II upamiętniający udział Karola Wojtyły w spływie kajakowym Brdą w 1953 r. Obelisk ustawiono w 50. rocznicę tego spływu. Jest on miejscem początkowym Papieskiego Szlaku Kajakowego rzeki Brdy.
- 3 **Rezerwat przyrody „Przytoń”** chroni naturalne skupisko lasu bukowego, porastającego skarpy rzeki Brdy, płynącej w tym miejscu głębokim wąwozem. Widok robi imponujące wrażenie z uwagi na ogromne rozmiary drzew.
- 4 **Rezerwat przyrody „Osiedle Kormoranów”** utworzono w 1956 r., gdy gniazdowała tu jedna z największych w Polsce kolonii kormoranów. Już w latach 80. XX wieku ptaki opuściły ten obszar, ale rezerwat pozostał. Chroni on starodrzew bukowy o dość naturalnym charakterze.
- 5 **Zespół Jezior Szczygieńskich**, czyli Szczytno Wielkie z jeziorami Końskim, Krępsko i Szczytno Małe, wchodzi w skład Pojezierza Krajeńskiego. Akweny są rajem dla wędkarzy oraz miejscem wypoczynku i rekreacji. Jedyne północna część jeziora Szczytno Wielkie, przez którą prowadzi szlak Brdy, jest chętnie odwiedzana przez kajakarzy.
- 6 **Przechlewo** to stara wieś, której historia sięga XIV wieku. Dzisiaj pełni rolę lokalnego centrum usługowego oraz bazy turystycznej dla szlaku kajakowego Brdy. Będąc tu warto zobaczyć szachulcowy kościół świętej Anny oraz neogotycki kościół Matki Boskiej Częstochowskiej. W zachodniej części wsi, nad Jeziorem Przechlewskim, znajduje się promenada spacerowa i kąpielisko.
- 7 **Jeziro Charzykowskie**, zwane też Łukomie, wraz z sąsiednim Jeziorem Karsińskim tworzy drugi pod względem wielkości akwen w Borach Tucholskich. Panują tu idealne warunki do uprawiania sportów wodnych, w tym żeglarstwa.
- 8 **Swornegacie** leżące w sercu Borów Tucholskich, to znana miejscowość turystyczna. Jej zabawna nazwa pochodzi od kaszubskich słów oznaczających umacnianie brzegów rzeki gałęziami. Atrakcją wsi jest przede wszystkim jej wyjątkowe położenie. Na brzegu w okolicach mostu i dalej na Brdzie mieści się około tuzina przystani i firm kajakowych, liczne wypożyczalnie sprzętu wodnego i rowerów. Z tego powodu Swornegacie zwane są „kajakową stolicą Polski”. Dla kajakarzy Swornegacie są punktem etapowym spływów

Małe Swornegacie | fot. Paweł Dmochewicz

Brdą oraz punktem końcowym wycieczek Chociną i Zbrzycą. W miejscowości stoi murowany kościół z 1916 r. W jego pobliżu znajduje się urokliwy, drewniany, łukowato wygięty „Kozi Mostek”, który jest jednym z symboli miejscowości. W zaprojektowanym z zachowaniem regionalnej stylistyki, drewnianym Kaszubskim Domu Rękodzieła Ludowego (oddział Gminnego Ośrodka Kultury w Chojnicach), eksponowane są pamiątki i pozostałości kultury materialnej wsi kaszubskiej. Można tu obejrzeć przedmioty użytku codziennego i zaopatrzyć się w regionalne pamiątki wykonane przez kaszubskich twórców. Na „Psiej Górze” znajduje się kąpielisko i teren rekreacyjny.

- 9 **Męcikał** to jedna z najbardziej na południe położonych osad, w której do dziś żywy jest język i tradycje kaszubskie. Można tu zobaczyć charakterystyczną zabudowę wiejską z XIX wieku i domy o charakterze małomiasteczkowym.
- 10 **Zapora w Myłofie** to dzieło pruskiej myśli technicznej powstałe w 1848 r. dla spiętrzenia wód Brdy na wysokość 12 metrów. Dzisiaj jest jedyną zaporą schodkową w Polsce, a piętrzone przez nią wody napędzają turbinę elektrowni wodnej i zaopatrują największą w Polsce hodowlę pstrąga.
- 11 **Rytel** to duża wieś, z centralnie położonym neobarokowym kościołem. Do dyspozycji turystów jest tu bogata baza noclegowa, gastronomiczna i usługowa. Nad Brdą i Wielkim Kanałem Brdy zlokalizowane są przystanie kajakowe, a wzdłuż Brdy, na odcinku około 400 m wybudowano promenadę spacerową wraz z towarzyszącą jej małą architekturą.

Na szlaku | fot. Jacek Zdrojewski

Myłof Zapora | fot. Paweł Dmochewicz

Wśród dzikich lasów Pomorza

Długość szlaku Rudej:
13,8 km (Płocicz – Garbaty Most)
lub 18,3 km (Płocicz – Dolinka)

Liczba dni:
1

Liczba przenosek:
2

Liczba przystani kajakowych:
3

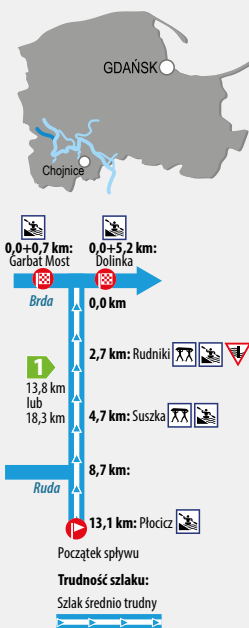
Rekomendowana trasa spływu:
Płocicz (km 13,1) – Garbaty Most
(km 0,0 + 0,7 rzeka Brda)
lub Dolinka (km 0,0 + 5,2 rzeka Brda)

Trudność:
szlak średnio trudny i uciążliwy

Propozycja spływu:

Płocicz – Garbaty Most (13,8 km; 6,5 h)
/ Dolinka (18,3 km; 7,0 h)

Dodatek do spływu Zbrzycą

Długość szlaku Młosiny:
4,2 km

Liczba dni:
1

Liczba przenosek:
0

Liczba przystani kajakowych:
2

Rekomendowana trasa spływu:
Leśno (km 3,6) – Kaszuba (km 0,0 + 0,6)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

Propozycja spływu:

Leśno – Kaszuba (4,2 km; 1,5 h)

Kuśnia i Ruda to dwie niewielkie rzeczki, będące prawobrzeżnym dopływem Brdy. Kuśnia zwana jest rzeką wypływająca z Jeziora Dymno, od uroczyska zwanego „Dwa Mostki” łącząca się z drugą rzeką, zwaną Rudą. Przez wieki teren ten był ziemią graniczną, przez co stanowił peryferie cywilizacji. Dzięki temu tutejsza przyroda zachwyca swoim pierwotnym charakterem, a sam szlak, podobnie jak niedaleki szlak rzeki Modrej, należy do najmniej popularnych pomorskich szlaków kajakowych. Rzeki Kuśnia i Ruda spławne są od miejscowości Płocicz. Kuśnia płynie przez sosnowe lasy wąskim wąwozem wśród stromych, piaszczystych skarp, a w nurcie napotkać można często urokliwe wysepki, obrosnięte gąszczem podwodnej i nawodnej roślinności. Poniżej ujścia Rudej dolina rzek poszerza się, ale dalej otoczeniem szlaku jest sielankowy, rozległy krajobraz lasów i pól. Odcinek końcowy zaś to zaś rozległa, porośnięta trzciniowiskami, podmokła delta.

Spływ zakończyć można na Brdzie, w dwóch miejscach: albo 5 km niżej na przystani w Dolince, albo płynąc kilometr pod prąd do „Garbatego Mostu”, co jednak jest dość dużym wysiłkiem, gdyż nurt Brdy jest dość silny.

Młosina to krótka, ale zasobna w wodę i nadająca Początek spływu się do spływów kajakowych rzeczka, będąca lewobrzeżnym dopływem Zbrzycy. Spływ najlepiej rozpocząć w Leśnie, gdyż górny odcinek Młosiny jest dość zarośnięty i prowadzi przez liczne jeziora. Ten fragment szlaku liczy tylko trzy kilometry i zwykle stanowi część spływu Zbrzycą. Zaletą takiego rozwiązanie jest możliwość ominięcia płytkiego i dość uciążliwego fragmentu Zbrzycy powyżej Kaszuby.

W Leśnie miejsce wodowania kajaków znajduje się przy zabytkowym, wykonanym z drewna modrzewiowego, wiejskim kościele z połowy XVII wieku. Szczyci się on najwyższą w Polsce wieżą drewnianą i jest charakterystycznym punktem okolicy. Dalej szlak prowadzi głównie przez pola, a po spotkaniu ze Zbrzycą obie rzeki płyną wspólnie do rozlewiska przy starym, drewnianym młynie w Kaszubie. Stąd można płynąć dalej Zbrzycą do Laski – wówczas spływ liczyć będzie 17 km.

Ruda | Fot. Paweł Dmochewicz

Młosina – Leśno | fot. M. Grzempa

Kajakowe preludium dla Brdy

Długość szlaku Zbrzycy:
42,2 km

Liczba dni:
3

Liczba przenosek:
3

Liczba przystani kajakowych:
7

Rekomendowana trasa spływu:
Sominy (km 41,2) – Swornegacie nad Jeziorem Witoczno (km 0,0 + 1,0)

Trudność:
szlak łatwy, nieuciążliwy lub średnio uciążliwy

Meandry Zbrzycy w Zaborskim Parku Krajobrazowym | fot. K. Plekiewicz

Zbrzyca, uważana za najpiękniejszy dopływ Brdy, urzeka leśnymi krajobrazami oraz niezwykłą różnorodnością. Szlak prowadzi w magiczny świat dzikiej, nieskażonej ludzką ręką przyrody, chronionej jako Zaborski Park Krajobrazowy. Wraz z biegiem rzeki, malownicze lasy od czasu do czasu ustępują miejsca długim i wąskim jeziorom rynnowym. Dolina Zbrzycy mocno ucierpiała w sierpniu 2017 r., gdy gwałtowna burza powaliła miliony drzew w Borach Tucholskich. Szczególnie dotknięte kataklizmem zostały okolice Somini i Przymuszewa, gdzie przez wiele lat jeszcze trwać będzie porządkowanie lasów.

Spływ najlepiej zacząć od miejscowości Sominy nad J. Somińskim lub w Parzynie. Górny odcinek rzeki (powyżej Kaszuby) jest nieco uciążliwy ze względu na wąskie koryto, liczne przenoski i rozległe płycizny. Przy niskim stanie wody mogą pojawić się problemy i zaistnieje konieczność przeciągania kajaków na niewielkich odległościach. Fragment od miejscowości Parzyn zapiera dech w piersiach, podobnie jak jej odcinek końcowy, gdy Zbrzyca płynie przez lasy bardzo szerokim korytem wpadając do jeziora Witoczno, którym łączy się z Brdą. Ten fragment rzeki, prowadzący wśród rozległych, sosnowych lasów, należy do najpiękniejszych szlaków kajakowych w Polsce. Spływ Zbrzycą zakończyć można w stacji kajakowej na J. Witoczno lub na Brdzie w Swornychgaciach, Płęśnie lub Drzewiczu.

Propozycja etapów spływu:

1. Sominy – Kaszuba (14,5 km; 4,0 h)
2. Kaszuba – Laska (13,6 km; 4,5 h)
3. Laska – Swornegacie nad Jeziorem Witoczno (14,1 km; 4,5 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

1 **Sominy** wieś na północnym brzegu rozległego, płytkiego Jeziora Somińskiego. Największą atrakcją miejscowości jest drewniany kościół Matki Boskiej Królowej Polski. Powstał w połowie XVIII wieku, jako zbór ewangelicki. Stanowi ciekawy zabytek kaszubskiego, wiejskiego budownictwa sakralnego. Sominy od średniowiecza zamieszkuje ludność kaszubska trudniąca się rybołówstwem, rolnictwem i hodowlą. Zachowane zabytki wiejskiego budownictwa drewnianego z pierwszej połowy XIX wieku tworzą mini skansen „Zagrodę Owczarza”, otwarty dla zwiedzających w czasie wakacji. W Sominach funkcjonuje zaplecze turystyczne, handlowe oraz gastronomiczne. Wzdłuż Jeziora Somińskiego wybudowano spacerową promenadę ocienioną starymi drzewami. W pobliżu znajduje się także teren rekreacyjny z pomostem z placem zabaw oraz świetlica wiejska mieszcząca się w zabytkowym budynku szkoły.

2 **Jeziro Somińskie** jest drugim co do wielkości akwenem na szlaku kajakowym Zbrzycy, o powierzchni 433 ha. W odróżnieniu od większości dużych jezior na Kaszubach, Jezioro Somińskie jest pochodzenia wytopiskowego. Powstało w miejscu, gdzie wielka bryła lodowca pozostała w zagłębieniu terenu, po jej roztopieniu wypełnionym przez wody jeziora. Głębokość jeziora jest mniejsza niż jezior rynnowych (głębokość maksymalna 14 m). Linia brzegowa jest bardzo urozmaicona. Jezioro jest otoczone polami uprawnymi i ma raczej niskie, choć zadrzewione i porośnięte szuwarami brzegi. Jedynie północny brzeg jest zabudowany – znajduje się tu wieś Sominy oraz osady Sominki i Skoszewo. Akwen ma kształt owalny, ale w północnej części urozmaicony półwyspami i zatokami. Z wód jeziora wyłania się pięć zalesionych, niewielkich wysp. Szlak kajakowy Zbrzycy wiedzie przez jezioro na odcinku około 4 km.

3 **Jeziro Kruszyńskie** z powierzchnią 460 ha jest największym z jezior na szlaku. To także polodowcowe jezioro wytopiskowe (głębokość do 10 m) o owalnym kształcie i urozmaiconej linii brzegowej. W jego północno-zachodniej części znajduje się duża zatoka. Jezioro otaczają pola uprawne i niskie, zadrzewione i porośnięte szuwarami brzegi. Jest nad nim kilka niewielkich osad. Zbrzyca wpada do jeziora na północy w pobliżu Peplina i wpływa w południowo-wschodnim skraju obok osady Windorp.

4 **Laska**. Śródleśna, urokliwa miejscowość. Atrakcją osady jest blisko 400-letni „Dąb Łokietka”, szlak kajakowy Zbrzycy oraz pobliskie jeziora ramieniowe i lobeliowe o wyjątkowo czystej wodzie: Gluche, Zmarte i rezerwat przyrody „Nawionek”.

Rzeka dla wytrwałych

- Długość szlaku Kłonecznicy: 26 km
- Liczba dni: 1 - 2
- Liczba przenosek: 2
- Liczba przystani kajakowych: 0
- Rekomendowana trasa spływu: Studzienice – Laska (28 km)**
- Trudność: szlak trudny, raczej uciążliwy z uwagi na liczne przeszkody w nurcie i płytczny**

Propozycja etapów spływu:

1. Studzienice – Hamer-Młyn (9 km; 4,0 h)
2. Hamer-Młyn – Laska (19 km; 8,0 h)
(w tym 2 km przez J. Laska i fragment Zbrzycy)

Kłonecznica to mało znany szlak kajakowy, będący prawobrzeżnym dopływem Zbrzycy. Jest rzeką wąską i raczej mało zasobną w wodę, więc najlepiej pokonywać ją w kajakach jednoosobowych. Rozpocząć go można w Studzienicach, na północnym brzegu mającego 6 km długości, rynnowego Jeziora Studzienicznego. Rzeka płynie przez bardzo rzadko zaludnione tereny, przez dzikie, rozległe lasy i łąki. Na odcinkach leśnych często przeszkoda, a jednocześnie atrakcją, będą powalone przez wiatr i boby drzewa. Przy starym tartaku w miejscowości Hamer-Młyn, mniej więcej w połowie szlaku, znajduje się przenoska. Spływ można zakończyć przy pstrągarni obok leśniczówki Laska (tam też przenoska), lub w Jeziorze Księżę, skąd płynąc ok. 500 m Zbrzycą pod prąd dotrzeć można do Laski – rekomendowanego punktu końcowego spływów.

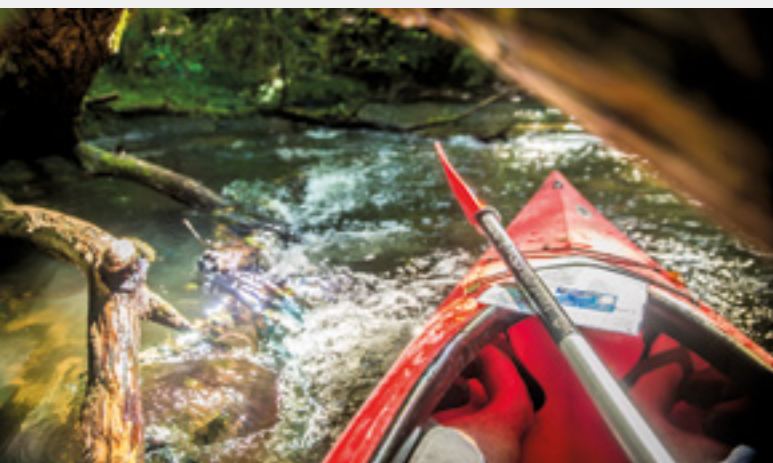
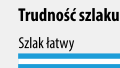
Szlakiem zabytków hydrotechniki

- Długość szlaku Kanatu Brdy: 13,5 km (w województwie pomorskim), razem około 28 km
- Liczba dni: 1
- Liczba przenosek: 0 (w województwie pomorskim), 1 (w województwie kujawsko-pomorskim)
- Liczba przystani kajakowych: 3
- Rekomendowana trasa spływu: Konigort (km 27,4 za jazem na kanale, przystań kajakowa) – Fojutowo (km 13,9 przy zajeździe, koniec szlaku w województwie pomorskim)**
- Trudność: szlak łatwy i nieuciążliwy**

Propozycja spływu:

Konigort – Fojutowo (13,5 km; 3,5 h)

Spływ kajakowy Wielkim Kanalem Brdy najlepiej zacząć w Konigortcie – poniżej przenoski i pstrągarni w Mylofie, a zakończyć w Fojutowie przy akwedukcie. Wówczas do pokonania będzie dystans 13 km. Interesująca jest sama historia kanału, który wybudowały w połowie XIX w. władze pruskie, dla nawodnienia suchych terenów Borów Tucholskich. Szlak jest bardzo łatwy, a jego największymi atrakcjami są nietypowe zabytki hydrotechniki. Można tu zobaczyć najstarszą zapórę wodną w Polsce, wybudowaną w 1848 r., piętrzącą wodę Brdy na 12 m oraz sąsiadującą z nią największą hodowlę pstrąga w naszym kraju. Unikatowy jest także powstały w 1849 r. akwedukt w Fojutowie, prowadzący wodę Kanatu Brdy powyżej Czerskiej Strugi. W pobliżu akweduktu wybudowano duży kompleks turystyczny i wieżę widokową. Okolica bardzo mocno ucierpiała w wyniku nawałnicy z sierpnia 2017 r. Piękne, sosnowe lasy w okolicach Rytle zostały zniszczone niemal całkowicie i jeszcze przez wiele lat trwać będzie ich odnowa i porządkowanie.

Przeszkody na szlaku | fot. Paweł Dmochewicz

Fojutowo - akwedukt | fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Rzeka tysiąca zakrętów

Długość szlaku Chociny:
24,2 km

Liczba dni:
1 - 2

Liczba przenosek:
1 (3 dla mniej doświadczonych kajakarzy)

Liczba przystani kajakowych:
7 - 8

Rekomendowana trasa spływu:
Zielona Chocina (km 22,7) – Swornegacie (km 0,0 + 1,7)
lub Kokoszka (km 0,0 + 1,5)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

Zakrecona Chocina | fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

Szlak Chociny zaskakuje. Na pierwszy rzut oka nie dzieje się na nim nic szczególnego, lecz rzeka i jej otoczenie niosą w sobie to coś, co należy poczuć, przeżyć i zrozumieć. Spokojny nurt prowadzi kajakarzy głównie łakami i polami, a brzegom rzeki towarzyszą jedynie grupki drzew i ciekawskie krowy. Często spotyka się przewieszane nad lustrem wody drewniane kładki i mostki, które burzą monotonię spływu i w większości, przy niewielkiej gimnastyce, są do pokonania bez wysiadania z kajaka. Momenty, gdy szlak prowadzi przez odcinki leśne, zapierają dech w piersiach i wzbudzają zachwyt nawet u doświadczonych kajakarzy, którzy już w życiu niejedno widzieli. Wyjątkowy jest także dolny odcinek szlaku, na którym można stracić orientację i doznać zawrotu głowy. Rzeka tak silnie meandruje, że przepływając przez pola z towarzyszami spływu można odnieść wrażenie, iż każdy kajak płynie w inną stronę.

Spływ najlepiej rozpocząć w Zielonej Chocinie, gdyż górny odcinek rzeki jest bardzo monotony. W połowie trasy znajduje się przenoska przy dawnym tartaku w Chocińskim Młynie, jest to dobre miejsce na odpoczynek. Ostatni fragment szlaku prowadzi przez Jezioro Karsiańskie, a spływ najlepiej zakończyć na Brdziej, w miejscowości Swornegacie.

Propozycja etapów spływu:

Zielona Chocina – Swornegacie (24,4 km; 7,0 h) /
Kokoszka (24,2 km; 7,0 h) lub

1. Zielona Chocina – Chociński Młyn (12,6 km; 3,5 h)
2. Chociński Młyn – Swornegacie (11,8 km; 3,5 h) /
Kokoszka (11,6 km; 3,5 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

1. **Zaborski Park Krajobrazowy** utworzony w 1990 r., sąsiaduje z Parkiem Narodowym „Bory Tucholskie”, a od 2010 r. wchodzi w skład Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie. W jego granicach znajduje się około 50 rynnowych, głównie przepływowych jezior, z największym i najgłębszym Jeziorem Charzykowskim. Ich geneza związana jest ze zlodowaceniem bałtyckim. Występują też charakterystyczne oligotroficzne jeziora lobeliowe z rzadkimi roślinami wodnymi, ubogie pokarmowo i o bardzo czystej wodzie. Poza tym małe jeziora dystroficzne o wodzie bogatej w związki humusowe. Przez park przepływają Brda, Chocina, Zbrzyca, Kulawa i Kłonecznica płynące w głębokich, porośniętych lasem dolinach. Różnorodność szaty roślinnej wynika z urozmaiconej rzeźby terenu i bogatej sieci hydrograficznej. Występują bory sosnowe oraz lasy liściaste. Ciekawe są torfowiska, od niskich z mechowiskami, przez przejściowe do wysokich.
2. **Chociński Młyn** to wieś będąca węzłem szlaków rowerowych „Kaszubskiej Marszruty”. Dawniej funkcjonował w niej drewniany tartak, którego ruiny widoczne są przy moście drogowym, pod którym znajdują się pozostałości jazu piętrzącego wodę i resztki drewnianych mechanizmów tartaku. We wsi zachowały się tu stare, drewniane chaty pracowników leśnych i enklawa Parku Narodowego „Bory Tucholskie” z Centrum Edukacji Przyrodniczej oraz powstającym Muzeum Przyrodniczym. Działa tam też przystań kajakowa wyposażona w wiaty i tablice informacyjne.
3. **Jezioro Karsiańskie** to przepływowe jezioro rynnowe o głębokości dochodzącej do 27 m. Jego wschodni brzeg jest granicą Parku Narodowego „Bory Tucholskie”. Można je podziwiać ze ścieżki ornitologiczno-przyrodniczej długości z 1,5 km, rozpoczynającej się w pobliżu leśniczówki Kokoszka.

Ujście Chociny | fot. Paweł Dmochewicz

Kajakiem przez Kaszubskie Morze i Bory Tucholskie

Długość szlaku Wdy:
137,1 km w województwie pomorskim
(cały 204,5 km)

Liczba dni:
9

Liczba przenoszek:
10 w województwie pomorskim (razem 15)

Liczba przystani kajakowych:
31 (+ 41 pól biwakowych)

Rekomendowana trasa spływu:
jeziro Wieckie (km 204,5) – Błędno (km 66,6 w woj. pomorskim) – ujście
Wdy do Wisły w Świeciu (km 0,0 woj. kujawsko-pomorskie)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

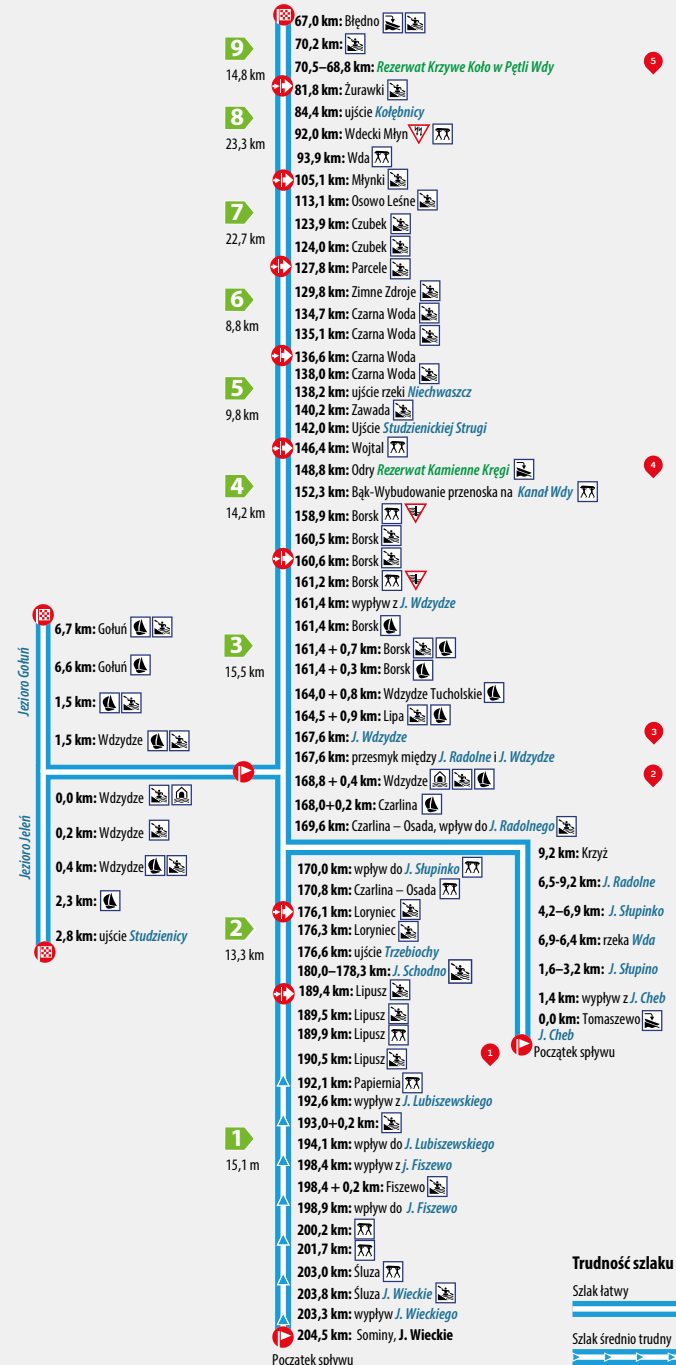
Propozycja etapów spływu:

1. Sominy – Lipusz (około 15,1 km; 5,5 h)
2. Lipusz – Loryniec (około 13,3 km; 4,5 h)
3. Loryniec – Borsk (około 15,5 km; 5,5 h)
4. J. Cheb – J. Słupino – J. Słupinko – J. Radolne (9,2 km; 3,0 h)
5. J. Jelenie (2,8 km) i Gołuń (6,7 km; 2,5 h)
6. Borsk – Wojtal (14,2 km; 4,5 h)
7. Wojtal – Czarna Woda (9,8 km; 3,0 h)
8. Czarna Woda – Parcele (8,8 km; 2,5 h)
9. Parcele – Młynki (22,7 km; 7,5 h)
10. Młynki – Żurawki (23,3 km; 8,0 h)
11. Żurawki – Błędno (14,8 km; 4,5 h)

Wda to jeden z najpopularniejszych szlaków kajakowych w Polsce. Rzeka nadaje się doskonale dla początkujących kajakarzy i rodzin z dziećmi. Sprzyja temu jej znaczna szerokość, brak trudnych do pokonania przeszkód w korycie rzeki oraz wolny nurt. To wszystko pozwala na kontemplację przyrody, wyciszenie się i skupianie na uroku zielonych krajobrazów.

Szlak Wdy jest znakomicie oznakowany i posiada dobrze rozwiniętą infrastrukturę turystyczną. Na jego trasie położone są Wdzydzki i Wdecki Park Krajobrazowy oraz liczne atrakcje turystyczne. Jedynie górny odcinek rzeki, od Jeziora Wieckiego do Lipusza, jest bardziej wymagający i rekomendowany dla bardziej doświadczonych kajakarzy. Najpopularniejszym, łatwym odcinkiem szlaku, na który trzeba poświęcić około siedmiu dni, jest trasa od Lipusza do Tlenia. Biegnie on przez „Kaszubskie Morze” – zespół rynnowych Jezior Wdzydzkich, jak również rozległy kompleks leśny Borów Tucholskich. Od Tlenia potrzeba jeszcze dwóch dni wiosłowania, by dotrzeć do ujścia rzeki w Świeciu, skąd można kontynuować spływ Wisłą.

Wda posiada kilka interesujących dopływów, z których najciekawsze to położone w górnym jej biegu Pilica, Graniczna i Trzebiocha, stanowiące fragment szlaku Wdy lub niezależne szlaki kajakowe. W środkowym biegu rzeki wybudowano ciekawą budowlę hydrotechniczną – Kanał Wdy, który nawadnia suche tereny Borów Tucholskich i również może stanowić pomysł na spływ kajakowy.

Jezioro Wdzydze | fot. Paweł Dmochewicz

Warto zobaczyć na szlaku:

1 **Lipusz** to duża gminna wieś, której historia sięga czasów krzyżackich. Warto tu zobaczyć niewielkie, ale interesujące Muzeum Gospodarstwa Wiejskiego urządzone w dawnym kościele ewangelickim, neogotycki kościół świętego Michała Archanioła z końca XIX wieku, poewangelicki cmentarz, kilka kamienic z początku XX wieku oraz XIX wieczny, drewniany młyn na Wdzie, w którym można zobaczyć tradycyjne urządzenia młyńskie i skosztować chleba z mielonej tu mąki.

2 **Wdzydze** to kaszubska wieś, w której największą atrakcją jest skansen Muzeum - Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodora i Izydory Gulgowskich. Na rozległym terenie nad Jeziorem Wdzydze zgromadzono tu zabytkowe, drewniane chaty, kościoły i budynki gospodarcze z terenu całych Kaszub. Oglądając je, poznać można tradycje i kulturę Kaszub i skosztować tradycyjnej kuchni kaszubskiej. Znajdujący się w nim wiatrak-koźlak to, obok niedalekiej wieży widokowej przy stacji żeglarskiej, jeden z dwóch, najbardziej charakterystycznych obiektów okolicy.

3 **Wdzydzki Park Krajobrazowy**, położony w północno-zachodniej części Borów Tucholskich, wraz z parkami: Tucholskim, Wdeckim i Zaborskim stanowi część Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie”. Obejmuje w większości obszar zalanej równiny sandrowej, a charakterystyczną cechą jego krajobrazu jest obecność dużej liczby jezior (53 o powierzchni powyżej hektara), oczek wodnych oraz większych i mniejszych cieków. Największym akwenem jest Zespół Jezior Wdzydzkich stanowiący 76% ogólnej

Wda - okolice Błędną | fot. Paweł Dmochewicz

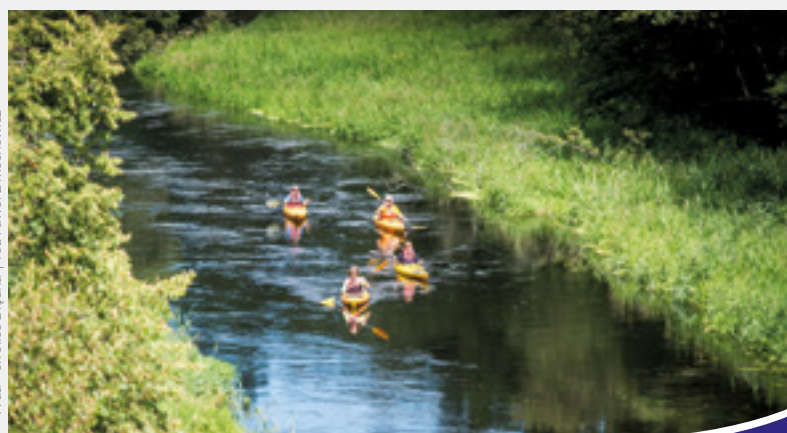
powierzchni wodnej parku i często nazywany jest „Kaszubskim Morzem” lub „Wielką Wdą”. Obejmuje ono cztery połączone ze sobą jeziora rynnowe, przez które przepływa rzeka Wda: Wdzydze, Radolne, Gołoń i Jelenie układające się w niezwykle kształt gigantycznego krzyża, stąd kolejna nazwa tego akwenu „Krzyż Jezior Wdzydzkich”. Największe i najgłębsze jest Jezioro Wdzydze o bardzo urozmaiconej linii brzegowej z licznymi wyspami.

4 **Rezerwat przyrody „Kręgi Kamienne”** w Odrach to znane stanowisko archeologiczne, powstałe około 2000 lat temu miejsce kultu i grobów ludności gockiej z czasów wędrowek ludów, i jedno z bardziej tajemniczych miejsc w Polsce. Jest tu kilkanaście kamiennych kręgów oraz około 30 kurhanów i kilkaset pochówków. To pamiątki po germańskich Gotach, którzy w czasach przedstowiańskich przez jakiś czas zamieszkiwali w tej okolicy. Rezerwat jest malowniczo położony na płaskim terenie wśród sosnowego lasu i jest najlepiej zachowanym i największym tego typu cmentarzyskiem na Pomorzu. Warto go zobaczyć w czasie splywu Wdą, jako unikalną atrakcję kulturową. W sezonie odbywają się tu festyny archeologiczne.

5 **Rezerwat Przyrody Krzywe Koło** w Pętli Wdy obejmuje kompleks leśny Borów Tucholskich, w którym chronione są stanowiska gądo subkontynentalnego oraz rzadkie, zagrożone gatunki roślin. Rezerwat położony jest w wąskim przesmyku w zakolu meandrującej Wdy. Można go zwiedzać wyznaczoną ścieżką.

Na Wdzie | fot. Paweł Dmochewicz

Wda - okolice Błędną | fot. Paweł Dmochewicz

Kajakiem przez Bory Tucholskie

Długość szlaku Kanału Wdy:
20,1 km

Liczba dni:
1

Liczba przenosek:
1 (ewentualnie 2)

Liczba przystani kajakowych:
6

Rekomendowana trasa spływu:
Borsk (km 20,1) – Cegielnia (km 0,0;
most za akweduktem nad Studzienicką
Strugą)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

Propozycja spływu:

Borsk – Cegielnia (20,1 km; 5,0 h)

Szlak Kanału Wdy stanowi ciekawą alternatywę dla spływów Wdą. Został on wybudowany w 1840 r., jako najstarszy z systemu kanałów melioracyjnych, nawadniających suche tereny Borów Tucholskich. To łatwy i malowniczy szlak kajakowy, na opisywanym odcinku pozbawiony przeszkód, nadający się na spływy rodzinne. Na całej trasie kajakarzom towarzyszyć będą piękne, sosnowe lasy.

Spływ Kanałem Wdy najlepiej rozpocząć w Borsku. Po około 2 km mijamy jaz, który rozdziela wody kanału od naturalnej rzeki Brdy. Mijając jaz należy płynąć bliżej przeciwnego brzegu kanału. Trasa prowadzi przez znane, szczególnie wśród grzybiarzy, wioski Borów Tucholskich – Bąk i Wojtał. Spływ zaleca się zakończyć w miejscowości Cegielnia, przy akwedukcie. W dalszym biegu kanał się rozgałęzia, stopniowo zanikając wśród pól i łąk. Uparci kajakarze przenieść mogą kajaki na Studzienicką Strugę i popłynąć z powrotem do Wdy, jednak jest to trasa dość trudna i uciążliwa.

Rzeka „dwukierunkowa”

Długość szlaku Niechwaszczy:
28 km

Liczba dni:
1 - 2

Liczba przenosek:
1

Liczba przystani kajakowych:
0

Rekomendowana trasa spływu:
Chłopowy - Czarna Woda (30 km)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy do Mniszka (km 12),
średnio trudny i średnio uciążliwy, przenoski
przez jazy, zwałki (poniżej Mniszka)

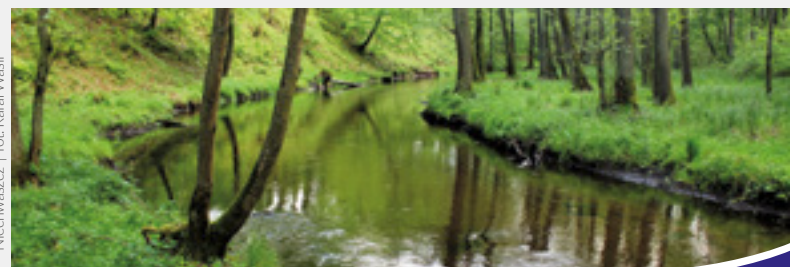
Propozycja etapów spływu:

1. Chłopowy - Dębowiec (16 km; 4,0 h)
2. Dębowiec - Czarna Woda (13,5 km; 5,0 h)

Niechwaszcz to niewielka rzeka, będąca prawym dopływem Wdy. W górnym odcinku między Zbrzycą w Leśnie, aż do miejscowości Chłopowy (droga Brusy – Czersk) szlak dla kajaków jest niedostępny. Spływ kajakowy można rozpocząć w Chłopowie, a zakończyć w Czarnej Wodzie. Od Chłopowa rzeka jest uregulowana oraz szeroka i wynosi około 10 – 20 m. Płyniemy odcinkiem między rozległymi łąkami, w szerokiej dolinie. Mijamy most na drodze Mokre – Zamość. Jesteśmy w połowie spływu do miejsca zakończenia naszej wyprawy. Przepływamy pod mostem kolejowym na trasie Czersk – Bąk, kilkaset metrów dalej kolejny, tym razem drogowy most na trasie Czersk – Wiele. Z dała widać osadę Dębowiec. Stopniowo prąd w rzece staje się szybszy, wpływamy na tereny leśne, które będą z małymi przerwami towarzyszyć nam aż do Czarnej Wody. Po drodze zastawka koło wsi Mniszek, tu rzeka się pogłębia. Za lasem dopływamy do wsi Pustki, most na drodze Mokre – Odry. Krótki odcinek za miejscowością Mniszek jest intensywnie zwałkowy za sprawą bobrów. Dalej pojawia się kolejny most, tym razem między miejscowościami Gotelp – Wojtał, ładny odcinek rzeki, prąd staje się szybszy, płyniemy doliną. Zbliżamy się do wsi Zawada, mijając most kolejowy na trasie Kościerzyna – Bydgoszcz i wpływamy na staw młyński. Pojawia nam się rozwidlenie rzeki. Czeką nas tu przenoska przez jaz obok też znajduje się elektrownia wodna. Końcowy odcinek do ujścia powyżej Czarnej Wody jest najciekawszy na całym szlaku, silnie meandrujący o dużym spadku, kamienisty, miejscami bardzo wąski. Prąd jest bardzo szybki, występują w wodzie podwodne głazy, bystrza oraz powalone drzewa. Przed nami ujście Niechwaszczy do Wdy. Dalej płyniemy Wdą ok. 1,5 km do Czarnej Wody.

Czas na rodzinne wiosłowanie
fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Niechwaszcz | fot. Rafał Wasil

Jeden spływ – trzy rzeki

- Długość szlaku Pilicy, Granicznej i Trzebiochy: 17,7 km
- Liczba dni: 1
- Liczba przenoszek: 1
- Liczba przystani kajakowych: 3
- Rekomendowana trasa spływu: **Korne (km 17,2 przystań kajakowa stary młyn) – Loryniec (km 0,0 + 0,5)**
- Trudność: **szlak łatwy, nieuciążliwy od Łubiana, średnio uciążliwy powyżej**

Propozycja spływu:

Korne – Loryniec (17,7 km; 5,5 h)

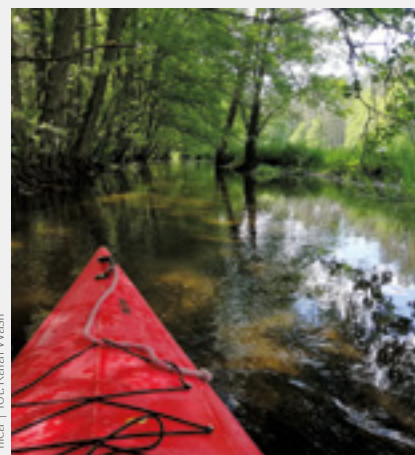
- Długość szlaku Granicznej i Trzebiochy: 17,7 km
- Liczba dni: 1
- Liczba przenoszek: 2
- Liczba przystani kajakowych: 7
- Rekomendowana trasa spływu: **Wieprznica (km 16,7) – Loryniec (km 0,0 + 0,5)**
- Trudność: **szlak łatwy, nieuciążliwy**

Propozycja spływu:

Wieprznica – Loryniec (17,2 km; 5,5 h)

Pilica, Graniczna i Trzebiocha to trzy niewielkie dopływy górnej Wdy, płynące w okolicach Kościerzyny. Każda z nich stanowi interesujący szlak kajakowy.

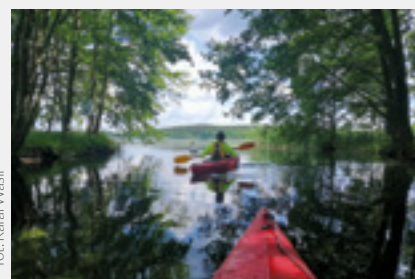
Wąska i kręta, ale bardzo urokliwa Pilica, w górnym biegu zwana także Borową, sptawna dla kajakarzy jest od starego młyna w miejscowości Korne. Przepływa obok wsi Łubiana, w bliskości Zakładów Porcelany Stołowej Lubiana. Wpada do rzeki Granicznej tuż za tą miejscowością. Szlak kajakowy Pilicy liczy od Kornego do ujścia 7 km.

Pilica | fot. Rafał Wasil

Graniczna, która wypływa w okolicach Gostomia, w swoim górnym biegu przepływa przez kilka jezior. Przez kajakarzy jest użytkowana od Wieprznicy, położonej nad dużym, otoczonym lasami, rynnowym Jeziorem Garczyn. Pewnym utrudnieniem jest wąski przepust pod torami kolejowymi i drogą na wypływie z tego jeziora. Dalej Graniczna leniwie meandruje przez łąki, przyjmując w okolicach Łubiana wody Pilicy, by następnie zakończyć swój bieg w Jeziorze Sudomie. W dalszym biegu rzeka, już pod nazwą Trzebiocha, pokonuje dwa przesmyki na j. Sudomie w okolicach Sycowej Huty, by następnie prowadzić swe wody na południe, w kierunku Wdy. Od Jeziora Żołnowo rzeka wartko płynie malowniczą doliną, w której na zmianę przeplatają się krajobrazy polne i leśne. Przy hodowli ryb w Grzybowski Młynie można odpocząć i skosztować wędzonych pstrągów.

Niedaleko stąd już do ujścia Trzebiochy do Wdy, gdzie na przystani w Loryńcu kajakarze mogą zakończyć swoją przygodę. W zależności od miejsca startu, liczyć będzie ona 16 do 17 km. Można także kontynuować spływ leniwie płynącą Wdą i przez rozległe jezioro Wdzydze dopłynąć do stacji kajakowej we Wdzydzech, co wydłuża wyprawę o ok. 8 km.

Ujście Granicznej do Jez. Schodno | fot. Rafał Wasil

Wodowanie | fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

Trzebiocha | fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

Warto zobaczyć na szlaku:

1 Korne to stara kaszubska wieś, w której znajduje się młyn na Pilicy stojący w tym samym miejscu od XV wieku. Pierwotnie był to folusz do produkcji sukna, z czasem zaczęto w nim mielić zboże, jeszcze później dobudowano część mieszkalną. Młyn zajmuje ważne miejsce w historycznym układzie wsi i jest składnikiem jej krajobrazu kulturowego. Można w nim poznać architekturę obiektu przemysłowego z XIX wieku, a unikalne i kompletne wyposażenie w maszyny i urządzenia młyńskie sprzed 1945 r., jest świadectwem historii techniki i przemysłu rolnego. Obok młyna znajduje się przystań kajakowa. Atrakcją wsi jest też lądowisko szybowców oraz pomnik stojący przy rondzie na drodze krajowej nr 20, upamiętniający potyczkę z 1944 r., jaka miała tu miejsce między oddziałami partyzanckimi „Gryfa Pomorskiego” a wojskami niemieckimi.

2 Jezioro Garczyn w połowie długości ma „Czarcia Wyspę” połączoną z lądem porośniętą trzcinnami pływającą. Brzegi rynnowego, dużego, wąskiego i długiego jeziora są głównie strome i raczej niedostępne. W latach międzywojennych nad jeziorem był obóz harcerskiego ośrodka żeglarskiego, dziś na jego miejscu znajduje się hotel i centrum młodzieży.

Trzebiocha | fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

3 Łubiana to duża kaszubska wieś, położona na zachód od Kościerzyny, nad rzeką Pilicą i Graniczną. Liczy ponad 2300 stałych mieszkańców. Sławna jest z powstałych w 1969 r. Zakładów Porcelany Stołowej Lubiana, dzięki którym wieś rozwinęła się, a lokalne produkty zdobione elementami kaszubskimi rozstawiły polską ceramikę i Kaszuby na cały świat. Zakłady funkcjonują do dziś, a po przejęciu fabryk w Chodzieży i Ćmielowie są w Europie największym koncernem produkującym ceramikę stołową, o bardzo dużej produkcji możliwej dzięki stosowanym nowoczesnym urządzeniom i technologiom. Fabrykę można zwiedzać po wcześniejszym umówieniu się. Nad Jeziorem Granicznym, we wsi i przy ośrodku „Worzałówka”, znajduje się zespół obiektów rekreacyjnych z ładną plażą, boiskami sportowymi i placem zabaw.

4 Jezioro Sudomie to największe jezioro na szlaku, wytopiskowe, dość płytkie, wydłużonym kształcie, urozmaiconej linii brzegowej i niedostępnych dla kajakarzy zalesionych brzegach otoczonych pasem szuwarów. Jedyne w jego zachodniej i północnej części do brzegów dochodzą pola uprawne.

5 Grzybowski Młyn to niewielka wieś położona w malowniczej dolinie Trzebiochy, swoim położeniem przypominająca podgórskie wioski. Dawniej znajdował się tu młyn, na którego miejscu działa duża pstragarnia, przy której można odpocząć i spróbować smacznych, wędzonych na miejscu ryb.

Przenoska Grzybowski Młyn | fot. Rafał Wasil

Nurty natury, nurty kultury

Długość szlaku Wierzyca:
154,6 km

Liczba dni:
8

Liczba przenoszek:
15

Liczba przystani kajakowych:
21

Rekomendowana trasa spływu:
Kościerzyna (km 153,8) – Gniew (na Wiśle, km 0,0 + 0,8)

Trudność:
szlak średnio trudny i uciążliwy

Wierzyca - Zamek Kiszewski | fot. Paweł Dmochewicz

Po wielu latach zapomnienia szlak Wierzyca odkrywany jest na nowo. Rzeka ta wypływa z centralnej części Pojezierza Kaszubskiego i nadaje się do turystyki kajakowej od jeziora Wierzycko w Kościerzynie. Jej górny bieg wiedzie przez Kaszuby, a środkowy i dolny przez malownicze Kociewie. Szlak kończy się w zabytkowym, nadwiślańskim Gniewie.

Ze względu na to, że rzeka prowadzi przez dzikie i rzadko zamieszkałe tereny i posiada wysokie, zarośnięte, niedostępne brzegi, szlak ten polecany jest dla bardziej doświadczonych kajakarzy. Wierzyca pięknie meandruje i często zmienia kierunek, jednak często bywa zdradliwa. Nie należy nabierać się na jej spokojniejszy nurt, w którym spotkać można wiele zwałonych drzew i liczne, ukryte pod wodą głazy. Spływ najlepiej rozpocząć w Kościerzynie – jednej z tzw. „kaszubskich stolic”. Pokonując kolejne kilometry, rzeka dopływa do Starogardu Gdańskiego – stolicy Kociewia. Dalej, piękną doliną wśród lasów, pól i łąk, trasa prowadzi do pocysterskiego Pelplina, po drodze mijając zrekonstruowane grodzisko w Owidzu.

Na szlaku Wierzyca jest kilka przenoszek przy zabytkowych elektrowniach wodnych, których oglądanie stanowi dodatkową atrakcję spływów. Warto zatrzymać się na chwilę, aby w Owidzu, Kolincazu, Stockim Młynie czy Czarnocińskich Piecach przyjrzeć się, jak od stu ponad lat produkowana jest energia elektryczna z energii, zgromadzonej w wodach rzeki.

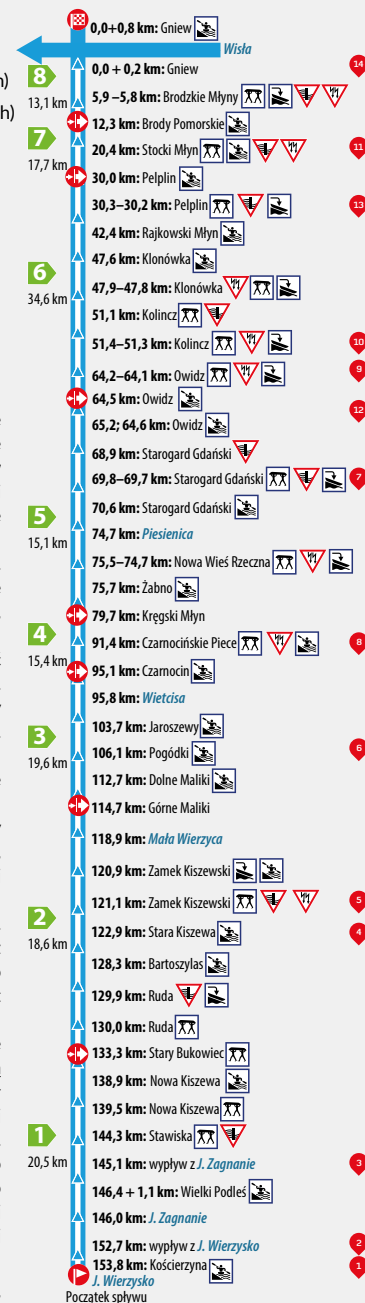
Propozycja etapów spływu:

1. Kościerzyna – Stary Bukowiec (20,5 km; 7,0 h)
2. Stary Bukowiec – Górne Maliki (18,6 km; 7,0 h)
3. Górne Maliki – Czarnocin (19,6 km; 6,5 h)
4. Czarnocin – Kregski Młyn (15,4 km; 6,0 h)
5. Kregski Młyn – Owidz (15,1 km; 5,0 h)
6. Owidz – Pelplin (34,6 km; 14,0 h)
7. Pelplin – Brody Pomorskie (17,7 km; 5,5 h)
8. Brody Pomorskie – Gniew (13,1 km; 4,5 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

1. Kościerzyna to kulturalne i turystyczne centrum południowych Kaszub, ważne miejsce na mapie europejskich szlaków pielgrzymkowych, zabytków techniki i nietuzinkowych muzeów, położone wśród lasów i jezior. Miasto ma rodowód w czasach średniowiecznych. W 1284 r. Kościerzyna została nadana księżnicze Gertrudzie. Jej imię nosi miejskie wzgórze, z którego roztacza się malownicza panorama miasta. Jego historię najlepiej poznać odwiedzając Muzeum Ziemi Kościerskiej. Warto też zajrzeć do Centrum Kultury Kaszubskiej. Neogotycki ratusz z 1843 r. jest siedzibą jedyne w Polsce Muzeum Akordeonu, w którym zgromadzono piękne instrumenty z całego świata. Jest ich ponad 130, a najstarsze mają 200 lat. Miłośnicy kolejnictwa przybywają do Kościerzyny, aby podziwiać największą w północnej Polsce kolekcję pojazdów szynowych eksponowaną w Muzeum Kolejnictwa. Nie będą czuć się zawiedzeni również zwolennicy bursztynowego trunku, bo czeka na nich Kościerski Browar. Zachwyty wzbudzają zabytki sakralne, a wśród nich dwa sanktuaria maryjne. To jedyne miejsce w Europie, w którym w jednej parafii znajdują się dwa takie obiekty. Neobarokowy kościół świętej Trójcy słynie z obrazu Matki Boskiej Kościerskiej Królowej Rodzin z XVII wieku. Przedmiotem kultu jest również arcydzieło kamiennej sztuki pomorskiej – pieta z około 1430 r., która znajduje się w wybudowanej w 1871 r. kaplicy Niepokalanie Poczętej Matki Boskiej Anielskiej.

2. Jezioro Wierzycko, nieduże i rynnowe, wypełnia podłużną nieckę w dolinie Wierzyca, która wpada do niego od wschodu, a wypływa na południowym brzegu. Jezioro ma nieco ponad 2 km długości, szerokość do 250 m i głębokość do 6 m. Od południa jego brzegi porasta sosnowy las, będący północnym skrajem rozległego kompleksu Borów Tucholskich.

Trudność szlaku

Szlak średnio trudny

3 **Jezioro Zaganie**, zwane również Żaganie, to duże jezioro znajdujące się na południe od Kościerzyny. Ma ono długość 2,3 km, szerokość do 800 m i dość znaczną głębokość około 20 m. Nad nerkowatym w kształcie zbiornikiem, nad dużą zatoką w północnej części leży wieś Wielki Podles.

4 **Stara Kiszewa** to duża wieś leżąca na pograniczu krain kulturowych Kociewia i Kaszub. Jej historia sięga czasów średniowiecza. Znajduje się w niej ciekawy neogotycki kościół świętego Marcina zbudowany pod koniec XIX wieku.

5 **Zamek Kiszewski** to wieś z ruinami zamku krzyżackiego, pięknie położonego na Pojezierzu Kaszubskim nad samą Wierzycą, najstarszej krzyżackiej warowni zbudowanej na początku XIV wieku w miejscu wcześniejszego drewnianego grodu. Zamek z zabudowaniami folwarcznymi zniszczono podczas potopu szwedzkiego i nigdy go nie odbudowano. Z czasów średniowiecza zachowały się jedynie mury obronne i dwie wieże, w tym najciekawsza z główną bramą wjazdową. W połowie XIX wieku na terenie wcześniejszego założenia zamkowego wzniesiono okazały dwór oraz zabudowania folwarczne. Dzisiaj, po latach zaniedbań, ponownie zaczynają cieszyć oko, a ich właściciele w miarę możliwości prowadzi działania renowacyjne.

6 **Pogódkki** to stara kociewska wieś założona przez cystersów, którzy przybyli tu w 1258 r., a dopiero kilkanaście lat później przenieśli się do pobliskiego Pelplina. Malowniczo położona w otoczeniu lasów i wysokich wzniesień słynne barokowe kościoła wzniesiono w XVIII wieku w miejscu, gdzie swoją świątynię postawili w XII wieku cystersi. Jest tu też kościół ewangelicki z końca XIX wieku oraz sporo zabytkowych chat wiejskich, dwór i młyn z XIX wieku. Nad Wierzycą wybudowano przystań kajakową, a część pobliskich lasów chroniona jest jako rezerwat przyrody „Brzeczek”, w którym rosną 170-letnie buki.

7 **Starogard Gdański** to stolica Kociewia i jedno z najstarszych miast Pomorza. Osada dawniej leżąca na bursztynowym szlaku, dziś może się pochwalić bogatą historią, którą pamięta gotycka fara – kościół świętego Mateusza z XIV wieku. Bogactwem sztuki sakralnej zachwyca również drugi ważny, starogardzki kościół świętej Katarzyny, wzniesiony na początku XIX wieku na średniowiecznych fundamentach. Najstarszą częścią miasta jest rynek z zachowanymi śladami średniowiecznej zabudowy i układem urbanistycznym. Jego sercem jest ratusz, będący siedzibą Muzeum Ziemi Kociewskiej, w którym można poznać historię i kulturę Kociewia. Z murów obronnych dawniej otaczających miasto, do dziś przetrwały odcinki północno-zachodni i północno-wschodni oraz trzy baszty – Gdańska zwana Szewską oraz Książęca zwana Narożną, w których znajdują się ekspozycje Muzeum Ziemi Kociewskiej, a także Młyńska zwana Tczewską, pełniące obecnie funkcje mieszkalne. Wśród wielu atrakcji miasta na uwagę zasługują: położony przy kompleksie dawnych młynów eklektyczny Pałac Wiecherta z końca XIX wieku, poświęcone legendarnym polskim kawalerzystom Muzeum 2. Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich oraz historyczna stadnina koni znajdująca się w neogotyckim kompleksie zabudowań z końca XIX wieku, w której w 1959 r. kręcona była ekranizacja „Krzyżaków”. Warto jeszcze wspomnieć o Wzgórzu Joannitów na lewym brzegu Wierzycy, miejscu pierwotnego grodu starogardzkiego i siedziby zakonu.

Elektrownie wodne na Wierzyca zbudowano na początku XX wieku, przeważnie w miejscach dawnych młynów. Na szczególną uwagę zasługują cztery.

8 **EW Czarnocińskie Piece** jest jedną z najstarszych wybudowaną w 1906 r.

9 **EW Owidz** starogardzki ród Wiechertów wybudował w 1910 r.

10 **EW Kolincz** powstała w 1911 r., a większość jej wyposażenia nadal działa.

11 **EW Stocki Młyn** zbudowana w 1908 r., jest jedną z najsilniejszych elektrowni na Pomorzu.

12 **Owidz** to niewielka wieś, w której od 1910 r. funkcjonuje mała elektrownia wodna. Największą atrakcją jest jednak odtworzona w 2012 r. wczesnośredniowieczna osada. Zamieszkiwany przez Słowian gród istniał tu już na początku XI wieku. Dzisiaj miejsce to znów tętni życiem. Kompleks obejmuje chaty, wieżę, bramę wjazdową, amfiteatr dla 400 widzów, plac zabaw, pole biwakowe, przystań kajakową, karczmę, a także pierwsze i jedyne w Europie Muzeum Mitologii Słowiańskiej.

Wierzyca – ujście do Wisły | fot. Paweł Dimochewicz

13 **Pelplin** wiąże się z zakonem cystersów. Duchowa stolica Kociewia, nad którą góruje gotycka bazylika katedralna z obrazem Koronacji Najświętszej Maryi Panny pędzla Hermana Hana, jest jednym z najważniejszych miejsc na szlaku Wierzycy. To druga co do wielkości świątynia w Polsce, po kościele Najświętszej Maryi Panny w Gdańsku, zaliczana do najbardziej monumentalnych budowli sakralnych gotyki ceglanej. Położony w urokliwej dolinie Wierzycy pelpliński klasztor powstał między XIII a XVI wiekiem. Sam kościół wzniesiono w XIII wieku, ale jego najstarsze wyposażenie pochodzi z XV wieku. Są to dębowe, zdobione bogatą ornamentyką stalle. Niezwykle cenny jest zespół 23 ołtarzy z XVII wieku oraz wspaniała barokowa ambona z 1682 r. Na terenie dawnego opactwa znajduje się również kościół Bożego Ciała z pierwszej połowy XIV wieku. Miejscem szczególnym jest Muzeum Diecezjalne, w którym można podziwiać jedną z najcenniejszych na świecie ksiąg – jedyny w Polsce egzemplarz Biblii Gutenberga. Unikalną atrakcją opactwa jest działające od 2012 r. cysterskie skryptorium, w którym organizowane są warsztaty kaligrafii. Należy mieć bowiem na uwadze, iż pelpliński warsztat kaligraficzny cystersów był jedną z najlepszych i najznamienitszych tego typu pracowni funkcjonujących na terenie Polski w okresie średniowiecza. W Pelplinie warto też wybrać się na spacer na Górę Jana Pawła II, z której szczytu rozciąga się piękna panorama okolic. Dominantą w panoramie miasta są też potężne, ceglane zabudowania i kominy dawnej cukrowni.

14 **Gniew**, malowniczo położony na skraju Pojezierza Kociewskiego, zachował zabytki pamiętające czasy średniowiecza. Jego symbolem jest kompleks Wzgórza Zamkowego położony na nadwiślańskiej skarpie, którego najważniejszą część stanowi gotycka warownia z przetomu XIII i XIV wieku. Tu swoją siedzibę miał komtur krzyżacki, a kilka stuleci później starosta i król Polski Jan III Sobieski. Dziś gniewski zamek z powrotem tętni życiem. Odbywające się tu turnieje, inscenizacje i historyczne spektakle rozstawiają miasto w całej Europie. W skład kompleksu wchodzi też hotele, klimatyczny Pałac Marysieńki, wzniesiony przez Jana Sobieskiego w latach 70. XVII wieku oraz nowoczesny Hotel Rycerski. Z okresu średniowiecza przetrwała część miejskich fortyfikacji z XIV i XV wieku oraz gotycki kościół świętego Mikołaja, w którym perełką jest udostępniona zwiedzającym krypta z wyeksponowanymi znaleziskami archeologicznymi. Dawne czasy pamięta również rynek z zachowanym układem urbanistycznym, z pięknymi podcienionymi kamienicami i ratuszem. Unikatowa i absolutnie zachwycająca jest ulica Sambora, będąca przykładem zabudowy małomiasteczkowej usytuowanej poza głównym placem miejskim. Bajkowo wyglądają stojące tu parterowe domki z XIX wieku. Ulica, często porównywana do Złotej Uliczki w Pradze, to także Ogród Historii przedstawiający dzieje najważniejszych wydarzeń z dziejów Gniewu.

Na Kociewiu, a prawie jak na górskiej rzece

Długość szlaku Wietcisy:
12,4 km

Liczba dni:
1

Liczba przenosek:
2

Liczba przystani kajakowych:
2

Rekomendowana trasa spływu:
Wolny Dwór (km 11,8) / Skarszewy (km 6,2) – Czarnocin (km 0,0 + 0,6 przystań kajakowa na Wierzycy)

Trudność:
szlak średnio trudny i uciążliwy

Wietcisa to mało znana kociewska rzeka, będąca największym dopływem Wierzycy. Wypływa z Jeziora Przywidzkiego i wije się przez malownicze pogranicze Kaszub i Kociewia. W górnym biegu płynie w głębokich wąwozach, jest bardzo wąska i mało zasobna w wodę i nie nadaje się dla turystyki kajakowej. Odważni pływają nią od Starego Wieca, lecz spływ najlepiej zacząć od Wolnego Dworu, powyżej Skarszew. Z tego miejsca kajakarze mają do pokonania ok. 12 km bardzo ciekawego szlaku o dużym stopniu trudności. Rzeka ma szybki nurt, liczne bystrza i płycizny oraz „zwałki”, przez co polecana jest wyłącznie dla doświadczonych kajakarzy w kajakach jednoosobowych, najlepiej górskich. Ciekawostką będzie stary most kolejowy rozebranej linii Kościerzyna – Pszczółki przed Skarszewami. W tym mieście, przy kompleksie młynów, znajduje się długa przenoska, poniżej której potożona jest przystań kajakowa. Rzeka wpada do Wierzycy ok. 500 m przed przystanią w Czarnocinie, gdzie można zakończyć spływ.

Warto zobaczyć na szlaku:

Na terenie dzisiejszego miasta **Skarszewy** już w X wieku znajdował się ośrodek plemienia Wierzyczan. Rozwój miejscowości, którą pierwszy raz wzmiankowano w 1198 r., wiąże się z zakonem Joannitów. W XIV wieku Skarszewy wykupili Krzyżacy. Po wojnie trzynastoletniej w latach 1454–1466, miejscowość znalazła się w granicach Rzeczypospolitej. W XVI wieku rozwijało się w nim rzemiosło.

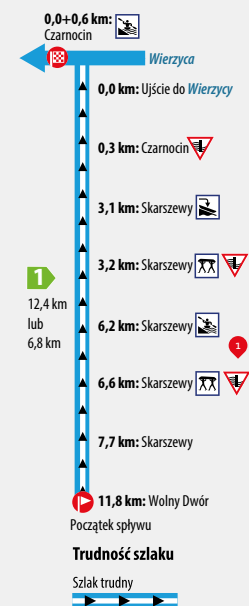
Wietcisa | fot. Paweł Dmochewicz

Propozycja spływu:

Wolny Dwór - Czarnocin (12,4 km; 6,0 h) lub
Skarszewy - Czarnocin (6,8 km; 3,0 h)

Wietcisa w Skarszewach | fot. Rafał Wasil

W Skarszewach zachował się średniowieczny układ urbanistyczny. Do najważniejszych zabytków należy zamek Joannitów, który Krzyżacy wzniesli w latach 1305–1320 jako niewielką warownię na miejscu słowiańskiego grodu. Po 50 latach zamek, górujący na cyplu nad zakolem Wietcisy, rycerze-zakonnicy ufortyfikowali szeroką fosą. Do dziś zachowały się fragmenty dawnego budynku mieszkalnego i piwnice. W części zamku, odbudowanej w latach 80. XX wieku, mieści się Gminny Ośrodek Kultury. Jak głosi legenda, w XIII wieku Joannici połączyli zamek podziemnym korytarzem z kamiennym kościołem świętego Michała Archanioła, rozbudowanym w XIV wieku. Dziś to świątynia o trzech nawach oddzielonych kolumnami, zwieńczona nietypową dla Pomorza wieżą z metalową iglicą oraz kruchtą z gotyckim szczytem. Wewnątrz można podziwiać ołtarze z XVIII wieku, ambonę i chrzcielnicę.

Z czasów Krzyżackich pochodzą też otaczające miasto, najlepiej zachowane na Pomorzu Gdańskim, gotyckie miejskie mury obronne. Pierwsze drewniano-ziemno-kamienne wały zbudowali Joannici. Pod koniec XIV wieku Krzyżacy postawili kamienno-ceglane mury z dwiema bramami wjazdowymi i czterema basztami. Na szczęście średniowiecznych fortyfikacji nie rozebrano i choć również ich nie zabezpieczano, przetrwały obie wojny, a w latach 60. XX wieku przeprowadzono ich konserwację.

W czasie spaceru po Rynku można popodziwiać ratusz miejski i kamienice z przełomu XVII i XVIII wieku. Warto zwrócić uwagę na „Dom Wojewodów”, być może własność Józefa Wybickiego, który w miejscowym sądzie odbywał praktyki kancelisty. Ciekawy jest też barokowy „Dom pod Gutenbergiem”.

Niezwykłą historię ma neogotycki kościół świętego Maksymiliana Marii Kolbego o dwuspadowym dachu, z wieżą wysokości ponad 40 metrów. W jego jednonawowym wnętrzu z wydzielonym prezbiterium o kolebkowym sklepieniu, ściany zdobią fryzy, gzymsy i wnęki oraz witraże i drewniana empora. Zbudowano go w latach 1879–1881 dla gminy ewangelickiej. Po II wojnie światowej w świątyni był magazyn, w 1947 r. przejęła ją parafia katolicka. Do 1981 r. zakłady zbożowe nadal magazynowały w nim zboże, a w 1987 r. wyremontowały obiekt i przekazały parafii. U podnóża murów miejskich stoi jeszcze jeden ciekawy niewielki, szachulcowy kościół, replika świątyni zbudowanej w 1741 r. przez mieszkających w mieście luteran, którzy według legendy zbudowali zbór w ciągu jednej doby. W 2013 r. mieszkańcy odbudowali świątynię w 23 godziny i 48 minut, czym pobili rekord Guinnessa.

Zabytkowym obiektem przemysłowym jest neogotycki młyn zbudowany u podnóża miasta w dolinie Wietcisy, potężna, ceglana budowla z końca XIX wieku, większa niż stojący na wzgórzu zamek. To pamiętka po rozwoju przemysłowym miasta w czasach pruskich, gdy prowadziła tędy linia kolejowa z Tczewa do Kościerzyny.

Odkrywanie przyrody i zabytków Powiśla

Długość szlaku Liwy:
Młyn Piekarniak (km 44,3) –
Biała Góra (km 0,0)

Liczba dni:
2

Liczba przenoszek:
2

Liczba przystani kajakowych:
1

Rekomendowana trasa spływu:
Młyn Piekarniak – Biała Góra (44,3 km)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy od Białek, szlak bardzo trudny (zwałkowy)
i uciążliwy powyżej Białek

Szlak Liwy jest urozmaicony i ciekawy, zwłaszcza powyżej Kwidzyna. Przy wyższym stanie wody spływ Liwą można zacząć w Prabutach, Szadowskim Młynie lub Młynie Piekarniak. Górny odcinek rzeki do jazu w Białkach jest wąski, kręty i zwałkowy. Krajobrazy tworzą tu urokliwe zakątki, przenoski oraz liczne drzewa i przeszkody w nurcie. Dodatkowo często występują problemy z wodą zmuszające wodniaków do holowania kajaków. Z uwagi na dużą trudność i uciążliwość, tym fragmentem szlaku rzadko pływają nawet doświadczeni kajakarze.

Odcinek dolny, od Kwidzyna do ujścia, to właściwie uregulowany, monotony i obwałowany kanał. Dopiero przed Białą Górą rzeka znów zaczyna meandrować i szlak robi się interesujący. Nagrodą dla wytrwałych jest możliwość obejrzenia zabytkowej śluzy i Jazu Ulgi w Białej Górze oraz możliwość kontynuowania spływu Nogatem w kierunku Malborka.

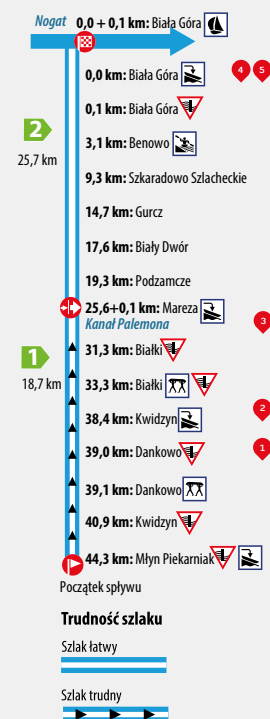
Liwa | fot. Paweł Dmochewicz

Propozycja etapów spływu:

1. Młyn Piekarniak – Kwidzyn (Mareza, 18,7 km; 8,0 h)
2. Kwidzyn (Mareza) – Biała Góra (25,7 km; 6,5 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

1. **Dankowo** od XVI wieku była lokalnym ośrodkiem przemysłowym. Funkcjonowała tu kuźnia Dankowskiej, podobnie jak późniejsza papiernia i młyn, których opuszczone zabudowania zachowały się do dziś.
2. **Kwidzyn** to stolica Dolnego Powiśla, miasto leżące na pograniczu Doliny Dolnej Wisły, którego historia sięga czasów średniowiecza. W 1254 r. ustanowiono w nim stolicę biskupstwa, a w latach 1320–1345 wzniesiono zachowany do dziś zespół zamkowo-katedralny, jedną z piękniejszych gotyckich warowni w Polsce. Zamek kapituły pomezkańskiej to perła średniowiecznej architektury, budowla połączona z potężną katedrą świętego Jana Ewangelisty oraz charakterystyczną wieżą sanitarno-obronną zwaną katedrą gdańskim. Działła w nim Muzeum Zamkowe będące oddziałem Muzeum Zamkowego w Malborku. Na uwagę zasługują ceglane budynki mieszkalne, koszarowe i przemysłowe, zbudowane w XIX wieku w stylu neogotyckim, będące świadectwem czasów, gdy Kwidzyn był ważnym węzłem kolejowym i miastem garnizonowym. W zespole budynków stanowiących niegdyś siedzibę Królewskiej Szkoły Podoficerskiej dziś mieszczą się m.in. Kwidzyńskie Centrum Kultury, Urząd Gminy Kwidzyn, Powiatowy Urząd Pracy, GOPS i Powiańska Szkoła Wyższa. Warto zwrócić również uwagę na neogotycki kościół świętej Trójcy, wzniesiony w latach 1846–1858, który ma formę bazyliki starochrześcijańskiej z dwuwieżową fasadą wschodnią. Kwidzyn, poza bogatą historią i ciekawymi zabytkami, znany jest w fabryki papieru. Przedsiębiorstwo powstałe w latach 70. XX wieku to dziś międzynarodowe zakłady celulozowe.
3. **Kanał Palemona** ma długość około 20 km. Wy pływa on spod wzniesień Gór Łosiowych w okolicy Wielkiego Węłcza, i płynie na południe wzdłuż Wisły po wschodniej stronie jej doliny. Praktycznie na całej długości jest to kanał melioracyjny pozbawiony nurtu.
4. **Rezerwat Biała Góra**, położony na wiślanej skarpie, obejmuje wysokie (50–55 m), częściowo zalesione zbocze położone między Białą Górą a Bliźnicami. Znajdują się tu dogodne warunki rozwoju dla roślinności kserotermicznej, które są wynikiem lokalnego mikroklimatu. W ostatnich latach obserwuje się zmniejszanie ich liczebności. W stosunku do lat 60. XX wieku zredukowaniu uległa powierzchnia muraw napiaskowych i kserotermicznych. Jest to wynikiem zaniechania wypasu bydła, czego efektem jest wkraczanie lasu.
5. **Śluza Biała Góra**. Znajduje się tu zespół obiektów hydrotechnicznych budowanych od XVI wieku w celu rozdzielenia wód Wisły i Nogatu, który do tego czasu był głównym nurtem Wisły. Urządzenia zniszczone w czasie wojen szwedzkich, odbudowano w XIX wieku. Jednocześnie przeniesiono rozgałęzienie rzek 4 km w dół, do miejscowości Piekło. Na początku XX wieku system rozbudowano, między Doliną Wisły a Nogatem dobudowano śluzę, jaz i wrota przeciwpowodziowe, oraz mniejszą śluzę odprowadzającą do Nogatu wody Liwy. Stworzona w ten sposób droga wodna umożliwiła rozwój żeglugi. Z najwyższego punktu śluzy w Białej Górze roztacza się piękna panorama Doliny Wisły.

Kajakiem z serca Kaszub do Gdańska

Długość szlaku rzeki Raduni:
50,6 km

Liczba dni:
3

Liczba przenoszek:
8

Liczba przystani kajakowych:
13

Rekomendowana trasa spływu:
Ostrzyce (Jezioro Ostrzyckie, km 76,9) – Krępiec (ujście Motławy, km 0,0+1,3) / Gdańsk (Opływ Motławy, km 0,0+4,8)

Trudność:
szlak łatwy (Ostrzyce – Trątkownica) i średnio trudny (Rutki – Łapino, Straszyn – Krępiec), średnio uciążliwy (Ostrzyce – Trątkownica, Rutki – Łapino) i uciążliwy (Straszyn – Krępiec)

Radunia | Fot. Paweł Dmochewicz

Radunia to piękna rzeka, łącząca Szwajcarię Kaszubską z Gdańskiem. Jej górny, jeziorny odcinek (powyżej Ostrzyc) opisany został w przewodniku jako odrębny szlak – „Kółko Jezior Raduńskich”. Większości kajakarzy Radunia kojarzy się z niezwykłymi przeżyciami, emocjami i adrenaliną, której dostarcza jej środkowy, przetomowy fragment. Ta część szlaku od 2013 r. jest jednak niedostępna dla kajakarzy, ze względu na ochronę unikatowej przyrody w rezerwacie Jar Rzeki Raduni. Drugą specyficzną cechą Raduni jest występowanie w dolnym biegu dużej liczby elektrowni wodnych. Z tego powodu zwana jest czasem „pracowitą rzeką”. Elektrownie te są dodatkową atrakcją na spływach, ale jednocześnie utrudnieniem, z uwagi na liczne przenoski. Odcinek między Kolbudami a Rutkami jest wyłączony ze spływów właśnie z uwagi na siłowanie wodne, jak również zakaz pływania po zbiorniku elektrowni wodnej Straszyn, które jest głównym ujęciem wody dla Gdańska. Radunia od Ostrzyc do Gdańska jest więc dostępna na trzech odcinkach spływów. Pierwszy, pomiędzy Jeziorem Ostrzyckim a przystanią w Trątkownicy, jest bardzo malowniczy. Rzeka wije się tu wśród wzgórz i pól, w typowo kaszubskich pejzażach. Po dokonaniu przewózki kajaków, drugi etap rozpocząć można poniżej elektrowni w Rutkach. Na szlaku znajdują się tu: Żukowo, sławne z gotyckiego klasztoru siostr norbertanek (obecnie Kościół Mariacki) i pierwsza z elektrowni Raduni – w Łapinie. Od Kolbud należy dokonać drugiej przewózki kajaków do elektrowni Straszyn. Od niej zaczyna się dolny odcinek szlaku, prowadzący przez kolejne elektrownie, a następnie do Faktorii w Pruszczu Gdańskim. Stąd niedaleko już do ujścia Raduni do Motławy, którą dopłynąć można do centrum Gdańska.

Propozycja etapów spływu:

1. Ostrzyce – Trątkownica (14,1 km; 4,0 h)
2. Rutki – Łapino (16,6 km; 6,5 h)
3. Straszyn – Krępiec (19,9 km; 5,0 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

1. Rezerwat Jar Rzeki Raduni chroni przetomowy odcinek Raduni.
2. Most kolejowy Rutki z 1886 r. to ciekawy zabytek budownictwa kolejowego o nietypowej konstrukcji odwróconego przęsta. Niedaleko znajduje się elektrownia wodna w Rutkach.
3. Żukowo wieś klasztorna, dziś miasto, założone w XIII wieku przez klasztor norbertanek. Warto zobaczyć zespół poklasztorny, młyny i kościół.
4. Łapino to wieś, w której warto zwiedzić Muzeum w Starej Papierni, w budynkach papierni z XIX wieku i elektrownię wodną z 1927 r.
5. Straszyn to duża miejscowość, w której jest elektrownia wodna Straszyn, jedna z dwóch najstarszych na Raduni. Powstała w 1910 r. jak elektrownia w Rutkach i mieści się w eklektycznym budynku. Rozbudowano ją w 1935 r. z uruchomieniem kaskady elektrowni w Łapinie Bielkowie.
6. Kanał Raduni to zabytek techniki wybudowany z XIV wieku przez Krzyżaków o długości 13,5 km. Płynąc równoległe do koryta Raduni, prowadzi on wodę z Raduni od okolic Pruszcza Gdańskiego aż do Gdańska. Nie jest dostępny dla kajakarzy.
7. Pruszcz Gdański może pochwalić się „Faktorią” będącą rekonstrukcją osady plemion barbarzyńców, zamieszkujących ziemię Pomorza na początku naszej ery. Przesłanką jej budowy były znaleziska monet i bryłek bursztynu na terenie miasta sugerujące, że znajdowała się tu faktoria handlowa na Szlaku Bursztynowym. Oddano do użytku zespół budynków na łakach w pobliżu Raduni. Kilka chat, w których wystawy multimedialne prezentują znaleziska sprzed dwóch tysięcy lat. Faktorię otacza drewniana palisada, prowadzą do niej mosty wzorowane na rzymskich. W pobliżu znajduje się duży Międzynarodowy Bałtycki Park Kulturowy, w którym organizowane są festyny, spektakle teatralne, koncerty i imprezy plenerowe. Jest zadaszony amfiteatr, ogród sensoryczny, plac zabaw dla dzieci, boiska i górka saneczkowa.

Kajakiem przez jeziora Szwajcarii Kaszubskiej

Długość szlaku Kółka Jezior Raduńskich:
38,8 km

Liczba dni:
3

Liczba przenoszek:
2

Liczba przystani kajakowych:
41

Rekomendowana trasa spływu:
Stężycza (km 0,0/33,1) – Gołubie (Jezioro Patulskie, km 33,1/0,0)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

„Kółkiem Jezior Raduńskich” nazywa się zwyczajowo szlak kajakowy, prowadzący przez tworzący elipsę ciąg dużych jezior rynnowych na terenie tak zwanej „Szwajcarii Kaszubskiej”. To najwyższej położona część Kaszub, nad którą dominują wzniesienia Wieżycy (328,6 m n.p.m.), a także Złotej Góry (235,1 m n.p.m.) i Góry Tamowej (224,1 m n.p.m.). Są to moreny czołowe, ukształtowane w czasie ostatniego zlodowacenia. Jeziora połączone są ze sobą licznymi przesmykami oraz rzeką Radunią i razem stanowią liczący 37 km szlak, dostępny dla kajakarzy. Charakterystyczne dla większości jezior „Kółka” są strome, trudno dostępne brzegi, przez co spore odcinki szlaku są słabo zagospodarowane i wyjątkowo dzikie. Jednocześnie jest tu wiele ośrodków wypoczynkowych, przystani i popularnych miejscowości turystycznych, jak Ostrzyce, Chmielno czy Stężycza.

Spływ najlepiej rozpocząć w Stężycy, płynąc na północ dwoma bardzo długimi jeziorami – Raduńskim Dolnym i Górnym. Następnie, poprzez jaz w Chmielonku, dopłynąć można na mniejsze jeziora okolic Chmielna (Kłodno, Rekowo, Białe). Dalej krótkimi fragmentami Raduni dostać się można do Ostrzyc, by później płynąc u podnóża Wieżycy dotrzeć do końca szlaku, w Gołubiu Kaszubskim.

Warto zobaczyć na szlaku:

1 **Stężycza** to stara kaszubska wieś z barokowym kościołem świętej Katarzyny Aleksandryjskiej z XVIII wieku, ze średniowiecznym wyposażeniem. Można zobaczyć poewangelicką świątynię z XIX wieku. Nad Jeziorem Raduńskim Górnym znajdują się przystanie żeglarska i kajakowa, a Jezioro Stężyczyckie to najwyższej położony akwen „Kółka Raduńskiego”.

2 **Kaszubski Park Krajobrazowy** chroni dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe Pojezierza Kaszubskiego. Składa się z trzech krain. Pierwsza to kraina jezior, w tym zespół Jezior Raduńskich, tworzących malowniczy szlak połączonych rzeką Radunią połodowcowych akwenów oraz Jeziora Potęgowskiego. Druga to zalesione Wzgórze Szymbarskie z Wieżycą, najwyższym wzniesieniem na Niżu Środkowoeuropejskim. Ostatnia to kompleks Lasów Mirachowskich. Na terenie parku utworzono 12 rezerwatów przyrody. Park to także dziedzictwo kulturowe Kaszub z żywym folklorem, sztuką ludową, wiejskim krajobrazem i językiem. Na terenie wyznaczono szlaki piesze, rowerowe i kajakowe, trasy nordic walking, ścieżki ekologiczne i przyrodniczo-dydaktyczne i punkty widokowe. W Gołubińskim Ogrodzie Botanicznym można podziwiać ponad 6000 gatunków roślin.

3 **Jezioro Kłodno** leży u stóp Góry Tamowej, na której szczycie powstała platforma widokowa z widokiem na Jeziora Chmielne.

Propozycja etapów spływu:

1. Stężycza – Chmielono (16,0 km; 4,0 h)
- 2-1. Chmielono – Złota Góra (7,3 km; 2,0 h)
- 2-2. Złota Góra – Gołubie (9,8 km; 2,5 h)
3. Gołubie – Jezioro Lubowisko (5,7 km; 2,0 h)

Kółko Raduńskie | Fot. M. Zieliński

Warto zobaczyć na szlaku:

4 **Chmielno** to turystyczna miejscowość nad Jeziorem Białym. Na przesmyku między jeziorami Kłodno i Białym mieści się gród, siedziba kasztelanii kaszubskiej i rezydencja legendarnej księżniczki Damroki. W centrum znajduje się kościół świętych Piotra i Pawła oraz zrekonstruowane chaty kaszubskie. Promenada wzdłuż Jeziora Białego kończy się „Kaczym Rynkiem”. Ciekawe jest Muzeum Ceramiki Kaszubskiej Neclów. Na wysokim brzegu jeziora Kłodno znajduje się punkt widokowy „Kamienny Park”.

5 **Jezioro Brodno Wielkie** można podziwiać z punktu widokowego na Złotej Górze, gdzie stoi pomnik Bohaterów Ruchu Oporu Pomorza Gdańskiego. Na brzegu jeziora wybudowano centrum sportów wodnych z mariną, przystanią kajakową, plażą, amfiteatrem i hangarami dla jachtów i łodzi.

6 **Rezerwat „Ostrzycki Las”** chroni przyrodę niezamieszkałego brzegu Jeziora Ostrzyckiego. W naturalnym lesie rosną pomnikowe buki i wiele rzadkich, chronionych gatunków roślin.

7 **Krzyszna** to turystyczna wieś nad Jeziorem Ostrzyckim, u podnóża Wieżycy. Funkcjonują tu trzy stacje narciarskie i kilka ośrodków wypoczynkowych, wiele domków letniskowych i stadnina koni. Niedaleko znajduje się Szymbark z Centrum Edukacji i Promocji Turystycznej Regionu. W centrum wsi wznosi się dawny ewangelicki zbór, dziś neoromański kościół świętej Teresy od Dzieciątka Jezus. Na Wieżycy stoi wieża widokowa.

Trudność szlaku

Szlak łatwy

Kajakiem przez Żuławy do Gdańska

Długość szlaku Motławy:
24,2 km (wiosną 28,1 km)

Liczba dni:
1 – 2

Liczba przenosek:
0 lub 1

Liczba przystani kajakowych:
8

Rekomendowana trasa spływu:
Krzywe Koło (wiosną, km 27,2) lub Suchy Dąb (km 23,8) – Gdańsk (km 3,1; Kamienna Grodza) lub Gdańsk Stocznia (km 0,0 + 0,3)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy, w górnym biegu okresowo może zarastać

Motława to żuławska rzeka, mająca źródła w okolicach Tczewa. Z uwagi na bardzo wolny i niemal niewyczuwalny nurt, pływać nią można w obu kierunkach, co umożliwiała spływ kajakowy z Gdańska do Suchego Dębu i z powrotem. W pierwszej części Motława, rozgałęziona na Starą i Nową Motławę, Kanał na Stępcie oraz Optyw Motławy, otacza swoimi ramionami zabytki Gdańska, tworząc Wyspę Spichrzów i Ołowiankę. Ta część szlaku stanowi opisaną oddzielnie, Pętlę Gdańską.

Właściwa Motława zaczyna się przy dawnym młynie (Kamiennej Grodzy) w Gdańsku, za wrotami przeciwpowodziowymi, które otwierają się i zamykają w zależności od poziomu wody i kierunku wiatru. Należy się więc liczyć w tym miejscu z możliwością przenoszenia kajaków. Rzeka od tego miejsca płynie otoczona wałami przeciwpowodziowymi przez płaskie, rolnicze tereny Żuław Gdańskich. W Krępcu przyjmuje wody Raduni i wiedzie nadal na południe, przez żuławskie wioski takie, jak Wiślina czy Łędowo. Spływ najlepiej zakończyć przy urokliwym, stojącym nad samą wodą, zabytkowym kościele we Wróblewie lub w Suchym Dębie. Przy świątyniach, nad rzeką, znajdują się kameralne miejsca odpoczynku.

Kamienna Grodza | fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

Propozycja etapów spływu:

- Suchy Dąb - Wiślina (11,3 km; 3,0 h) lub wiosną Krzywe Koło - Wiślina (14,7 km; 4,0 h)
- Wiślina - Gdańsk Stocznia (12,8 km; 3,5 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

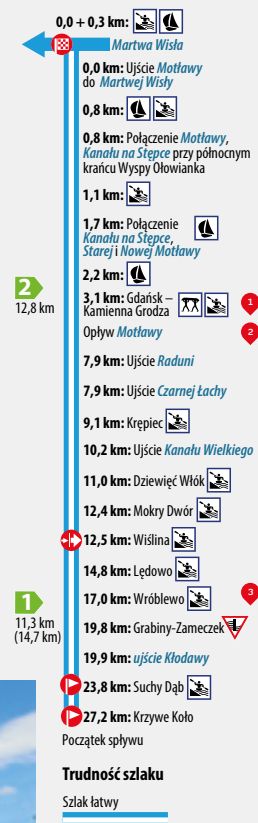
- Kamienna Grodza.** To zabytkowa budowla hydrotechniczna z początku XVII wieku, oddzielająca wody wewnętrzne Gdańska od Optywu Motławy. Służyła do kierowania wód Motławy do fos otaczających miasto od południa, pozwalając na zalanie ich przedpola w przypadku oblężenia.
- Optyw Motławy.** Ten nietypowego kształtu, sztuczny kanał to nic innego, jak dawna fosa miejska monumentalnych fortyfikacji, które broniły skutecznie Gdańsk przez blisko dwa stulecia. Zachowały się dwa pierwsze bastiony, których potężne, zielone kopce górują nad panoramą miasta.
- Wróblewo.** Wieś, położona na szlaku wodnym Motławy. Nad jej brzegiem znajduje się urokliwy kościółek szachulcowy pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, pochodzący z końca XVI wieku. To jedna z najpiękniej położonych świątyń żuławskich.

Motława | fot. Rafał Wasil

Nowa Motława | fot. Paweł Dmochewicz

2
12,8 km

1
11,3 km
(14,7 km)

Z Żuław do Gdańska

Długość szlaku Martwej Wisły:
22,6 km

Liczba dni:
2

Liczba przenoszek:
0

Liczba przystani kajakowych:
8

Rekomendowana trasa spływu:
Śluza Przegalina (km 0,8) lub Błotnik (km 1,1 +2,5) – Polski Hak (km 20,5) lub przystań w Stoczni Cesarskiej (km 20,5 + 0,3)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

Propozycja etapów spływu:

1. Błotnik – Gdańsk Sobieszewo (10,4 km; 3,0 h)
2. Gdańsk Sobieszewo – Gdańsk Stocznia Cesarska (11,8 km; 3,5 h)

Szlak Martwej Wisły

Martwa Wisła dawniej zwana Leniwką, to zachodnie ramię delty Wisły uchodzące do Bałtyku między Brzeżnem a Westerplatte, śródlądowa droga wodna i część wewnętrznych wód Gdańska. W jej przymorskim odcinku, w ujściu Motławy, powstał średniowieczny gród i port w Gdańsku. Tędy rzeka płynęła od rozwidlenia z Nogatem, aż do powodzi lodowej w 1840 r., gdy powstała nowa odnoga ujściowa – Wisła Śmiała. Przekop Wisły i śluza w Przegalinie, od 1895 r. odcięły Martwą Wisłę od głównego nurtu.

Długodystansowa trasa dla wytrwałych wodniaków to spływ Martwą Wisłą z Błotnika lub Przegaliny do Polskiego Haka. Trzeba tu zachować szczególną ostrożność z uwagi na duży ruch statków oraz falowanie, szczególnie przy złej pogodzie i silnym wietrze. Płynąc z przystani w Błotniku wzdłuż Wyspy Sobieszewskiej, mija się śluzę w Przegalinie, a dalej na coraz szerszej rzece most w Sobieszewie, ujście Wisły Śmiałej, a następnie rafinerię i stocznię.

Długość szlaku Wisły Śmiałej:
3 km

Liczba dni:
1

Liczba przenoszek:
0

Liczba przystani kajakowych:
2

Rekomendowana trasa spływu:
Górki Wschodnie (km 3,0; rozwidlenie Martwej Wisły) – ujście Wisły Śmiałej do Bałtyku (km 0,0)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

Pozbawioną nurtu Martwą Wisłą można pływać w obu kierunkach. Spływ pozwala poznać okolice Gdańska z perspektywy wody. Wzdłuż rzeki działają mariny, przystanie żeglarskie i kajakowe. Częściowo zachowała się również zabudowa z drewnianymi domami rybackimi. Nie wolno pływać Wisłą od Polskiego Haka w kierunku Westerplatte, z uwagi na duży ruch statków, pracę stoczni i jednostek portowych oraz falowanie.

Szlak kajakowy Wisły Śmiałej

Wisła Śmiała to zaledwie 3-kilometrowy szlak wodny ujściowej odnogi Wisły, rozpoczynający się w Górkach Wschodnich przy rozwidleniu Martwej Wisły i prowadzący do morza. Najczęściej jest to fragment spływu Martwą Wisłą. Trzeba na nim zachować szczególną ostrożność. Wzdłuż lewego brzegu znajduje się kilka przystani jachtowych i nowa przystań kajakowa na terenie dawnego przystanku tramwaju wodnego. Na brzegu prawym w Górach Wschodnich mieści się mała, prywatna przystań, która znajduje się w restauracji obok rezerwatu Ptasi Raj. Dalej kamienna grobla na prawym brzegu oddziela rzekę od rozlewisk, objętych ochroną jako rezerwat Ptasi Raj.

Brzegi nie są wygodne do wysiadania, jest głęboko, rzeka płynie dość szybko i jest szeroka, a zwłaszcza przy silniejszym wietrze bliskie morze powoduje na niej duże fale. Torem wodnym poruszają się jachty oraz statki morskie i śródlądowe. Na szlak i wody morskie mogą wypływać tylko doświadczeni kajakarze. Pływanie tym szlakiem wymaga zgody Kapitanatu Portu Gdańsk.

Martwa Wisła | fot. Paweł Dmochewicz

Największe atrakcje

- Błotnik** to wieś, w której ciągnie się starorzecze będące dawnym korytem Wisły odciętym od obecnego nurtu wałami Przekopu Wisły.
- Śluza w Przegalinie** wybudowana w 1895 r., 6 km od głównego ujścia Wisły, jest jedną z największych na Żuławach. To element sztucznego Przekopu Wisły, który skrócił jej bieg i wprowadził wprost do morza. Warto obejrzeć ceglane zabudowania śluzy i lodołamacze, zimą chroniące Żuławę przed powodzią.
- Wiślanka** to wieś z najwyższym punktem w okolicy, zrekultywowaną hałdą fosfogipsów wysokości 50 m, na dawnym składowisku odpadów fabryki Fosfory. Składowisko zamknięto w 2010 r.
- Wyspa Sobieszewska**, część Mierzei Wiślanej, sztuczna wyspa od 1973 r. należąca do Gdańska. Od południa oddziela ją od terenu Żuław Gdańskich koryto Martwej Wisły, od wschodu Przekop Wisły, a od zachodu – Wisła Śmiała. Północny skraj wyspy stanowi zaś bałtycka plaża, wzdłuż której rozciąga się szeroki, piaszczysty wał wydym, porośniętych przez sosnowy las. Niektóre z wydym sięgają 30 metrów wysokości. Na południu zmeliorowane bagna zajmują tereny rolnicze. W dawnych osadach Sobieszewo, Świbno, Przegalina i Górki zachowały się stare chałupy rybackie i domy podcieniowe. Sobieszewo to miejsce wypoczynku z bazą turystyczną i osiedlami mieszkaniowymi. W 2018 r. zbudowano największy w Polsce most zwodzony – 100-lecia Odzyskania Niepodległości Polski.
- Górki Wschodnie** to część dawnej rybackiej wsi Górki, którą zimą w 1840 r. Wisła w czasie powodzi podzieliła na dwie części. W przedwojennej bazie hydroplanów mieści się stacja ornitologiczna PAN. Znajduje się tu rezerwat „Ptasi Raj” chroniący ujście Wisły Śmiałej, płytkie rozlewiska, szuwały i wydmy oraz lęgowniska ptaków morskich. Od strony morza ciągnie się mierzeja z wydymami. Przez rezerwat prowadzi ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna z wieżami obserwacyjnymi.
- Górki Zachodnie** na Wyspie Stogi to dzielnica Gdańska, część wsi Górki po powodzi z 1840 r. oddzielona od części wschodniej przez Wisłę Śmiałą. Są tu stocznie i przystanie żeglarskie oraz Rafineria Gdańska. Górki Zachodnie to centrum żeglarstwa z kilkoma portami jachtowymi.
- Stogi** to dzielnica Gdańska na Wyspie Stogi, odciętej w 1840 r. przez Wisłę Śmiałą. Wzdłuż plaży ciągną się piaszczyste, zalesione wydmy. Zachodnią część zajmuje Port, nowy terminal kontenerowy i centrum logistyczne, a południe dzielnica mieszkaniowa. Nad Martwą Wisłą stoją stare domy, w lesie są obiekty turystyczne oraz przedwojenne i powojenne bunkry. Przy ujściu Martwej Wisły znajduje się Twierdza Wisłoujście i Westerplatte.

Gdańsk z kajaka | fot. Rafał Wasil

Kajakiem po Gdańsku

Długość szlaku:
Wielka Pętla Gdańska 9,5 km
Mała Pętla Gdańska 4,6 km

Liczba dni:
1

Liczba przenoszek:
2 (opcjonalnie dotyczy Wielkiej Pętli Gdańskiej)

Liczba przystani kajakowych:
6

Rekomendowana trasa spływu:

Mała Pętla Gdańska:
Przystań Żabi Kruk – Stara Motława – Kanał Na Stępcę – Nowa Motława – Przystań Żabi Kruk

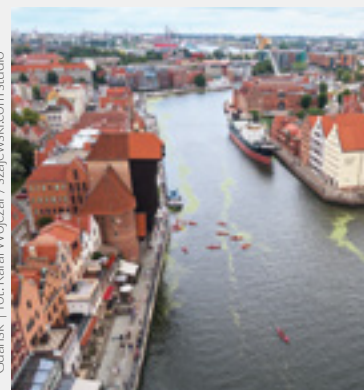
Wielka Pętla Gdańska:
Przystań Żabi Kruk – Stara Motława – Motława – Polski Hak – Martwa Wisła – Optyw Motławy – Nowa Motława – Przystań Żabi Kruk

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

Propozycja etapów spływu:

- Mała Pętla Gdańska (4,6 km; 1,5 h)
- Wielka Pętla Gdańska (9,5 km; 3,0 h)

Gdańsk | Fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

MAŁA PĘTLA GDAŃSKA

WIELKA PĘTLA GDAŃSKA

Trudność szlaku

Szlak łatwy

Mała Pętla Gdańska

Spływ najlepiej rozpocząć z przystani kajakowej Żabi Kruk. Szlak jest łatwy i niewymagający. Po drodze mijamy Most Popielny (pod ulicą Toruńską). Po prawej stronie widać nową zabudowę, po lewej zabytkowe spichlerze. Muzeum Archeologiczne mieści się w spichlerzu „Błękitny Baranek”. Dalej przepływamy pod szerokim mostem (ulica Podwale Przedmiejskie) i mijamy Krowi Most, stąd widać elewacje zespołu spichrzów i wypożyczalnię sprzętu pływającego. W tym miejscu możemy udać się na posiłek na Stare Miasto. Następnie przepływamy pod Zielonym Mostem, przedłużeniem Długiego Targu i otwiera się przed nami widok na Długie Pobrzeże z przystanią statków wycieczkowych i Żurawiem. Od tego miejsca nasila się ruch jednostek pływających. Po drodze mijamy pieszą kładkę obrotową, która łączy Długie Pobrzeże z Wyspą Spichrzów z nowoczesną zabudową. Na wysokości Żurawia mijamy połączenie z Nową Motławą. Dalej opływamy Wyspę Oławiankę z gmachem Filharmonii Bałtyckiej i cumującym statkiem Sołdek. Jest to pierwszy statek handlowy zbudowany w Polsce po II wojnie światowej, który od 1981 r. jest okrętem-muzeum. Po prawej widoczny jest gmach Narodowego Muzeum Morskiego i Targ Rybny. Przepływamy pod zwodzoną kładką i opuszczamy centrum Gdańska. Z prawej strony możemy wypłynąć pod mostem Wapienniczym w Kanał Raduni, z którego widoczne jest Muzeum II Wojny Światowej. Płynąc 200 m dalej Motławą dopłyniemy do przystani kajakowej Wiosny Ludów. W tym miejscu rzeka łączy się z Kanałem Na Stępce. Dalej wiedzie trasa Wielkiej Pętli Gdańska. Kontynuując spływ Małą Pętlą należy wypłynąć w Kanał Na Stępce. Mijamy przystań żeglarską Sienna Grobla, rury przepompowani i most drogowy na Wyspę Oławianka. Po przepłynięciu 400 m kanałem dopływamy do Mostu Kamieniarskiego. Wpływamy na wody Nowej Motławy. Z lewej strony mijamy pomosty Mariny Gdańsk, z prawej strony nowoczesną zabudowę Wyspy Spichrzów. Przepływamy pod zwodzonym Mostem Stagiewnym, który umożliwiła dopłynięcie jachtom i łodziom do Mariny Południowej. Za nią widoczne są pozostałości dawnego Mostu Rogożników, a dalej przepływamy pod dwoma mostami drogowymi Podwala Przedmiejskiego. Wpływamy na szersze wody Nowej Motławy, gdzie z prawej strony widoczna jest nowoczesna zabudowa, a z lewej mieści się przystań kajakowa i Schodki nad Nową Motławą. Dopływamy do połączenia Nowej Motławy i kanału w południowej części Wyspy Spichrzów. Płyniemy 400 m kanałem mijając po drodze trzy mostki. Dopływamy z powrotem do Starej Motławy, gdzie kierujemy się na przystań Żabi Kruk, z której rozpoczęliśmy spływ.

Wielka Pętla Gdańska

Początek spływu to przystań kajakowa Żabi Kruk. Alternatywnie można wybrać przystanie, które znajdują się przy ulicy Wiosny Ludów i Siennej Grobli na Motławie, przy Kamiennej Grodzy czy w jednym z basenów Stoczni Cesarskiej. Początkowo trasa spływu pokrywa się z Małą Pętlą Gdańska. Wspólny odcinek liczy 2 km. Przepływamy po drodze pod czterema mostami i kładką obrotową, między innymi historycznymi: Krowim i Zielonym, który łączy Wyspę Spichrzów z Głównym Miastem. Mijamy Długie Pobrzeże i zabytki, w tym Żuraw. Po przeciwnej stronie znajduje się Wyspa Spichrzów z nowoczesną zabudową i Oławianka, na której znajduje się oddział Narodowego Muzeum Morskiego, przy którym cumuje także SS Sołdek. To pierwszy statek handlowy zbudowany w Polsce po II wojnie światowej, który od 1981 roku jest okrętem-muzeum. Na Oławiance w dawnej elektrociepłowni z XIX wieku znajduje się Filharmonia Bałtycka. Płynąc dalej kierujemy się ku ujściu Motławę do Martwej Wisły. Po drodze mijamy basen klubu smoczycy łodzi, ujście Kanału Raduni z widokiem na industrialną bryłę Muzeum II Wojny Światowej, przystań żeglarską Sienna Grobla i przystań kajakową Wiosny Ludów. Płyniemy skanalizowaną Motławą mijając dawne tereny stoczniowe. Za zakrętem widok na półwysp Polski Hak, za którym Motława uchodzi do Martwej Wisły. Na lewym brzegu znajduje się przystań żeglarska i kajakowa w dawnym doku stoczniowym. Na wprost widać ogromne dźwigi i pochylnie Stoczni Gdańskiej. Tuż za wąskim pasem ładu zwanym Polskim Hakiem, skręcamy w prawo na spokojniejsze wody Martwej Wisły, gdzie otoczenie zmienia się na przemysłowe. Płyniemy wzdłuż Nabrzeża Flisaków podziwiając industrialną scenę portu: cumują tu na przykład ogromne holowniki i kutry rybackie. Mijamy Most Siennicki, za którym po 100 m wpływamy z prawej strony w Opyw Motławę,

Opyw Motławy | Fot.: Rafał Wasil

pozostałość budowli wodnej z XVII wieku regulującej poziom wody w fosach otaczających miasto. Wzdłuż fos ciągną się bastiony typu nowoholenderskiego z XVII wieku. Latem Opyw Motławy może być zarośnięty. Początkowo mijamy przystanie wodne położone po obu stronach rzeki i mosty. Dopływamy do wrót przeciwpowodziowych przy ulicy Elbląskiej, jeśli są otwarte to przepływamy. Przy wysokich stanach wody może być zamknięta. Wtedy przenosimy kajaki przez przejście dla pieszych za świątłami. Za wrotami krajobraz zmienia się. Wpływamy na obfitujące w roślinność wody Opywu Motławy, z której widać zabudowania Dolnego Miasta, stare kamienice i kościół Matki Bożej Bolesnej. Mijamy z prawej strony Zespół Szkół Samochodowych, z lewej widoczne są nowe tereny rekreacyjne Olszynki, położone w rejonie połączenia Kanału Rudnickiego z Opywem Motławy oraz w pobliżu ulicy Zawodników i Mostu Kapuścianego. Dalej płyniemy zygazkiem w pozostałości po dawnej fosie. Przepływamy pod mostami, w tym drogowym Mostem Kapuścianym. Z prawej strony widać Stadion Żużlowy. Przepływamy pod kładkami łączącymi Dolne Miasto z Olszynką. Szlak w tym miejscu płynie jakby przez wieś w otoczeniu bujnej zieleni. Na prawym brzegu znajduje się miejsce do wodowania przy Bastionie Wjskok. W okolicy urządzono tereny rekreacyjno-parkowe, wały przeciwpowodziowe Opywu Motławy to miejskie trasy spacerowe i rowerowe. Na końcu Opywu Motławy dopływamy do Śluz Kamiennej. Śluza powstała na początku XVII wieku jako nowy element fortyfikacji miejskich. Nad śluzą znajdował się most zwodzony, który został zastąpiony stałym w połowie XIX wieku. Dla obrony w 1668 i 1672 r. śluzę wyposażono w dwie lunety (tak zwane Świńskie Głowy), pomiędzy którymi ciągną się dwie kamienne grodzie o długości 100 m, naprowadzające wody Motławy na śluzę. Na końcach grodzi stoją cztery wieżyczki – Cztery Dziewice, które miały uniemożliwić przejście po gradziach wrogich żołnierzy. Celem wzniesienia budowli była regulacja stanu wody w fosach i umożliwienie pracy młyna wybudowanego nieopodal śluzy. Młyn pełnił funkcję rezerwową na wypadek, gdyby nieprzyjaciel unieruchomił inne młyny miejskie poprzez zamknięcie kanału Raduni. Możliwe było również skierowanie wody na przedmiejską okolicę, w celu zalania jej w czasie obrony miasta i uniemożliwienia dostępu do miasta od południa. Jeśli wrota są otwarte śmiało przepływamy. Można spróbować przepłynąć pod znajdującymi się po lewej stronie, zastawkami młyńskiego przepustu – wystarczy odpowiednio się pochylić. W przypadku zamknięcia wrót i zastawki czeka nas przenoska, która w ostatnim czasie została wyposażona w pomosty i ciągi pieszce. Za śluzą wpływamy na Nową Motławę, gdzie z prawej strony znajduje się ogólnodostępna przystań kajakowa Kamienna Grodza. Po 400 m dopływamy do Mostu Toruńskiego. Za mostem z lewej strony kierujemy się na kanał, by po przepłynięciu trzech mostków ponownie wypłynąć na Starą Motławę. Stąd kierujemy się na przystań Żabi Kruk.

Żuławy z perspektywy kajaka

Długość szlaku Nogatu:
64,4 km

Liczba dni:
4

Liczba przenosek:
0 (uwaga: konieczność 3 przenosek po godzinach otwarcia śluz na Nogacie)

Liczba przystani kajakowych:
9

Rekomendowana trasa spływu:
Biała Góra (przystań kajakowa km 0,0 + 0,1) – Osłonka (przystań kajakowa na Szkarprawie, km 62,1 + 2,3)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

Oryginalną alternatywą dla typowego spływu może być kilkudniowa wyprawa kajakowa Nogatem. To typowa żuławska rzeka, zwana mniejszym bratem Wisły, ze śladami pierwotnej przyrody i unikatowymi zabytkami po obu brzegach.

Spływ rozpocząć najlepiej przy zabytkowym zespole śluz i przystani w Białej Górze. Mijając trzy śluzy (Szonowo, Rakowiec i Michałowo), majestatyczny zamek w Malborku i nowe przystanie kajakowe w Pogorzeli Wsi, Malborku, Janówce, Ząbrowie i Kępkach dopływa się do ujścia Nogatu. Nie wpływając na Zalew Wiślan (bardzo niebezpieczny dla kajaków i małych jednostek!) należy skręcić na Szkarprawę do Osłonki. Spływ dalej można kontynuować do Rybiny lub Drewnicy. Alternatywą może być również spływ szlakiem przez Kanał Jagielloński do samego Elbląga.

Nogat jest żeglowną drogą wodną klasy II. Na odcinku śluza Biała Góra – stopień wodny Michałowo jest w pełni uregulowany, natomiast dalej do ujścia do Zalewu Wiślanego płynie swobodnie. Po rzece pływają statki towarowe, pasażerskie, łódki i hausbo'ty. Turystykę kajakową można uprawiać na całej długości rzeki. Z uwagi na duży ruch jednostek pływających, należy zachować szczególną ostrożność. Polecana jest 18-kilometrowa trasa między Białą Górą a Malborkiem. Dolny odcinek również nadaje się dla kajakarzy, choć szlak jest tutaj dość monotony.

Szerokość Nogatu waha się od 80 do 200 m, natomiast szerokość wyznakowanego bojami szlaku żeglugowego to około 30 m. Płynąc z nurtem zostawiamy zielone boje po lewej stronie, a czerwone po prawej stronie naszego kajaka. Na brzegach, pojawiają się białe tablice z oznakowaniem kilometrowym.

Warto zobaczyć na szlaku:

1 Biała Góra. Znajduje się tu zespół obiektów hydrotechnicznych, budowanych od XVI wieku, w celu rozdzielenia wód Wisły i Nogatu, który do tego czasu był głównym nurtem Wisły. Warto wejść na najwyższy punkt obiektu, skąd roztacza się rozległa panorama Doliny Wisły.

2 Rezerwat Las Maławski. Rezerwat, chroniący jeden z ostatnich w Dolinie Wisły fragmentów naturalnego, prastarego lasu łęgowego. Rosnące tu drzewa – jesiony, dęby i olchy – przekraczają często 150 lat i stanowią schronienie wielu rzadkich gatunków ptaków oraz ostoję zwierzyny. To jednocześnie największy kompleks leśny na całym Żuławach i pamiątka po nieprzebranych, podmokłych kniejach, porastających niegdyś doliny tutejszych rzek.

3 Stopień wodny Szonowo. To jedna z trzech budowli hydrotechnicznych, regulujących poziom wód Nogatu. Wybudowany w latach 1914–1916, posiada oryginalną konstrukcję. Znajduje się tu śluza oraz współczesna elektrownia wodna.

Propozycja etapów spływu:

1. Biała Góra – Malbork (18 km; 5,0 h)
2. Malbork – Ząbrowo (16,5 km; 4,5 h)
3. Ząbrowo – Kępki (16,2 km; 4,5 h)
4. Kępki – Osłonka (13,6 km; 3,5 h)

Zamek Krzyżacki w Malborku
fot. Rafał Wojtczak / szajewski.com studio

4 Malbork – zamek i miasto. Malbork znany jest przede wszystkim z monumentalnego zamku krzyżackiego, który góruje nad Nogatem i szczególnie imponująco wygląda właśnie z kajaka. Jest on największą, ceglana budowla na świecie. Kajakarze cumować mogą do brzegu Nogatu bezpośrednio pod zamkiem lub wcześniej, na przystani miejskiej przed mostem drogowym oraz na nowej przystani Park Północny.

5 Stopień wodny Rakowiec. Położony poniżej Malborka zespół budowli hydrotechnicznych, regulujący poziom wód Nogatu. Składa się ze śluzy, zapory i jazu wybudowanych w latach 1914–1916 oraz elektrowni wodnej z 1934 r.

6 Stopień wodny Michałowo. Obok budowli w Szonowie i Rakowcu to jedna z trzech konstrukcji hydrotechnicznych, która reguluje poziom wód Nogatu. Wybudowano ją w latach 1912–1915 i funkcjonuje do dziś w niezmiennym kształcie. Jego współczesnym uzupełnieniem jest jedynie elektrownia wodna.

7 Kanał Jagielloński. To zabytkowa droga wodna, wybudowana w XV wieku przez Krzyżaków, w celu skrócenia drogi wodnej z Gdańska do Elbląga. Ma długość niecałych 6 km i łączy rzekę Elbląg z Nogatem.

8 Osłonka. Osłonka to jeden z dwóch, najważniejszych na Żuławach zespołów urządzeń, odwadniających poldery. Bez pracy znajdujących się tu pomp o wydajności 21 000 litrów na sekundę, cały obszar Żuław uległby zalaniu. Szum wydobywający się z obiektu oznacza, że trwa proces sztucznego przepompowywania wody napływającej do polderów z sąsiednich, wyżej położonych rzek i kanałów, z powrotem na zewnątrz.

Kajakiem po rzekach Pętli Żuławskiej

Długość szlaku Szkarpawy:
23,5 km lub 26,0 km

Liczba dni:
2

Liczba przenoszek:
0

Liczba przystani kajakowych:
9

Rekomendowana trasa spływu:
Śluza Gdańska Głowa (km 0,0) – Osonka (km 23,5)

Trudność:
szlak łatwy i nieuczłiwy

Szkarpawa to jedno z ujściowych ramion delty Wisły, którymi dawniej rzeka wpadała do Bałtyku. Liczy 26 km długości. Odcięta od głównego nurtu Wisły służy Gdańska Głowa, dziś praktycznie pozbawiona jest nurtu. Wije się leniwie szerokim, otoczonym wałami przeciwpowodziowymi korytem przez równinne tereny Żuław. Wpada do Zalewu Wiślanego deltowym ujściem, wspólnym z rzeką Nogat. W Rybinie rozwidła się na dwie odnogi. Wschodnia to właściwa Szkarpawa, zwana też Wisłą Elbląską, a północna to Wisła Królewiecka, uchodząca do Zalewu Wiślanego w pobliżu Sztutowa.

Szkarpawa jest szlakiem wodnym wchodzącym w skład Pętli Żuławskiej. Stanowi śródlądową drogę wodną II klasy o znaczeniu regionalnym, dostępną dla statków lub zestawów pchanych, ale też dla jachtów, łodzi motorowych, hauseboatów i kajaków. Z uwagi na duży ruch jednostek pływających, należy zachować na niej szczególną ostrożność. Dla kajakarzy jest dość monotonna, choć ciekawostką są obiekty hydrotechniczne i zabytkowa zabudowa mijanych po drodze wsi. Atutem rzeki, z uwagi na brak nurtu, jest możliwość pływania w obu kierunkach.

Warto zobaczyć na szlaku:

1 Śluza Gdańska Głowa pełni niezwykle ważną rolę, a jej zabytkowy charakter i nawiązanie do historii czynią z niej ważną atrakcję na szlaku. Bez śluzy Szkarpawa nie byłaby rzeką żeglowną, a położone nad nią Żuławki Wielkie załapały Wisłę. Stopień zbudowano w 1895 r. w ramach szerszego programu inwestycyjnego przebudowy ujścia Wisły, który obejmował także wykonanie w latach 1891-1895 przekopu oraz odcięcie od Wisły Gdańskiej i Wisły Elbląskiej. Nazwa śluzy nawiązuje do twierdzy dawniej stojącej w rozwidleniu Wisły na Szkarpawę i Leniwkę, która w czasie wojen polsko-szwedzkich była ważnym punktem obrony Gdańska.

Ujście Szkarpawy
Fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

Propozycja etapów spływu:

1. Gdańska Głowa – Rybina (15,1 km; 4,0 h)
2. Rybina – Osonka (8,4 km; 2,5 h)

Rybina na kajaki w trzech stronach
Fot. Rafał Wojczal / szajewski.com studio

2 Drewnica to duża, żuławska wieś, której początki sięgają czasów średniowiecza. Warto się tu zatrzymać z uwagi na zachowaną żuławską zabudowę, zagrody holenderskie i budynki gospodarcze. Ciekawy drewniany, pomennonicki wiatrak-koźlak z 1718 r., to jedyny tego typu obiekt na Żuławach, a w starym parku stoi zabytkowy, ceglany dom sołtysa. Atrakcją na szlaku jest most zwodzony wybudowany w 2006 r. na miejscu starego mostu pontonowego łączącego wsie Drwenica i Żuławki.

3 Żuławki szczycą się średniowiecznym rodowodem. Założone w połowie XIV wieku przez Krzyżaków w XVI wieku zasiedlili mennonici. Osadnicy holenderscy pozostawili po sobie unikalne dziedzictwo w postaci czterech podcieniowych domów z rzeźbionymi gankami i gzymsami. Najpiękniejszy jest szachulcowy dom w północnej części wsi, stojący przy brukowanej drodze. Przy głównej drodze w Żuławkach stoi drewniany dom z połowy XIX wieku, jeden z najlepiej zachowanych tego typu na Żuławach, pięknie zdobiony z żeliwnymi schodami i dekorowanymi drzwiami. Można również zobaczyć neogotycką kościół Narodzenia Najświętszej Marii Panny z barokowym wyposażeniem i cmentarnią kaplicę ewangelicką z XIX wieku. Kaplicę i kościół otaczają kamienne i żeliwne nagrobki z XIX i początku XX wieku.

4 Rybina to jeden z ważniejszych węzłów wodnych na Żuławach, w którym krzyżują się szlaki Szkarpawy, Wisły Królewieckiej, Linawy i Tugi. Wieś znana jest ze znajdujących się na Szkarpawie i Wiśle Królewieckiej zabytkowych mostów zwodzonych z początku XX wieku. Największą atrakcją jest ręcznie otwierany obrotowy most kolejowy żuławskiej wąskotorówki.

5 Ujściowy odcinek Szkarpawy wspólnie z Nogatem tworzy deltę i nie wpada do Zalewu Wiślanego. Za przepompownią w Osonce wody obu rzek tworzą rozlewisko, otoczone przez niezmiernie szuwały, wśród których żyją liczne ptaki wodne. To teren chroniony, jako rezerwa przyrody „Ujście Nogatu”. W pobliżu do Szkarpawy wpada Panieńska Łacha (Kanał Panieński). To właśnie tu znajduje się wspomniana już wcześniej, wybudowana w 1943 roku, stacja pomp w Osonce, która razem ze zbudowaną w 1930 roku stacją w Chłodnie odwadnia praktycznie całą centralną część Żuław Wiślanych. O ich sile i wydajności świadczy fakt, że po ich uszkodzeniu w 1945 roku przez wycofujące się wojska niemieckie, zalane zostały obszary aż po Tczew i Malbork. Niemcy zakładali wówczas że osuszenie terenu zajmie około 50 lat, a stację pomp uporały się z problemem w 3 lata. Nie powinno to jednak nikogo dziwić, gdyż na każdej stacji znajdują się po trzy zespoły pompowe, które łącznie w ciągu sekundy mogą przepompować około 21 000 litrów wody.

Kajakiem po rzekach Pętli Żuławskiej

Długość szlaku Wisły Królewieckiej:
12 km

Liczba dni:
1

Liczba przenosek:
0

Liczba przystani kajakowych:
7

Rekomendowana trasa spływu:
Rybina (przystań kajakowa i żeglarska, km 0,0+0,2) – Sztutowo (przystań żeglarska, 6,6 km) – Zalew Wiślany (11,8 km)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy (*) – ryzyko falowania przy silnym wietrze

Wista Królewiecka | Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

Wista Królewiecka to jedno z ujęciowych ramion Delt Wisły. Ma jedynie 12 km długości. Stanowi rozgałęzienie Szkarpawy, rozpoczyna się na węźle wodnym Rybina i płynie w kierunku wschodnim, uchodząc w północno-zachodnim krańcu Zalewu Wiślanego. Na północ od Wisły Królewieckiej rozciągają się lasy Mierzei Wiślanej i turystyczna miejscowość Sztutowo. Dawniej wiódł tędy szlak komunikacyjny z Gdańska, przez Zalew Wiślany, do Królewca, stąd też nazwa rzeki.

Jej spokojny charakter o niemal niewyczuwalnym nurcie i brak przeszkód sprawia, że nadaje się na spływy kajakowe. Co więcej, można nią pływać w obu kierunkach, pomiędzy wysokimi brzegami porośniętymi trzcinami. Płynie się przez osuszoną część Żuław, a obwałowania chronią depresyjne rolnicze tereny przed zalaniem. Uchodzi ona do Zalewu Wiślanego wśród rozległych szuwarów. Dziś Wista Królewiecka to śródlądowa droga wodna klasy Ia, o znaczeniu regionalnym, dostępna dla jachtów, łodzi motorowodnych, hauseboatów i kajaków. Spływy najczęściej rozpoczynają się na przystani kajakowej w Rybinie lub w Sztutowie.

Propozycja etapów spływu:

1. Rybina – Sztutowo (6,8 km; 2,0 h)
2. Sztutowo – Przyłap (Zalew Wiślany; 5,2 km; 2,0 h)

Warto zobaczyć na szlaku:

- 1 **Rybina** jest jednym z ważniejszych węzłów wodnych na Żuławach, w którym krzyżują się szlaki Szkarpawy, Wisły Królewieckiej i Linawy oraz Tugi. Znana jest również ze znajdujących się na Szkarpawie i Wiśle Królewieckiej zabytkowych mostów zwodzonych z początku XX wieku. Ciekawostką jest, że te masywne, żelbetowe konstrukcje oparte są na dębowych palach wbitych w dno rzeki. Największą atrakcją Rybiny jest unikalny w skali światowej, ręcznie otwierany obrotowy most kolejowy żuławskiej wąskotorówki, zbudowany na początku XX wieku.
- 2 **Żuławskie poldery**, należące do największych w Polsce, dawniej stanowiły dno rozlewisk rzecznych. Wista Królewiecka płynie przez najpóźniej osuszoną część Żuław, którą otaczają położone na depresjach poldery, Grochowo znajdujące się między Rybiną a Sztutowem oraz Kobyła Kępa za Sztutowem. Przed zalaniem chroni je system wałów oraz stałe osuszanie za pomocą pomp. Jedną ze stacji pomp znajduje się we wsi Grochowo Pierwsze, nieopodal miejsca, w którym do Wisły Królewieckiej uchodzi mała żuławska rzeka Łaszka. Ma ona duże znaczenie w systemie melioracyjnym, zbiera wody z całego obszaru polderu Grochowo i chroni go przed zalaniem.
- 3 **Sztutowo** związane jest z tragiczną historią II wojny światowej, gdyż znajdował się tu obóz koncentracyjny KL Stutthof, pierwszy i najdłużej istniejący w Polsce obóz zagłady. Dziś w nadmorskim lesie w zachodniej części miejscowości, w ocalałych zabudowaniach obozowych mieści się Muzeum Stutthof. Z obiektów zabytkowych wsi warto zobaczyć kościół świętego Wojciecha, dawną świątynię baptystów z drugiej połowy XIX wieku oraz wybudowany w latach 30. XX wieku, zwodzony most Czterech Pancernych na Wiśle Królewieckiej, który był bohaterem jednego z odcinków kultowego serialu „Cztery Pancerni i Pies”. O fakcie tym przypomina nie tylko jego nazwa, ale również zorganizowana wewnątrz wystawa zdjęć z planu filmowego. Niedaleko Sztutowa znajduje się nasada Mierzei Wiślanej, czyli miejsce, od którego mierzeja z dwóch stron otoczona jest przez morze. Przez Sztutowo przebiega również linia wąskotorowa, po której w sezonie jeżdżą turystyczne pociągi z zabytkowymi wagonikami i lokomotywą Żuławskiej Kolei Dojazdowej.
- 4 **Mierzeja Wiślana** to wydmywały nadmorski porośnięty lasem sosnowym, ciągnący się na długości 96 km od Sopotu aż do Bałtyjska (Piławy) w Obwodzie Królewieckim Federacji Rosyjskiej, przedzielona ujściem Wisły w Gdańsku, Wisły Śmiałej, Przekopem Wisły i kanałem Zalew Wiślany – Zatoka Gdańska. Oddziela ona od morza płaskie, osuszone tereny Żuław. Od miejscowości Kąty Rybackie aż do Bałtyjska wąska mierzeja o długości 56 kilometrów oddcina od Bałtyku Zalew Wiślany. Jej szerokość waha się od jednego do dwóch kilometrów. Po stronie rosyjskiej jest praktycznie niezamieszkała, znajdują się tam tylko bazy wojskowe. W części polskiej dawne wioski rybackie zmieniły się w popularne wśród turystów miejscowości turystyczne, z których najbardziej znana jest Krynica Morska. Przez lasy porastające mierzeję, z Gdańska aż do samej granicy, biegnie atrakcyjna trasa rowerowa R-10. W 2022 roku oficjalnie otwarto Kanał Żeglugowy przez Mierzeję Wiślaną. Przekop Mierzei zlokalizowany jest w pobliżu wsi Skowronki i dawnej osady Nowy Świat, który połączył wody Zalewu Wiślanego z Zatoką Gdańską.

Najbardziej żuławskie z rzek Żuław

Długość szlaku Tugi / Wielkiej Świątej:
26,6 km

Liczba dni:
1

Liczba przenoszek:
0

Liczba przystani kajakowych:
7

Rekomendowana trasa spływu:
Nowy Staw (km 24,9) – Rybina (km 0,0 + 1,7)

Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy

Leniwe wody Tugi w Nowym Dworze Gdańskim
fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

Tuga wraz ze Świątą (Wielką i Małą w górnym jej biegu) stanowiły kiedyś jedno z licznych odnóg ujściowych Wisły. Rzeki przepływają przez serce Żuław Wiślanich. Wyprawa nimi pozwala poznać i zrozumieć tę niezwykłą, wydartą wodzie krainę, posiadającą swój specyficzny urok i tajemnicę.

Szlak Tugi i Świątej jest kręty, szeroki, spokojny i niezwykle malowniczy. Obfituje w dzikie zakątki, dogodne do biwakowania miejsca oraz zabytki architektury i techniki. Na szlaku warto zatrzymać się w Tujsku, Stobcu, Żelichowie, zwiedzić zabytki Nowego Dworu Gdańskiego i Nowego Stawu. Bazą wypadową może być Rybina, Tujsk, Nowy Dwór Gdański lub Nowy Staw. Słaby nurt rzek pozwala pływać kajakiem w obu kierunkach. Górny odcinek powyżej miejscowości Marynowy, może być latem dość zarośnięty.

Warto zobaczyć na szlaku:

1 Nowy Staw. Niewielkie miasto, założone w średniowieczu. Zobaczyć w nim można wielki, prostokątny rynek z dwoma zabytkowymi kościołami (gotycką farą i dawną świątynią ewangelicką, której strzelista wieża zwana jest „ołówkiem”), zabytkowe zakłady przemysłowe i domy podcieniowe.

2 Nowy Dwór Gdański. Dzisiejsza stolica Żuław Wiślanich. Powiatowe miasto z licznymi zabytkami oraz bardzo interesującym, położonym w pobliżu rzeki Żuławskim Parkiem Historycznym. Atrakcją miasta są też kładki i most zwodzony na Tudze.

Propozycja etapów spływu:

1. Nowy Staw – Nowy Dwór Gdański (14,1 km; 3,0 h)
2. Nowy Dwór Gdański – Rybina (12,5 km; 3,0 h)

Przeprawa pod mostem zwodzonym
fot. Rafał Wojczal / szajewski.com.studio

3 Żelichowo-Cyganek. Obok starego cmentarza mennonickiego, lapidarium i zabytkowego kościoła (użytkowanego obecnie jako cerkiew) zobaczyć tu można zrekonstruowany dom podcieniowy – jeden z nielicznych tego typu obiektów na całych Żuławach.

4 Tujsk. Wieś na Żuławach, w której dawniej mieścił się duży port rzeczny, z racji łączenia się w pobliżu Linawy i Tugi ze Szkarpawą oraz bliskości jednej z zatok Zalewu Wiślanego.

Tuga - Tujsk | fot. Paweł Dmochewicz

EW Poganice | fot. L. Duchnowicz

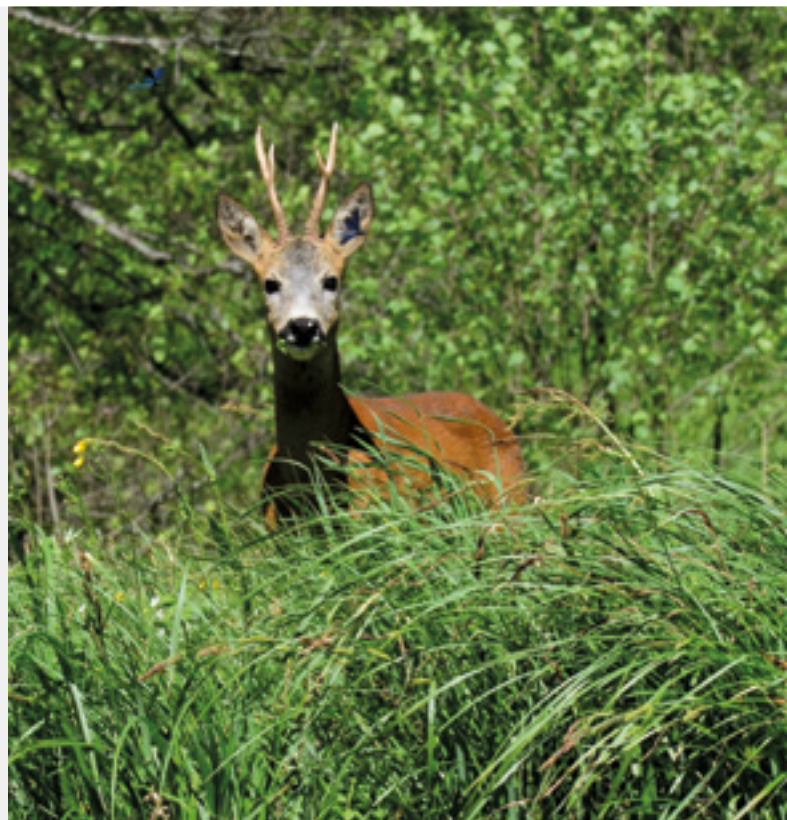
Energia niesiona przez wodę wykorzystywana była przez ludzi od wieków. W średniowieczu zasilala ona żarna młyńskie, młoty kuźnic i foluszy oraz piły tartaków. Wynalezienie turbiny elektrycznej w XIX wieku umożliwiło zamianę energii wody wprost w prąd elektryczny. Pomorze w tym zakresie było pionierem w Europie. Do lat trzydziestych XX wieku powstało tu kilkadziesiąt, bardzo nowoczesnych jak na owe czasy, elektrowni. Wiele wybudowanych blisko 100 lat temu obiektów funkcjonuje do dziś, a część posiada zachowane, w dużej części oryginalne, wyposażenie.

Większość obiektów zarządzanych jest przez spółkę Energa Wytwarzanie S.A. Zespół Reagowania Kryzysowego spółki ENERGA Wytwarzanie S.A. podjął decyzję o zamknięciu obiektów dla celów zwiedzania. Na chwilę obecną nie jest znany termin ponownego udostępnienia obiektów dla zwiedzających.

Kajakarze pamiętać powinni, że elektrownie wodne są zakładami przemysłowymi i dostęp do nich jest ograniczony. Nie należy wpływać ani wchodzić na ich teren bez zgody zarządcy, konieczne jest więc obejście obiektów hydrotechnicznych z wykorzystaniem wyznaczonych przenosek. Zakazem wstępu objęte są też kanały do-prowadzające wodę do turbin, tzw. kanały derywacyjne, przed których początkiem należy zakończyć etap spływu. W niektórych przypadkach (szczególnie na Słupi, Łupawie i Raduni), wyłączone są dłuższe odcinki rzek, więc niezbędne będzie w takich miejscach skorzystanie z przewoźki kajaków.

EW Poganice | fot. L. Duchnowicz

fot. L. Duchnowicz

Rzeki i ich doliny są miejscem życia bardzo wielu gatunków roślin i zwierząt. Nadrzeczne łąki, lasy i zarośla tworzą ekosystemy o wyjątkowej bioróżnorodności i dość małym stopniu przekształcenia przez człowieka. Sprzyja temu ich naturalna niedostępność, występowanie stromych brzegów, bagien, chaszczki i trzcinowisk. Szczególnie na obszarach rolniczych doliny rzeczne są bardzo ważnymi korytarzami ekologicznymi oraz schronieniem dla dzikiej zwierzyny oraz ptactwa. Niektóre gatunki ptaków żyją wyłącznie nad rzekami. Przykładem są choćby przepiękny zimorodek czy jaskółka brzegówka, gniazdujące w norach nadrzecznych skarp. Także ssaki ziemnowodne, jak bóbr czy wydra, są nierozdzielnie związane z rzekami.

Tym samym doliny rzeczne zasługują na ochronę i wyjątkowe traktowanie przez człowieka. Kajakarze – najczęstszy goście na tych rzekach – powinni czuć się szczególnie współodpowiedzialni za zachowanie walorów przyrodniczych rzek, po których pływają. Zwłaszcza w okresie wiosny i wczesnego lata, czyli ptasich łęgów (kwiecień – czerwiec), warto wstrzymać się ze spływami. Jest to czas, gdy ptaki wodne chowają swoje potomstwo, a młode są jeszcze nieporadne i łatwo rozproszyć ptasie rodzinki.

Przez cały rok na rzekach należy zachować szacunek dla przyrody. Głośne krzyki i hałasowanie, śmiecenie, biwakowanie i palenie ognisk w niedozwolonych miejscach to niestety grzechy główne turystyki kajakowej, których należy unikać. Świadomi turyści pilnować powinni w tym zakresie zarówno siebie, jak i innych uczestników spływów. Na rzekach powstaje coraz więcej zagospodarowanych pól biwakowych i przystani, na których można rozbić namiot lub odpocząć, wyrzucić śmieci itp. Przestrzegania zasad szacunku dla przyrody – tego, aż i tylko tego – oczekują od nas, kajakarzy, stali mieszkańcy rzek Pomorza. Pamiętajmy, my tam jesteśmy gośćmi, a dla nich jest to dom – **uszanujmy go!**

Podstawowe zasady bezpieczeństwa na wodzie

1. **Nie szarżuj!** Trasę spływu zaplanuj wcześniej i dostosuj ją do umiejętności – swoich i grupy. Pamiętaj, będziesz płynąć w tempie najslabszych i najmniej doświadczonych uczestników wycieczki.
2. **Uważaj na pogodę!** Nie wyruszaj na szlak podczas silnego wiatru lub deszczu. Podczas spływu na bieżąco obserwuj zmiany pogody. W czasie burzy bezwzględnie unikaj otwartych akwenów i postojów pod samotnymi drzewami.
3. **Bezpieczeństwo to podstawa!** Niezależnie od umiejętności pływackich, zawsze noś na sobie kamizelkę asekuracyjną. Osoby początkujące, nie umiejące pływać oraz dzieci powinny mieć w czasie całego spływu szczególną opiekę doświadczonych kajakarzy.
4. **Dobry start i zakończenie!** Do kajaka wsiadaj, gdy jest ustawiony dziobem w górę rzeki, a do brzegu dobijaj zawsze pod prąd. Korzystanie z asekuracji innych osób przy wsiadaniu i wysiadaniu z kajaka jest na spływach czymś naturalnym.
5. **Czytaj wodę i przewiduj niebezpieczne sytuacje!** Płynąc po rzece, zwracaj uwagę na zmarszczki, fale i wiry w jej nurcie. Mogą to być sygnały, świadczące o podwodnych przeszkodach, grożących wywróceniem kajaka. Uważaj też na bystrza, nisko zwieszające się nad wodą gałęzie, niskie mostki oraz zwalone drzewa.
6. **Kajak jest wywrotny!** Nigdy nie wykonuj w nim gwałtownych ruchów ani nie napywaj, nawet dla żartu, na kajaki innych uczestników spływów. Po wywrotce na głębokiej wodzie holuj kajak do brzegu, nie odwracając go.
7. **Nigdy nie pływaj samotnie!** Ważne jest, aby w razie wypadku był koło Ciebie ktoś, kto udzieli Ci pomocy, lub ją wezwie.
8. **Łączność zawsze i wszędzie!** Noś przy sobie zabezpieczony przed wodą telefon komórkowy z wpisanymi numerami służb ratunkowych, działających w danym rejonie. Pamiętaj, na wielu odcinkach szlaków nie ma miejsc, w których można doładować baterię, a w głębokich dolinach rzecznych częste są problemy z zasięgiem.
9. **Trzeźwy umysł!** Nigdy nie spożywaj alkoholu i innych środków odurzających podczas spływu. Jest to przestępstwo i stanowi poważne narażenie bezpieczeństwa Twojego i innych uczestników spływu.
10. **Szanuj przyrodę!** Dbaj o środowisko, w którym się znajdujesz, nie hałasuj, nie niszc roślinności nadbrzeżnej i nie pozostawiaj po sobie śmieci.

fol. L. Duchnowicz

Kajakarskie ABC

A Planowanie wyprawy

Kluczowym elementem przygotowania się do spływu jest **zaplanowanie odpowiedniej trasy**. Nie warto wybierać się od razu na najtrudniejszą rzekę, szczególnie, gdy planujemy spływ z dziećmi. Przygodę z kajakarstwem najlepiej zacząć od **jednodniowych spływów** na łatwiejszych rzekach. Pozwoli to nabrać doświadczenia i przygotować się do poważniejszych wyzwań oraz kilkudniowych spływów. Wykaz rzek z podziałem według stopnia trudności znajduje się w niniejszym przewodniku.

B Ubiór

Podstawą jest dopasowanie stroju do pory roku i różnych warunków pogodowych. Przyda się z pewnością **czapka** lub **kapelusz**, **bluza polarowa** i **wodoodporna kurtka** oraz **spodnie z szybkoschnącego materiału**. Nawet w gorący, upalny dzień możliwe jest gwałtowne załamanie pogody, ochłodzenie i deszcz. Rzeki płyną często w głębokich, zalesionych dolinach, w których panuje cień i chłód – nawet latem. Zaś niektóre odcinki są mocno nasłonecznione, przez co należy być przygotowanym również na skwar. Na spływy lepiej **nie zabierać biżuterii**, którą można zahaczyć o gałęzie, a okulary najlepiej wyposażać w sznurek lub gumkę. Obuwie to najlepiej **buty do wody** (są one niedrogie i kupić je można w każdym markecie). **Nie są wskazane laczki czy japonki**, łatwo je stracić i mogą być przyczyną kontuzji.

C Wyposażenie

Kajak i wiosła są oczywiście niezbędne – to zapewni nam zwykle organizator spływu. Pamiętać należy jednak bezwzględnie o **kamizelce** (asekuracyjnej lub ratunkowej – ta druga dla osób nie umiejących pływać). Nie służy ona do kładzenia na siedzenie, należy ją nosić na sobie – zwiększa to znacznie bezpieczeństwo. Poza tym warto zakupić lub wypożyczyć **worek kajakowy** – w nim zmieści się zapasowe ubranie, dokumenty, kluczyki do auta, prowiant i napoje. Dobrze zawiązany – zapewni ich bezpieczeństwo w razie wywrotki. Telefon zaś dobrze wyposażać w **wodoodporne etui**. Warto zabrać ze sobą **dodatkowy komplet ubrań** (nawet skarpetki i bieliznę). Taki zestaw, umieszczony w wodoodpornym worku, pozwoli na ograniczenie skutków nieprzewidzianej kąpieli. Wskazane jest zabranie sporej ilości przekąsek, w tym lekkostrawnych węglowodanów w postaci **stodczy** czy **owoców**. Niezbędna jest **duża ilość wody** – co najmniej 1,5 l na osobę. Uzupełnieniem powinien być **krem z filtrem UV** oraz **spray na komary i kleszcze**, jak również **podręczna apteczka**. W przypadku dłuższych wypraw konieczne jest oczywiście spakowanie sprzętu biwakowego, ale w tym zakresie najlepiej poradzić się doświadczonych kajakarzy.

fol. L. Duchnowicz

Znaki zakazu

zakaz pływania

zakaz wodowania

Znaki zakazu

miejsce niebezpieczne
(zachować szczególną ostrożność)

elektrownia wodna

jaz

Znaki informacyjne

znak szlaku z kilometrażem
liczonym w górę rzeki

wypływ rzeki / szlaku z jeziora

stacja wodna

przystań kajakowa

pole biwakowe

przenoska (przewózka) kajaków

miejsce wodowania kajaków

atrakcja turystyczna

schemat jeziora

kierunek szlaku kajakowego

Zawarte w przewodniku mapy, schematy i kilometraż mają charakter orientacyjny.

Planujesz spływ kajakowy po rzekach województwa pomorskiego?

Szukasz wypożyczalni sprzętu, chcesz sprawdzić ceny i warunki świadczenia usług lub uzyskać fachową pomoc w przygotowaniu spływu?

Skorzystaj z aktualnej bazy operatorów turystyki kajakowej, znajdującej się na stronie:
www.kajaki.pomorskie.eu

Baza opracowana przez Samorząd Województwa Pomorskiego zawierająca wykaz firm, które wypożyczają kajaki i inny sprzęt pływający, pozwalający na uprawianie turystyki kajakowej na rzekach w województwie pomorskim.

MORZE BAŁTYCKIE

Stopień trudności szlaku:

Szlak łatwy (rodzinny)

Szlak średnio trudny

Szlak trudny lub bardzo trudny ("zwalkowy")

Rzeki niespławne

Pozostałe rzeki

Odcinki wyłączone ze spływów

Obszary wyłączone ze spływów

Pomorskie
tu się pływa

Zatoka Gdańska

Zalew Wiślany

Zalew Żurcki

Zalew Żurcki

Zalew Żurcki

MORZE BAŁTYCKIE

Pomorskie Szlaki Kajakowe

Pomorskie
tu się pływa

Pomorskie Szlaki Kajakowe

! Pomorskie
tu się pływa

ISBN: 978-83-65804-92-1